

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Viktorijos Labovienės,

V kurso, Tarptautinės ir ES teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Valstybių suvereniteto samprata šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje

Vadovas: Prof. dr. Dainius Žalimas

Recenzentas: Lekt. Dr. Julius Zaleskis

Vilnius

2017

TURINYS

VADAS.....	2
1. SUVERENITETO KONCEPCIJOS ATsirADIMAS IR RAIDA.....	6
2. SUVERENITETO SAMPRATA.....	10
3. VALSTYB S SUVERENITETO TURINYS IR POŽYMIAI.....	17
3.1 Vidaus suverenitetas.....	18
3.1.1 Tarptautinio pripažinimo taka suvereni gali atsiradimui.....	18
3.1.2 Teritorinis suvereniteto požymis.....	20
3.1.3 Valdžios legitimumo taka valstyb s suverenitetui.....	22
3.1.4 Viešosios valdžios gyvendinimo ribos.....	24
3.1.5 Valstyb s jurisdikcija pilie i atžvilgiu.....	29
3.2 Išor s suverenitetas.....	33
3.2.1 Suverenios lygyb s principas.....	34
3.2.2 Nesikišimo valstybi vidaus reikalus principas.....	43
3.2.3 Sien nelie iamyb s principas.....	50
3.2.4 Teritorinio vientisumo principas.....	52
4. ŠIUOLAIKIN SUVERENITETO KONCEPCIJA – POKY I S LYGOJAMAS VEIKSNYS.....	57
4.1 Viršnacionalini organizacij k rimosi taka valstyb s suverenitetui.....	58
4.2 Suvereniteto koncepcijos aiškinimas šiuolaikini realij kontekste.....	62
IŠVADOS IR PASI LYMAI.....	66
ŠALTINI S RAŠAS.....	68
SANTRAUKA (lietuvi kalba)	78
SUMMARY (angl kalba)	79

VADAS

Valstybė yra vienintelis tarptautinis teisės subjektas, pasižymintis suverenia galia. Suverenitetas turi būti suvokiamas kaip neatsiejamas valstybingumo požymis. Šiuolaikinė valstybės suvereniteto koncepcija yra tiriama ne tik teisiniu, bet ir filosofiniu, sociologiniu, politiniu požiūriu. Suverenitetas suslygoja galimybę turėti bei gyti tarptautines teises bei pareigas – tarptautinį teisinį subjektiškumą. Iš esmės tai reiškia, kad teisės ir pareigos pagal tarptautinę teisę gali gyti tik savarankiška, nepriklausoma valstybė. Nuo pat Vestfalijos taikos ligi ši dienų valstybės suvereniteto koncepcija kito, jos pasikeitimams lygojo besikeičiantis geopolitinis padėtis, valstybių tarpusavio ekonominiai, kultūriniai ryšiai. Esminė problema pasireiškia suvereniteto suvokimo ir aiškinimo kontekste: kiek absoliuti valstybės vidaus ir išorės nepriklausomybė. Globalizacijos ir viršnacionalinių organizacijų kirmos veiksniai kvestionuoja vidaus suverenių galių nedalomumo kriterijus.

Temos aktualumas. Teorinis valstybės suvereniteto koncepcijos tyrimas yra būtinas valstybės politinės ir teisinės platformos suformavimui: politinės krypties pasirinkimui, teisinės sistemos sukūrimui ir gerinimui, remiantis pačios valstybės pripažintais principais. Teorinis analizės pagrindas yra formuojamos gairės praktiniam valstybės suverenos galios gyvendinimui. Pavyzdžiui, valdžios galių apribojimo lygis ir apimtis žmogaus teisių ir laisvių apsaugos tikslais, dalyvavimas tarptautinėse organizacijose ir tarptautiniuose sutarimų sudaryme, prisijungime prie jų. Kiekvienai suvereniai valstybei yra aktualu, kiek suvereni gali ji gali pavesti tarptautinėms ar viršnacionalinėms institucijoms, kad toks perleidimas nepaneigtų jos suvereniteto iš esmės. Aktualūs tarptautinių teismų praktikos analizės, šiuolaikiniuose ginkluotose konfliktuose paaikškina spartaus valstybių kooperavimosi, net ir tokiose srityse, kurios anksčiau buvo priskirtos išimtinai valstybės kompetencijai, būtinumai.

Atskirai pabrėžtina ir tai, kad Lietuvos Respublika yra Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybės narys. Šios narystės kontekste yra aktualu, kaip skiriasi ES valstybių narių suvereniteto koncepcijos suvokimas ir turinio kaita palyginus su kitomis pasaulio valstybėmis. Valstybės narystė perduoda tam tikrą viešosios valdžios galių dalį ES. Perduodama gali dalyvauti neapibrėžtumas suslygoja diskusijų teisės doktrinos lygmeniu. Nuo ES teisės tiesioginės ir netiesioginės takos, *skverbimosi* Lietuvos teisinė sistema priklauso mūsų valstybės politinei, ekonominei gerovei ir ateities teisinės sistemos darnai.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas – atskleisti valstybės suvereniteto ribas: nustatyti, kiek valstybė yra laisva vidaus suverenių galių gyvendinimo

kontekste ir tarptautinio bendradarbiavimo vykdymo kontekste. Tikslu gyvendinimui keliami pagrindiniai rašto darbo uždaviniai. Autor s manymu, b tent toki uždaviniai k limas pad s tiksliausiai atskleisti pagrindin rašto darbo tiksl .

Keliamas uždavinys trumpai aprašyti suvereniteto principo atsiradim ir raid , pateikti tradicin suvereniteto samprat , pabr žti jos reliatyv pob d . Šiuo atveju istorin genez ir tradicin s s vokos pateikimas yra pagrindas, atskaitos taškas naujos suvereniteto koncepcijos susiformavimo kontekste. Siekiama palyginti ir nustatyti, ar šiuolaikiniame teisiniame diskurse vyraujanti koncepcija sutinka, ar atvirkšiai, yra priešinga tradiciniam suvokimui. Šiam tikslui pasitelkiami tokie pagrindiniai uždaviniai: atskirti vidaus ir išor s suvereniteto aspektus, nurodyti jiems b dingus požymius. Vidaus suverenitetas apsprendžia valstyb s vidaus reikal bei tarptautinio bendradarbiavimo gyvendinimo ribas. Rašto darbe pabr žiama tarptautin s teis s svarba ir reikšm vidaus suvereniteto aspekto kontekste. Vidiniam valstyb s savarankiškumui paaiškinti išskiriami penki faktoriai: tarptautinis pripažinimas ir jo reikšm valstybingumo atsiradimui, teritorinio (kaip teritorijos tur jimo *de facto*) požymio taka suvereni gali gijimui ir išsaugojimui. Taip pat valdžios legitimumo reikšm valstyb s suverenitetui, viešosios valdžios gyvendinimo ribos ir jurisdikcijos pilie i atžvilgiu aspektai. Rašto darbe yra keliama hipotez , kad suvereni gali ribas apsprendžia tarptautin teis , kaip valstybin s bendruomen s bendrai sukurta tvarka. *Ius cogens* kaip visuotinai privalomos normos, kiti tarptautiniai sipareigojimai – priklausomai nuo šali išreikštos valios prisiimti tam tikr sipareigojim , ar nuo jo susilaikyti.

Atskirai aptariamas išor s suverenitetas, išimtinai susij s su negatyvi ja valstybi pareiga – susilaikyti nuo bet kokio kišimosi kit valstybi vidaus reiklaus, nekliudyti joms gyvendinti savo suverenias teises. Jeigu valstyb s vidaus klausimai tarptautin s teis s yra reguliuojami minimaliai – tiek, kiek b tina taikai ir saugumui pasaulyje, žmogaus teisi apsaugai užtikrinti, o tarptautini sipareigojim kiek valstyb yra laisva pasirinkti pati, tai išor s valstybi tarpusavio saitai yra vien tarptautin s teis s reguliavimo dalykas. Suvereniteto apsauga, kaip pagrindin tarptautin s bendruomen s vertyb , užtikrinama *ius cogens* normomis, pamatiniais valstyb s egzistencij s lygojaniais principais. Išskiriami keturi pagrindiniai tarptautin s teis s principai, kurie sudaro išor s suvereniteto turin : valstybi suverenios lygyb s, nesikišimo valstyb s vidaus reikalus, teritorinio vientisumo ir sien nelie iamyb s. Iš j išvedami draugišk santyki pl tojimo, j gos panaudojimo arba grasinimo ja draudimo principai. Principai yra aptariami šiuolaikini tarptautini konflikt kontekste: Ukrainos – Rusijos, Vidurio Azijos (ypatingai Sirijos). Atskirai pabr žiama ir nauja gr sm – informacinis karas arba

kibernetin s atakos. Išskiriama aktuali Tarptautinio Teisingumo Teismo bei Tarptautinio J r Tribunolo praktika, analizuojama Saugumo Tarybos veikla ir jos efektyvumas: kiek nuolatini nario statusas ir išimtin penki nuolatini nari *veto* teis pateisinama valstybi suverenios lygyb s principo kontekste. Kadangi gr sm valstyb s suverenitetui išlieka aktuali, šiuo pagrindu preziumuojama, kad tokia pad tis gali tur ti dvejop tak : uždaram tarptautiniam bendradarbiavimui arba, atvirkš iai, valstybi kooperavim si. Nuo ši dviej veiksni priklauso teisinis suvereniteto kaip diskursin s koncepcijos suvokimas, kuris pasireiškia per viešosios valdžios gali gyvendinimo prizm .

Supranacionalin s organizacijos, kaip naujas reiškiny s, kvestionuoja viešosios valdžios nedalomum , o tod l, galima teigti, jog b tent toki organizacij susik rimas išveda suvereniteto koncepcij nauj lygmen . Politologijos mokslo atstovai diskutuoja, kokia valstyb , remiantis jos vykdoma politika, gali b ti laikoma suverenia. Suverenitetas teisine prasme nekvestionuoja viešosios valdžios efektyvumo. Šiuo atveju aktualu, ar viešosios valdžios gali perleidimas viršnacionalin ms organizacijoms nepaneigia suvereniteto principo, kaip teisin s kategorijos, iš esm s. Kiek tokia nauja tvarka atspindi, pavyzdžiui, ES valstybi nari taut interesus, ar ji suderinama su taut apsisprendimo principu. Šiems klausimams spr sti skiriama tre ioji rašto darbo dalis.

Tyrimo objektas. Valstyb s suverenitetas teisine prasme ir jo ribos. Šiuo atveju terminas valstyb s suverenitetas charakterizuojamas kaip valstyb s išor s ir vidaus nepriklausomyb . Neišvengiama valstybi s veika neigia suverenitet kaip absoliu i kategorij , o esminis diskusijos objektas yra susij s su tokios nepriklausomyb s gyvendinimo s lyginumu.

Tyrimo metodai. Siekiant kuo išsamiau atskleisti rašto darbo tem bei pabr žti jos aktualum , naudojami keli tyrimo metodai. Istorinis metodas pasitelkiamas suvereniteto koncepcijos atsiradimo ir vystymosi aprašymui. Šis metodas kartu su lyginamuoju padeda išryškinti suvereniteto principo turinio kait : atskleisti, kaip suverenitetas buvo suvokiamas anks iau ir, ar suvereniteto koncepcija skiriasi šiomis dienomis. Istorinis, lyginamasis ir loginis metodai naudojami viso rašto darbo eigoje analizuojant tarptautini teism praktik , jos tak ir reikšm valstyb s suvereni gali suvokimo ir aiškinimo kontekste.

Bendr j teis s princip aiškinimo metodas pasireiškia iš esm s atskleidžiant išor s suvereniteto turin per suverenios lygyb s, teritorinio vientisumo, sien nelie iamumo, nesikišimo valstyb s vidaus reikalus principus. Lyginamasis metodas pasitelkiamas analizuojant teis s doktrinos atstov pozicijas d l valstyb s suvereniteto sampratos, jo turinio aiškinimo šiuolaikini realij kontekste. Sistemini s ir statym leid jo ketinim

(teleologinis) metodai b tini atliekant viršnacionalini organizacij takos suvereniteto sampratai analiz .

Darbo originalumas. Autor atliko šio rašto darbo temos aktualumo tyrim , siekdama nustatyti, ar pastar j penkeri met laikotarpyje nagrin jama tema yra aktuali tiek Lietuvos, tiek užsienio teis s doktrinoje. Tyrimo rezultatai parod , kad suvereniteto koncepcijos tyrim teisiniu aspektu n ra daug. Užsienio autori (rus , angl , vokie i) disertacijos, straipsniai, magistro ir kiti mokslo darbai pagrinde rašomi remiantis politiniu, filosofiniu suvereniteto koncepcijos aspektu. Tuo tarpu Lietuvos teis s doktrinoje ši tema apskritai n ra populiarai. Magistro darb per pastaruosius penkerius metus viešoje erdv je skai ius neviršija dviej darb .

Šio rašto darbo originalumas pasireiškia aktualios teism praktikos, Jungtini Taut Saugumo Tarybos ir Generalin s Asambl jos rezoliucij , šiuolaikini konflikt , informacinio karo kaip naujos gr sm s tarptautinei teisei analize. Darbas taip pat išskirtinis tuo, kad valstyb s suverenitet siekiama paaiškinti šiuolaikini realij kontekste, analizuojant viršnacionalini institucij tak koncepcijai.

Šaltiniai. Pirma, svarbu pabr žti, kad terminai *suverenitetas* arba *suvereniteto principas* rašto darbe vartojami pozityviosios teis s prasme, *suvereniteto koncepcija* - filosofinio teisinio diskurso aspektu. Antra, visapusišk rašto darbo temos atskleidim užtikrina Lietuvos ir užsienio teis s doktrinos vadov li , monografij , mokslini straipsni tyrimas. Istorinis valstyb s suvereniteto aspektas aprašomas Mykolo Romerio veikale „Valstyb “, taip pat Gedimino Mesonio straipsnyje tema „Valstyb s požymiai konstitucini je teis je“. Taip pat pasitelkiami D. Žalimo, V. Vadapalo, I. Lukašuk, R. Anand, N. Walkerio, W. G. Wernerio ir J. H. De Wilde, I. Jarukai io monografijos ir moksliniai straipsniai. Šie šaltiniai analizuojami viso rašto darbo kontekste, siekiant atskleisti suvereniteto istorin raid , samprat , turin (vidaus ir išor s aspektus) bei aiškinim šiuolaikiniame teisiniame diskurse. Remtasi ir klasikiniai tarptautin s teis s aktais tokiais kaip 1945 m. Jungtini Taut Chartija, 1970 m. Deklaracija d l tarptautin s teis s princip , Helsinkio baigiamasis aktas.

Pagrindinis d mesys skiriamas tiek klasikin ms tarptautini teism byloms, tiek aktualiausiems 2015 – 2017 m. sprendimams, 2016 - 2017 m. Saugumo Tarybos bei Generalin s Asambl jos rezoliucijoms. Aktuali tarptautin s teis s dokument aiškinimas leidžia suvokti suvereniteto principo gynybin paskirt .

1. SUVERENITETO KONCEPCIJOS ATsirADIMAS IR RAIDA

Šiuolaikin tarptautin teis nepateikia konkretaus ir vienareikšmiško atsakymo, kaip tiksliai turi b ti apib dinamas valstyb s suverenitetas.¹ J. Hoffman nurodo, kad suvereniteto koncepcija sukelia nemažai teik teisini , tiek politini diskusij , ypatingai ES integracijos kontekste. Profesorius teigia, jog ši koncepcija yra pakankamai kontroversiška. Viena vertus galima teigti, kad ji yra pasenusi ir nebeaktuali. Kita vertus, koncepcijos t stinum užtikrina jos s saja su pa ia valstybe ir b tent d l šios priežasties ji nepraranda savo aktualumo.² Kontraversiškumas, dvilypumas nepaneigia valstyb s suvereniteto aktualumo šiuolaikini valstybi teisini sistem formavimosi ir funkcionavimo kontekste. Suvereniteto principas yra pamatinis tiek konstitucin s, tiek tarptautin s teis s doktrinoje.³ Šiuo principu grindžiamos valstybi vidaus konstitucin s sistemos ir j tarptautinis teisinis bendradarbiavimas. Kadangi vienas pagrindini rašto darbo tiksl – išaiškinti valstyb s suvereniteto samprat šiuolaikin s tarptautin s teis s realij kontekste, tod l yra neatsiejamai b tina trumpai aptarti istorin kontekst , takojusi pa ios suvereniteto koncepcijos atsiradim bei tolesn vystym si.

Suvereniteto koncepcija yra žmogaus minties produktas: ji n ra organiškai susijusi su žmonijos civilizacijos ištakomis⁴, galutinai išsivyst tik po 1648 m. Vestfalijos taikos, kuomet buvo nuspr sta - kieno valdžia, to ir tik jimas.⁵ Koncepcijos atsiradimui buvo b tinos kelios arba bent dvi paralelios, viena kit pripaž stan ios, lygiavert s valstybin s galios, kurios tarpusavyje bendradarbiaut bei konkuruot . Senov je šiai suvereniteto koncepcijai subr sti nebuvo palankios dirvos, kadangi pagrindinis senov s valstyb s tikslas – išpl sti valstybin form vis visuomen , steigti pasaulin valstyb , kuri n ra laikoma tam tikru apibr žtu teritoriniu vienetu ir kurios neriboja tam tikros teritorin s sienos.⁶ Pasak M. Romerio, susid rus keliems centrams, siekiantiems sukurti pasaulin valstyb , tarp j kildavo karas už pasaulin viešpatavim .⁷ Buvo iš esm s atsisakoma pripažinti svetimus valstybinius darinius kaip lygiaver ius, juos gerbti ir nesikišti ši domen vidaus reikalus vien d l pasaulinio viešpatavimo id jos.

¹FERREIRA-SNYMAN, M. P. The evolution of state sovereignty: a historical overview. *Journal of Legal History*, 2006, Issue 2, Vol. 12, p. 1;

²BRACE, L., HOFFMAN, J. *Reclaiming sovereignty*. New York: Printer Publishers, 1997, p. 9;

³BIRMONTIEN , T., et al. *Lietuvos konstitucin teis* . Vilnius: Lietuvos teis s universitetas, 2001, p. 495; Taip pat JARAŠI NAS, E., et al., *Lietuvos konstitucin teis* . Vilnius: Mykolo Romerio Universtitetas, 2012, p. 298;

⁴JARUKAITIS, I. *Europos S junga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst s pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 164;

⁵MESONIS, G. Valstyb s požymiai konstitucin je teis je. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁶ROMERIS, M. *Valstyb* . Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1995, II t. p. 2,3;

⁷*Ibid.*;

Šiuolaikin s suvereniteto koncepcijos susiformavim takoji viduramži valstybi valdov (monarch) tikslas apriboti Popiežiaus galias, sumažinti stambi j feodal tak ir tokiu b du tvirtinti savo absoliu i valdži tam tikroje teritorijoje, užkertant keli bet kokiai pašalinei intervencijai. Pirmasis suvereniteto samprat suformavo pranc z teisininkas, filosofas Žanas Bodenas.⁸ Jis suverenitet išreišk kaip monarcho nevaržom teis valdyti,⁹ visišk nepriklausomyb nuo bet kurios kitos valdžios tarptautiniu mastu.¹⁰ Bodenas siek tam tikro politinio stabilumo tuometiniuose tarptautiniuose santykiuose, kur garantuoti, jo manymu, gal jo vienvaldis monarchas. Teisininkas teig , kad vienas pagrindini valstyb s bruož – viena arba kelios aukš iausios galios, kurian ios teis ir užtikrinan ios jos gyvendinim . Suverenas pats negal jo b ti sukaustomas savo sukurta teise.¹¹ Tokia bodeniškoji koncepcija suverenitet aiškino kaip absoliu i , nevaržom monarcho gali tiek valstybinio domeno vidaus, tiek išor s reikal atžvilgiu, kas, be abejo, reišk aukš iausiojo viešpatavim žemesniojo atžvilgiu. Pozityvus aspektas tas, kad pats Bodenas neneig , jog monarcho suvereni galia gali b ti varžoma prigimtin s teis s (*ius naturale*) ir taut teis s (*ius gentium*).¹²

1648 m. Vestfalijos taikos sutartis, tiesiogiai takojusi Šventosios Romos imperijos žlugim , numat , kad visos Šventosios Romos Imperijos kunigaikš i teis s yra nepažeidžiamos ir kiekvienas turi išskirtin teis savo teritorij .¹³ Kunigaikš io ir imperatoriaus santykiai tur jo b ti sprendžiami remiantis teis s viršenyb s principu. Sutartimi buvo nubr žta riba tarp užsienio ir vidaus politikos: kunigaikš io valdžia savo kontroliuojam teritorij , žemi atžvilgiu tapo absoliu ia, jos negal jo riboti joks užsienio subjektas, ypatingai Popiežius. B tent Vestfalijos sutartimi ir buvo tvirtintas pamatinis valstyb s suvereniteto principas ir iš jo kildinami teritorinio integralumo bei nesikišimo kit šali vidaus reikalus principai.¹⁴

XVIII a. Pranc z revoliucijos išvakar se, imta ieškoti kito suverenios galios šaltinio, kas paskatino tautos suvereniteto koncepcijos susiformavim . H. Grotius (1583–1645) pirmasis išk l tautinio suvereniteto id j , pagal kuri tauta vardijama kaip vienintelis, nuo niekieno nepriklausomas valstybin s valdžios šaltinis ir subjektas.¹⁵

⁸MESONIS, G. Valstyb s požymiai konstitucin je teis je. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁹*Ibid.*;

¹⁰

, . . . : . . . , 2005, . 59;

¹¹ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 74;

¹²ANTONOVĪ , M. Vestfalijos taikos sutartis ir jos vieta Europos istorijoje. *Pašvaist , kult ros gyvenimo žurnalas jaunimui*, Vilnius: Naujosios Romuvos fondas, 2011, p. 22;

¹³*Ibid.*;

¹⁴*Ibid.*;

¹⁵SIDJANSKI D., The federal approach to the European Union or the quest for an unprecedented European federalism. *Research and Policy Paper No 14*, Notre Europe, July 2001 , p. 76;

Valdžios suverenitetas išplaukia iš tautos suvereniteto: tauta perduoda suverenias galias valdžios atstovams, tuo pačiu galiinama juos veikti savo naudai bei gerovei. Tauta suvokiama kaip vientisas, nedalomas darinys.¹⁶ Suvereni valstybės buvo pripažįstama tik tuomet, kai turėjo legitimą – tautos išrinktą ir galiotą valdžią.

Stiprią integracijos procesams, dėl ekonominių, kultūrinių, socialinių valstybių tarpusavio sąsąjės, teisinio bei politinio bendradarbiavimo būtinumo, atsirado palanki dirva išplėsti tarptautinio bendradarbiavimo ribas ir tokiu būdu susiaurinti valstybių suverenias galias taikos, žmogaus teisių apsaugos ir ekonominės gerovės tikslais.¹⁷ Imta svarstyti, kiek tarptautiniaisipareigojimasuderinami su suvereniteto principu. 1945 m. buvo priimta Jungtinių Tautų Chartija, kuri tvirtino valstybių suverenios lygybės, tarptautiną sprendimo taikiomis priemonėmis principą, uždraudė bet kokių panaudojimų prieš kitas valstybes arba grasinimą joms.¹⁸ Iki Chartijos priėmimo ir sigaliojimo teisė kariauti buvo neatsiejama kiekvienos valstybės teisė. Chartijoje tvirtintas teisinis reguliavimas išskirtinis ir tuo, kad jį tvirtino principas, leidžiantis valstybėms, nors ir nesantoms Jungtinių Tautų narėmis, remtis Chartijoje tvirtintais principais tarptautinės taikos ir saugumo tikslais.¹⁹ Tai viena iš priežasčių, kodėl šis dokumentas laikytinas visuotinio taikymo aktu.

Šiuolaikiniame teisiniame ir politiniame diskurse suvereniteto sampratos pritaikymas šiandien realijoms yra ypatingai aktualus ir ginytinas. „Suvereni anarchija“²⁰ laikus pakeit tarpusavyje susiveikaujančių valstybių bendruomenė, kuri yra saistoma teisės ir pasižymi stipriai išvystytu solidarumo principu. Valstybės nepriklausomybė yra ribojama tarptautinės atsakomybės principo. Tačiau verta pabrėžti, kad valstybės turi diskreciją apspręsti savo pačių likimą, jos tai daro savo noru. Valstybės yra vis dar suverenios, o šio suverenumo ribos yra apibrėžiamos teisės.²¹

¹⁶Mykolas Romeris išskiria dvi tautos rūšis: *tauta-populus* ir *tauta-natio*. Pastaroji sietina su tautiniu socialiniu junginiu, pasižyminčiu nacionaliniais, tautiniais, kultūriniais ar istoriniais ryšiais. Ypatingas vaidmuo tenka *tautai-populus*, kur vadinama kaip pagrindinis valstybės elementas. Ji vadinama kaip „kiekybinė žmonių – individų daugybė, kuri nėra apražyta nei tikru individualiumi nei kuriomis nors kokybinėmis tų žmonių žymėmis, ypačgi socialinėmis jų kvalifikacijomis.“ Antroji tautos rūšis laikytina suverenu.

RIOMERIS, M., *Valstybės ir jos konstitucinės teisės. Trečia dalis: Valstybės formos ir konstituciniai režimai. Unitarinės valstybės ir valstybiniai junginiai*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2008. p. 72;

¹⁷GEVORGYAN, K. *Materials Of Conference Devoted To 80th Anniversary Of The Faculty Of Law Of The Yerevan State University*. Yerevan: YSU Press, 2014, p. 433; FERREIRA-SNYMAN, M. P. The evolution of state sovereignty: a historical overview. *Journal of Legal History*, 2006, Issue 2, Vol. 12, p. 1;

¹⁸1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557, 2 str. 1, 3, 4 d.;

¹⁹*Ibid.*, 2 str. 6 d.;

²⁰„Suvereni anarchija“ yra būdinga valstybių bendruomenei, kuri yra ganėtinai uždara tarptautiniam bendradarbiavimui, jos pretenzija suverenias galias suvokiama kaip absoliuti.

²¹ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 76-77;

Suvereniteto koncepcijos analizė šiuolaikinės tarptautinės teisės požiūriu yra aktuali ir svarbi tiek užsienyje, tiek Lietuvoje. Dabartinėje Lietuvos konstitucinėje tradicijoje suvereniteto principo išraiška yra išskirtinė. I. Jarukaitis nurodo, kad 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje žodis „nepriklausomybė“ randamas keturiolika kartų, o „suverenitetas/suverenumas“ – šešis kartus.²² Verta pabrėžti, kad kai kuriuose ES valstybių konstitucijų tekstuose jis apskritai nėra.²³ Nepaisant fakto, jog žodžiai suverenitetas/nepriklausomybė Konstitucijoje minimi dažnai, dabartinėje Lietuvos akademinėje konstitucinėje doktrinoje suverenitetui skiriama pakankamai nedaug dėmesio. „Nepamirštant dar prieškariu skelbto fundamentalaus profesoriaus M. Romerio „Suvereniteto“ galima teigti, kad lietuvišką darbą, kuriuose būtų išsamiai analizuojama ši koncepcija/principas, nėra daug.“²⁴ Šiuolaikinės valstybės suvereniteto sąvokos analizė yra neatsiejama nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijos suvokimo ir aiškinimo, Lietuvos narys ES, kas, be abejojimo, kelia pagrindinius klausimus, ar tokia narys nepažeidžia mūsų valstybės suvereniteto.

²²JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narys pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 163;

²³*Ibid.*;

²⁴*Ibid.*;

2. SUVERENITETO SAMPRATA

Tarptautinis teisės požiūriu suverenitetas, kaip pozityviosios teisės principas, nusako valstybės, kaip tarptautinio teisės subjekto, teisinį statusą.²⁵ Japonijos teisės profesorius M. Miyoshi konvencijoje tvirtintus valstybingumo požymius šio laikyti suvereniteto sampratos formavimo pagrindu, atskaitos tašku.²⁶ Montevideo konvencijos 1 str. tvirtina pagrindinius valstybės požymius: nuolatiniai gyventojai, apibrėžta teritorija, valdžia, gebėjimas užmegzti santykius su kitomis valstybėmis.²⁷ I. Lukašuk nurodo, jog valstybingumas lygoja pirmąjį trijų požymių buvimą ir teigia, kad tik tuomet, kai šie kriterijai yra išpildomi, valstybė tampa nepriklausoma tarptautinė teisė prasme – gyja suverenias galias, tarptautinį teisinį subjektiškumą.²⁸ Konvencija nepaaiškina valstybingumo kriterijų sąsajų, tačiau doktrinoje nurodoma, kad suverenios galios gyjamos nuo valstybingumo atsiradimo momento.²⁹ Tai reiškia, kad suvereniteto valstybei niekas nesuteikia, jis atsiranda su pačia valstybe.³⁰ Btent todėl ji yra neatsiejama nuo suvereniteto, ir atvirkščiai, – tai neatsiejamas valstybės požymis.³¹ Pailios tarptautinės teisės susiformavimą takojabtent nepriklausomai, suvereni Europos valstybės, išsivadavusi iš Šventosios Imperijos bei Šventojo sosto gniaužt, tikslas bendradarbiauti, kurti naujus ir lygiaverčius tarpusavio santykius. Indijos teisės profesorius R. Anand, pabrėždamas tarptautinės teisės bei suvereniteto sąsają, teigia, jog btent „suverenitetas kuria tarptautinę teisę, o pastarajai suverenitetas yra pagrindinis ir fundamentalus principas.“³²

Kaip minima, Bodenas, suvereniteto koncepcijos pradininkas, valstybės suverenitetą suvokė kaip absoliutų ir neribotą, monarcho gali tiek valstybės vidaus, tiek išorės (tarptautini santykių kaimo) reikalavimams atžvilgiu. Šiuo aspektu valstybės suverenitetas išreiškiamas kaip išimtinis, absoliuti valstybės jurisdikcija savo teritorijoje ir nepriklausomybė tarptautiniuose santykiuose.³³ Bodeniškoji koncepcija paskatino

²⁵JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst są pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 167;

²⁶MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009, p. 6;

²⁷VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinis valstybi teisės ir pareigos: Montevideo konvencija d l valstybi teisi ir pareig*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 68 psl., 1 str.;

²⁸ . . . : . . . , 2005, . 60-64; Taip pat . . . : . . . , 2000, . 39;

²⁹ . . . : . . . , 2000, . 38-39;

³⁰BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 495;

³¹BRACE, L., HOFFMAN, J. *Reclaiming sovereignty*. New York: Printer Publishers, 1997, p. 11; Taip pat JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst są pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 167;

³²ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 95;

³³ . . . : . . . , 2000, . 39;

tradicinis, binarinis suvereniteto sampratos atsiradimas, pagal kurį yra skiriamas vidinis bei išorinis suverenitetas. Vidinis kaip valstybės valdžios galia organizuoti valstybės vidaus funkcionavimą, iš esmės apimantis teisės normų kūrimą bei viešosios valdžios gyvendinimo organizavimą. Vidinis suverenitetas suslygoja išoriniam, kuris reiškia valstybės teisę nepriklausomai vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą, megzti ryšius su kitomis valstybėmis.

M. Romeris suverenitetą laiko galia, kuri nėra subordinuota jokiai kitai aukštesnei galiai, ji kaip sociališkai normatyvinės funkcijos šaltinis.³⁴ Jis teigė, kad „valstybės funkcijos ribose valstybės valdžia yra vienintelis teisės normų šaltinis, vienintelis monopolinis socialinis galios šeiminkas, ir kad savo imperiumu ji pasiekia visus žmones teritorijoje.“³⁵ I. Jarukaitis nurodo, kad suverenitetas visada turi teritorinį pobūdį.³⁶ Tokia pozicija atsispindėjo Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas *S.S. Lotus* byloje, kur Teismas pabrėžė valstybės jurisdikciją tik savo teritorijoje, neperžengiant nacionalinio domeno ribų, išskyrus atvejus, numatytus tarptautinėse konvencijose arba remiantis tarptautiniu papročiu.³⁷ 1923 m. konsultacinis išvadoje dėl *Tuniso ir Maroko pilietybės dekretų* Teismas pasisakė, kad savo vidaus reikalų gyvendinimo atžvilgiu valstybė pati sau teisėja.³⁸ Taigi, iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad vidaus suvereniteto aspektas sudaro pirmieji trys požymiai. Valstybė disponuoja išimtinė ir nedaloma jurisdikcija jos teritorijoje gyvenančių asmenų atžvilgiu. Ši jurisdikcija gyvendinama per galiotus viešosios valdžios atstovus. Tiek išorinė, tiek vidaus suvereniniai gyvendinimas suponuoja kitoms valstybėms negatyvius pareigines nesikišti kitoms valstybėms vidaus reikalus, nepažeisti jų sienų neliečiamybės, gerbti viena kitos teritorinę nepriklausomybę. I. Jarukaitis pabrėžia, kad išoriniu požiūriu suverenitetas reiškia nepriklausomumą nuo kitų viešosios valdžios šaltinių – kitoms suvereninėms valstybėms.³⁹ I. Gadžijevas taip pat išorinį suverenitetą suvokė kaip valstybės teritorinio vientisumo ir nesikišimo valstybės vidaus reikalus garantą.⁴⁰

³⁴ROMERIS, M. *Suverenitetas*. Vilnius: Pradai, 1995, p. 2.

³⁵*Ibid.*, p. 93;

³⁶JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 167;

³⁷Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1927 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *S.S. Lotus* byloje (*Prancūzija prieš Turkiją*) [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf>, para 45;

³⁸Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1923 m. vasario 7 d. konsultacinis išvada *Tuniso ir Maroko pilietybės dekretų* byloje (*Prancūzija prieš Didžiąją Britaniją*) [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf>, p. 23 - 24;

³⁹JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 165;

⁴⁰ . . . : , 2001, . 58;

Pažymėtina, jog teisės doktrinoje valstybės suvereniteto samprata formuojama atsižvelgiant į tradicinį, binarinį apibrėžimą. Nurodoma, jog suverenitetas reiškia valstybės absoliutų kontrolę jos teritorijoje, gyventojų, vis kitų valdžios formų ar išraiškų šioje valstybėje atžvilgiu. Suvereni valdžia yra nepriklausoma nuo bet kurios kitos valdžios, jai būdingi absoliutumo ir nedalumo kriterijai.⁴¹ G. Mesoniui suverenitetas yra esminis valstybingumo bruožas, kuriam būdinga valstybės nepriklausomybės santykiuose su bet kuria kita valdžia šalies viduje bei tarptautiniuose santykiuose.⁴² Teisininkas teigia, kad suvereniteto kriterijus papildo valdžios kriterijai, nurodymas pastarosios veiklos galimybes ir subordinacinę vietą.⁴³ Apie suvereniteto pabrėžiamą tuomet, kai kalbama apie valdžios galimybę nevaržomai priimti sprendimus.⁴⁴ Tačiau verta pabrėžti, kad autorių pozicijos, kuriose pabrėžiamas vidaus valdžios absoliutumas, yra ginčytinos. Vien tarptautinės teisės viršenybės nacionalinės teisės atžvilgiu principas paneigia vidaus suvereniteto absoliutumo kriteriją.⁴⁵ V. Vadapalui suverenitetas yra valstybės absoliuti ir išimtinė galia, kuri riboja tik tarptautinę teisę ir kuri turi kiekvieną valstybę kaip tarptautinės teisės subjektą, nepaklįstantis jokio kito teisės subjekto valdžiai.⁴⁶

Suverenitetas apsprendžia valstybės egzistenciją, jos valdžios aparato funkcionavimą, suslygoja laisvą ir nepriklausomą valstybės valdžios funkcijų gyvendinimą tarptautinėje arenoje. Ši koncepcija prilyginama valstybės nepriklausomybei, pasireiškia valstybės valdžios viršenybe, jos savarankiškumu tvarkant valstybės vidaus reikalus ir palaikant santykius su kitomis valstybėmis. Minima, jog suverenitetas valstybei yra tas pats, kaip žmogui gyvybė.⁴⁷ Tokiu pat sampratą pateikė ir Tarptautinis Teisingumo Teismas 1928 m. *Palmas salos* sprendime. Teismas išskyrė, jog santykių tarp valstybių kontekste suverenitetas reiškia nepriklausomybę – teisę savarankiškai gyvendinti šią nepriklausomybę valstybės viduje.⁴⁸ Valstybės suverenumas pasireiškia būtent per sugebėjimą pačiai apsispręsti bei nustatyti savo vidaus tvarką,

⁴¹ G. Mesonis, *Valstybės suverenitetas*, 2001, p. 57;

⁴² CRAWFORD, J. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Clarendon Press, 1979, p. 266. Iš MESONIS, G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁴³ MESONIS, G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁴⁴ DICEY, A. V. *Konstitucinės teisės studijų vadovas*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 35-65. Iš MESONIS, G. *Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje*. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁴⁵ Plačiau šiuo aspektu pasisakoma 4 rašto darbo skyriuje.;

⁴⁶ DREIFUS, S. *Droit des relations internationales. Elements de droit international public*. 4-eme edition. Paris: Cujas, 1992. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas 2006, p. 189;

⁴⁷ BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001, p. 495; Taip pat JARAŠIŪNAS, E., et al., *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012, p. 298;

⁴⁸ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1928 m. balandžio 4 d. sprendimas *Palmas salos* byloje (JAV prieš Nyderlandus) [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf>, p. 838;

nepriklausomai bei savarankiškai egzistuoti, megzti santykius su kitomis valstybėmis tarptautiniu mastu, bet tuo pačiu gerbti kitas valstybes bei nesikišti į vidaus ar užsienio reikalus.⁴⁹

Pasak brit teisinis profesorius B. Fassbender, tiek išorės, tiek vidaus suvereniteto koncepcijos yra viena kitą papildanios bei susilygojančios: vidinis savarankiškumas nulemia laisvą tarptautinį santykių plėtojimą. Tuo tarpu nepriklausomas tarptautinio bendradarbiavimo vykdymas ir kitų valstybių nesikišimas pirmosios valstybės vidaus reikalus nulemia jos galimybę nekliudomai gyvendinti išimtinę jurisdikciją savo teritorijoje.⁵⁰ H. Kelsenas suverenitetą tarptautinėje teisėje prasme išreiškia kaip valstybės teisinę nepriklausomybę nuo kitų valstybinių darinių.⁵¹

I. Jarukaitis suverenitetą suvokia kaip gynybinį diskursinį koncepciją, kadangi ji atsiradžia dėl kovoje su kitais subjektais pretenzijomis išimtinės valdžios.⁵² Brit teisininkas G. Schwarzenberger, kaip ir I. Jarukaitis, pritaria suvereniteto koncepcijos reliatyvumui, nurodydamas jos gynybinę prigimtį. G. Schwarzenberger mano, kad suvereniteto koncepcija valstybei yra aktualiausia dėl efektyvios tarptautinės tvarkos trūkumo, tarptautinės teisės gyvendinimo mechanizmo, grindžiamo neorganizuotos tarptautinės bendruomenės susitarimais, silpnumo, jo užtikrinimo nepakankamumo.⁵³ Neverta pamiršti, jog pati tarptautinė bendruomenė neišreiškia noro būti subordinuota tam tikrai aukštesniajai galiai, kuri turėtų galiojimus kvestionuoti valstybių veiksmų teisėtumą tarptautinio sipareigojimų vykdymo kontekste. Suverenitetas yra tarsi skydas valstybei, siekiamas išvengti kitų valstybinių darinių galios monopolio ir priespaudos.

I. Jarukaitis, remdamasis W. G. Wernerio ir J. H. De Wilde suvereniteto koncepcijos analize, nurodo, kad siekiant nustatyti, kokia tikrovė atitinka suvereniteto koncepcijos turinį, būtina iškelti kelis pagrindinius klausimus. Pirma, kokiam kontekste pretenzija viešosios valdžios galią tikinai gali atsirasti. Antra, kam yra skiriami tokie tvirtinimai apie suverenitetą, kas yra tokios pretenzijos adresatas. Trečia, kokia teisinė sistema yra taikoma vertinti pretenzijos suverenitetą legitimumą /pagrįstumą. Ketvirta,

⁴⁹VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinės valstybių teisės ir pareigos: Montevideo konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 69 psl., 8 str.;

⁵⁰FASSBENDER, B. *Sovereignty and Constitutionalism in International Law*. Iš WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 116;

⁵¹KELSEN, H. *Peace Through Law*. New Jersey: The Law book Exchange, 2000, p. 34-35;

⁵²JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narysčiai pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 167;

⁵³SCHWARZENBERGER, G. *International Law*. London, 1957, p. 114; Iš ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 76-77;

kokie padariniai kyla iš tvirtinimo apie suverenitet pripažinimo/akceptavimo.⁵⁴ Atsakymus klausimus diktuoja pats istorinis suvereniteto koncepcijos susiformavimo kontekstas: principas susiformavo tuomet, kai monarchas siek nepriklausomybę, atsiribojimo nuo bet kurios užsienio tautos. Taigi istorinis kontekstas, pavyzdžiui vidiniai arba išoriniai konfliktai, karai, rodo svarb suvereniteto kaip diskurso, pobūdį – suverenitetas netampa mažiau svarbus tuo metu, kai valstybės galios yra ginijamos ar silpnėja. „Veikiau atvirkščiai – bent tada, kai keliamos konkuruojančios pretenzijos valdži, pavyzdžiui neramum laikotarpis, tik tinai atsirastis „stiprios“ pretenzijos suverenitet /tvirtinimai apie suverenitet.“ Remdamasis tokia išvada I. Jarukaitis suverenitet laiko kalbos aktu, kuriuo siekiama (vis iš naujo) tvirtinti pretendento pretenzijas absoliučiai valdži ir legitimuoti jos gyvendinimą. Suverenitetas šiuo aspektu simbolizuoja egzistencinę vertę, kuri leidžia taikyti specialias priemones, kai jam kyla grėsmė. „Tai yra statusas kur pretenduojama, kuris turi diskursinę funkciją, todėl jis visada tik tinai bus ginijamas.“⁵⁵

Vestfalijos sistemai buvo būdingas tikslas išvengti tarptautinės priklausomybės. „Laikui būgant suvereniteto „dmesio centras“ keičiasi, tačiau jo pamatinė funkcija išliko ta pati – atskirti „vidinį“ ir „išorinį“ sritis ir remiantis šia schema legitimuoti pretenzijas išskirtiną poziciją kit suveren atžvilgiu, ypač pretenzijas laisv nuo „išorinio kišimosi“ „vidaus reikalus.“⁵⁶ Profesorius C. Mikas suvereniteto koncepcijos prasmę suvokia tik egzistuojant valstybi tarptautinei bendruomenei.⁵⁷ Pretenzij išorin suverenitet adresatu vadinama tarptautinė bendruomenė, kuri vidinį ir išorinį suvereniteto aspektus pripažįsta kaip teisingus, kas užtikrina suvereniteto, kaip esminio valstybingumo principo, aktualumą bei svarb valstybei. Suvereniteto arba valstybės nepriklausomybės koncepcija egzistuoja todėl, kad yra akceptuojama kaip teisinga pačios tarptautinės bendruomenės, kuri yra sudaryta iš nepriklausom suvereni valstybi.

Verta pabrėžti, jog suvereniteto koncepcija gali būti vertinama dvejopai: kaip atvira tarptautiniam bendradarbiavimui ir atvirkščiai, kaip absoliučiai uždara ir netinkama šiuolaikinės valstybės vystymosi kontekste.⁵⁸ Kai kurie autoriai pabrėžia, kad tradicin suvereniteto samprata paneigia šiuolaikin valstybi tarpusavio priklausomybę,

⁵⁴WERNER, W. G., De WILDE J. H. The Endurance of Sovereignty. *European Journal of international relations*, 2001, vol. 7, No 3, p. 283 – 313. Iš JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 177;

⁵⁵JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 177;

⁵⁶*Ibid.*;

⁵⁷MIK, C. *State sovereignty and European Integration: Public International Law, EU Law and the Constitutional Law in the Polish Context*. Iš WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 383 - 384;

⁵⁸MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009, p. 6;

nebeatitinka šiuolaikini realij .⁵⁹ Pats suverenitetas, kaip valstybingumo požymis, yra nepastovi, kintanti koncepcija, tiesiogiai priklausoma nuo politini , ekonomini , socialini , psichologini veiksniai .⁶⁰ Stipresnis apsaugos arba, atvirkščiai, didesnis valstybi tarpusavio integracijos būtinumas pagrinde yra suslygojamas politini veiksniai .

Šiuolaikini realij kontekste, funkcijos, kurios anksčiau buvo priskirtinos išimtinėmis, pamatinėms valstybi funkcijoms, vis labiau pavedamos varioms tarptautinėms organizacijoms arba susivienijimams. Japon teisininkas M. Miyoshi teigia, kad iš esmės galima daryti prielaidą, kad tokia tarptautinio bendradarbiavimo gausos kontekste valstybi suverenitetas nyksta.⁶¹ Kaip pavyzdį galima paminėti Europos Bendriją, o vėliau ir pačios ES susiformavimą. Nacionalinėms valstybėms trūkumai paskatino Europos ekonominės, o vėliau ir gilesnės – socialinės, politinės integracijos stiprėjimą .⁶² Valstybi integracijos procesas spartus vystymasis yra vienas pagrindinių faktorių, nulemiančių naują suvereniteto koncepcijos suvokimą .

Kita vertus galima pritarinti armėnų teisės profesoriui K. Gevorgyan, kuris tradiciniams suvokimo paneigimui laiko ydingu. K. Gevorgyan siūlo žvelgti kitu kampu ir šiuolaikinėms valstybėms suvereniteto problematiką sieti ne su pačiais voka, kiek su pačios vokos interpretavimu bei aiškinimu.⁶³ Manytina, kad suvereniteto suvokimas yra neatsiejamas nuo pačios vokos susikurimo ir vartojimo konteksto, aiškinant turint būti atsižvelgiama istorinį kontekstą, politines, ekonomines realijas.

S. Krasneris valstybėms suverenias galias išskiria keturias kryptis atskirai vardydamas tarptautinį teisinį suverenitetą, Vestfalijos suverenitetą, nacionalinį ir valstybi tarpusavio veikos suverenitetus. Pirmasis reiškia, jog tarptautinė bendruomenė pripažįsta teisinį valstybi nepriklausomybę . Antrasis suponuoja užsienio valstybi nesikišimą valstybės vidaus reikalus. Nacionalinis suverenitetas atspindi valstybės teritorinį viršenybę, kuri pasireiškia valstybės valdžios išimtinė galybe gyvendinti jurisdikciją jos piliečių, gyventojų atžvilgiu. Ketvirtasis valstybi tarpusavio veikos suverenitetas nusako jos galimybę kontroliuoti ir užtikrinti sienelėjimą . Šios keturios suvereniteto apraiškos negali būti tapatinamos. Tarptautinis teisinis ir

⁵⁹FERREIRA-SNYMAN, M. P. The evolution of state sovereignty: a historical overview. *Journal of Legal History*, 2006, Issue 2, Vol. 12, p. 1; Taip pat BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė* . Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2001, p. 499; ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 82;

⁶⁰ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 84;

⁶¹MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009, p. 6;

⁶²I. Jarukaitis laikosi pozicijos, kad būtent nacionalinėms valstybėms trūkumai paskatino Europos Bendriją susiformavimą . JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystai pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 165;

⁶³GEVORGYAN, K. *Materials Of Conference Devoted To 80th Anniversary Of The Faculty Of Law Of The Yerevan State University*. Yerevan: YSU Press, 2014, p. 433;

Vestfalijos suverenitetai apima valdžios ir legitimumo aspektus, tačiau nėra susiję su kontrolės funkcija. Teisinis suverenitetas, kiek jis yra susijęs su valstybės nepriklausomybės fakto pripažinimo tarptautinėje bendruomenėje, ir Vestfalijos suverenitetas, kaip nesikišimo valstybi vidaus reikalus garantas, yra sietini su valstybės teritoriniu aspektu.⁶⁴

Svarbu pažymėti, jog visi keturi suverenitetai tarpusavyje sąveikauja, jie yra vienas kitą lygojantys, koegzistuojantys. Pavyzdžiui, tarptautinis teisinis suverenitetas pasireiškia valstybės galimybe dalyvauti Pasaulinės Prekybos Organizacijoje.⁶⁵ Pirmasis pripažinimo faktorius lygoja antrąjį - pareigą nesikišti naujos valstybės vidaus reikalus, kas lemia laisvą galimybę plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą ir nekliudomai steigti konstitucinius pamatus, valdžios kūrimo ir jos gyvendinimo mechanizmus. Šien kontrolė ir neliečiamybė turi būti užtikrinta valstybės suverenias galias gyvendinanios valdžios aparato.

Teisine literatūroje pateiktas valstybės suvereniteto sąvokos analizė suponuoja išvadą, jog suverenitetas nėra gyjamas atskirai, jis atsiranda su pačia valstybe ir reiškia šios valstybės nepriklausomybės vidaus reikalų organizavimo atžvilgiu ir išorės nepriklausomybę, kuri pasireiškia teise nekliudomai, laisvai vykdyti tarptautinį bendradarbiavimą. Manytina, jog suverenitetas tiksliau apibūdina pozityvius ir negatyvius aspektus. Pozityvūs reiškia savarankišką vidaus reikalų organizavimą ir vykdymą, tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimą. Negatyvūs yra išimtinai susiję su tarptautine teise, kuri užtikrina valstybės, kaip lygiateisio tarptautinės teisės subjekto, apsaugą, siekia darnaus ir taikaus valstybinės bendruomenės narių koegzistavimo. Gilesnė sampratos analizė pateikiama atskirai analizuojant suvereniteto turinį – jo vidaus ir išorės aspektus.

⁶⁴KRASNER, S. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. New Jersey: Princeton University Press, 1999, p. 3;

⁶⁵ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 26;

3. VALSTYB S SUVERENITETO TURINYS IR POŽYMIAI

Suverenitetas, kaip vientisa ir nedaloma kategorija, pasireiškia per tam tikrus konkrečius požymius. Teisės doktrinoje suvereniteto požymių skirstymas nėra konkretus ir vienareikšmis. Vieni autoriai juos skirsto gana smulkiai, kiti išskiria bendrojo pobūdžio bruožus. Pavyzdžiui, Pasak I. Ušakov ir K. Gevorgyan suverenitetas pasižymi dviem pagrindiniais bruožais: teritorine viršenybe ir nepriklausomybe.⁶⁶ A. Ansong suvereniteto požymiams priskiria teritorinę viršenybę, tautą, vidinę bei išorinę nepriklausomybę, bet kokios užsienio takos ar intervencijos draudimą, tarptautinį pripažinimą, valstybės sienelė ir jūmų.⁶⁷ R. Anand išskiria keturis, nurodydamas, kad suverenitetui visuomet yra būdingas teritorinis aspektas arba teritorinę viršenybę, taip pat valstybės valdžios nepriklausomumas valstybės viduje, savarankiškumas tarptautiniuose santykiuose, išimtinė jurisdikcija savo piliečiams (gyventojams) atžvilgiu.⁶⁸ Tačiau autorius pabrėžia, jog nėra tam tikro standarto, pagal kurį suvereni valstybės turi atitikti visus suverenitetui būdingus požymius. Valstybių praktika rodo, jog tam tikro požymio nebuvimas gali turėti lemiamą reikšmę valstybės susikūrimui.⁶⁹ Pavyzdžiui, Taivanas turi stabilų demokratinį vyriausybę, gerą ekonominio reguliavimo lygį, tačiau nėra laikomas valstybe. A. Ansong žvelgia tarptautinio teisinio suvereniteto – tarptautinio pripažinimo, trūkumais. Teisininkas sitykina, jog Taivanas nėra valstybė vien todėl, jog nėra pripažintas tarptautinės bendruomenės nariu kaip suvereni ir nepriklausoma valstybė.⁷⁰

Rašto darbo autorius nuomone, pirma verta atskirti vidaus ir išorinį suverenitetą. Tarptautinis pripažinimas, viešosios valdžios legitimumas, išimtinė valstybės jurisdikcija jos piliečiams atžvilgiu ir disponavimas tam tikra teritorija *de facto* yra veiksniai, apibūdinantys vidaus suverenitetą. Išorinis suverenitetas arba nepriklausomybė suslygoja neigatyvų suvereniteto aspektų – valstybių pareigų gerbti viena kitos vidinę nepriklausomybę. Jeigu vidaus reikalų reglamentavimas yra valstybių vidaus reikalas, ribojamas tarptautinėmis teisės normomis, tai išorinis suverenitetas užtikrinamas tarptautinėmis teisės normomis bei principais. Suverenios lygybės, nesikišimo valstybės vidaus reikalus,

⁶⁶GEVORGYAN, K. *Materials Of Conference Devoted To 80th Anniversary Of The Faculty Of Law Of The Yerevan State University*. Yerevan: YSU Press, 2014, p. 440;
: , 2000, . 39-40;

⁶⁷ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 26;

⁶⁸ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 84;

⁶⁹ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 26;

⁷⁰*Ibid.*;

teritorijos vientisumo ir sienelėiamumo principai yra valstybės suvereniteto apsaugos pagrindas.

3.1 Vidaus suverenitetas

3.1.1 Tarptautinio pripažinimo taksuvereni gali atsiradimui

„Tarptautinė teisė pripažinimą supranta kaip tam tikrą deklaraciją –sipareigojimą, jog su pripažinta valstybe bus elgiamasi pagal tuos pačius principus, kaip ir su kitomis, ir kad tarpusavio santykiuose galios tarptautinės teisės normos. Konstitucinės teisės prasme pripažinimas veikia kaip papildomas, bet ne privalomas kriterijus, kurio buvimas gali garantuoti santykių užmezgimą bei plėtojimą su užsienio valstybėmis.⁷¹ Tarptautinis pripažinimas arba tarptautinės bendruomenės pritarimas kaip vienas iš suvereniteto lygojančių požymių, nėra privalomas lygavalystybės suverenitetui atsirasti. Pripažinimo nebuvimas nekeičia objektyvaus valstybės buvimo fakto. Montevideo konvencija tarptautiniam pripažinimui nelaiko būtina valstybingumo sąlyga. Joje numatoma, kad „valstybė politiškai egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar ją pripažįsta kitos valstybės. Valstybė, net prieš ją pripažįstant, turi teisę ginti savo vientisumą ir nepriklausomybę, užtikrinti savo apsaugą bei gerovę, ir dėl to organizuoti save kaip mano tinkama, priimti statymus pagal savo poreikius, valdyti savo institucijas ir apibrėžti savo teisios jurisdikciją bei kompetenciją. Naudojimosi šiomis teisėmis ribos yra tik tokios, kiek kitos valstybės naudoja savo teisėmis pagal tarptautinę teisę.“⁷² Tai reiškia, kad tarptautinė teisė numato, koks politinis darinys gali būti laikomas valstybe. Tapti valstybe arba gyti suverenias galias politinė bendruomenė gali tik teisutabu. Pavyzdžiui, Izraelio atveju valdžios ir tautos kriterijai yra efektyvūs, tačiau teritorija yra gyta neteisutabu (okupacija). Šiame kontekste aktuali ir *Kosovo* byla, kur buvo siekta Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 1244 (1999) aiškinti kaip draudžiantis Kosovo nepriklausomybės paskelbimą. Teismas išaiškino, kad rezoliucija siekta nustatyti laikiną Kosovo administravimo aparatą, šiame dokumente nebuvo tiksliai nuspręsta dėl Kosovo galutinio statuso. Buvo nuspręsta, jog Kosovo nepriklausomybės deklaracija neprieštarauja tarptautinei teisei.⁷³ Tarptautinis Teisingumo Teismas nurod,

⁷¹MESONIS, G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 39;

⁷²VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinės valstybės teisės ir pareigos: Montevideo konvencija dėl valstybių teisės ir pareigų*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 69 psl., 3 str.;

⁷³Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacinis išvada dėl *Kosovo nepriklausomybės paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.)* [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, para 110-121;

kad tarptautinė teisė nėra draudimo valstybei skelbti nepriklausomybę. Tam tikrais atvejais valstybei skelbiama nepriklausomybės deklaracija susiformavimui, tam tikrais atvejais rezultatas nebuvo pasiektas. XX a. pabaigoje dauguma valstybių, kurioms išimtinai suvereni teisės disponuoti savo teritorija buvo suspenduota (pavyzdžiui, Baltijos valstybės buvo okupuotos SSRS), atgavo savo nepriklausomybę. Taip pat susiformavo nauja praktika deklaruoti nepriklausomybę kitame kontekste.⁷⁴ Manytina, jog šiuo atveju turima omenyje tautų apsisprendimo teisė ir šios teisės pagrindu naujai susiformavusios valstybės, kurios ligi tol nebuvo nepriklausomos. Pavyzdžiui, Ukraina ir Baltarusija.

Pripažinimas laikytinas nekuriančiu, bet suverenitetą stiprinančiu veiksniu. Vis pirma dėl to, kad jeigu valstybės pripažino tam tikrą politinį bendruomenę (tautos susivienijimą, disponuojant savo teisėmis teritoriniu domenu ir turint veikiant valdžios aparatą) valstybe, ji automatiškai įgyja tarptautinės teisės subjekto statusą ir jos lygojamas teises bei pareigas ne tik teisiniu, bet ir praktiniu aspektu. Turima omenyje teisė tapti tarptautinės organizacijos nariu. Nepripažinta valstybė galimai yra pasmerkta ne tam tikram ekonominiam išgyvenimui, kas gali sukelti dvejopą rezultatą: arba valstybės žlugimą arba jos suklestėjimą. Šiuo atveju kalbama apie ekonominę, socialinę izoliaciją, kuomet pati valstybė skelbia save nepriklausoma, suverenia ir savarankiška, tačiau tarptautinė bendruomenė jos nepripažįsta kaip savarankiško tarptautinės teisės subjekto, nepalaiko politinių, kultūrinių, socialinių ryšių, netgi smerkia tokios politinės bendruomenės pretenzijas viešosios valdžios galias. I. Lukašuk manymu suverenitetas ir jos lygojamas teisi egzistencija tiesiogiai priklauso nuo tarptautinio pripažinimo fakto.⁷⁵ Nors tarptautinis pripažinimas nėra būtinas valstybingumo požymis ir nepripažinta valstybė gali egzistuoti *per se*, visapusiškas suvereninis gali gyvendinimas, suvereniteto pilnumas galimas tik tuomet, kai yra išreiškiama tarptautinės bendruomenės pagarba naujai susikūrusiai valstybei. Tarptautinio pripažinimo svarbą akcentuoja ir I. Jarukaitis. Kadangi suverenitetas yra tam tikra viešosios valdžios legitimumo forma, ir vidiniu ir išoriniu požiūriu ji egzistuoja todėl, kad yra pripažįstama. Jo, kaip kalbos akto, galimybę daryti tak pasauliui priklauso nuo jo sugebėjimo tikinti ir to, ar jis yra priimamas/akceptuojamas.⁷⁶

⁷⁴Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacinis išvada dėl Kosovo nepriklausomybės paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.) [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, para 79-84;

⁷⁵ : . . . : , 2005, . 62;

⁷⁶JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 180;

Kita vertus, tarptautinio pripažinimo būtinumas su lygot esminio taut apsisprendimo principo paneigim . Susiklostyt situacija, kuomet „lygyb gimsta iš nelygyb s“: valstyb s gyt teis kvestionuoti, ar tam tikra tauta yra verta b ti nepriklausoma. Tarptautin pripažinim , tiksl pl toti tarptautinius santykius su naujai susik rusia valstybe nulemia politiniai veiksniai, geopolitiniai tikslai ir ekonominiai interesai. Atitinkamai jeigu valstyb ms b t suteikta teis kvestionuoti tam tikros tautos teis sukurti valstyb , tuomet b t ne manoma išvengti geopolitiškai stipri valstybi monopolio nauj politini darini virsmui valstybe.

3.1.2 Teritorinis suvereniteto požymis

Šiuolaikin tarptautin teis išsivyst pliuralistin je valstybi sistemoje. Valstyb s sisteigimas s lygojamas teritorinio domeno disponavimu. Pagrindin suvereniteto savyb yra ta, kad jis turi b ti gyvendinamas valstyb s teritorijos ribose. Teritorinis suverenitetas yra tarptautini santyki pamatas.⁷⁷ Pažym tina, kad ši savyb reiškia ne teritorin viešosios valdžios viršenyb , bet tam tikros teritorijos tur jim *de facto*.⁷⁸ Tod l suverenitetas, kaip aukš iausia valdžia, galia tam tikros teritorijos atžvilgiu,⁷⁹ yra neatsiejamas nuo esminio valstybingumo požymio – teritorijos.

Šis požymis privalomas tiek, kad tam tikra politin bendruomen tarptautin s teis s prasme tapt valstybe. Manytina, jog tapti suverenia valstybe yra sud tinga, ta iau ja tapus, dar sud tingiau šio statuso netekti. *De facto* negal jimas vykdyti viešosios valdžios gali *per se* (okupacija) nereiškia suverenos valstyb s statuso praradimo.⁸⁰ Tuo atveju, kai valstyb yra okupuojama, ji nepraranda suvereni gali savo teritorij , jos suverenitetas yra suspenduojamas. Lietuvi teis s profesorius D. Žalimas teigia, kad „taikant princip *ex injuria non oritur jus* neteis tos Lietuvos okupacijos ir aneksijos atveju, darytina išvada, kad Soviet S junga niekada nebuvo gijusi joki suvereni teisi

Lietuvos teritorij . Tod l tarptautin s teis s poži riu Lietuva niekada nebuvo teis ta SSRS dalis. <...> Lietuva išlaik visas savo suverenias teises, skaitant teisin titul savo

⁷⁷Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas *Corfu s siaurio byloje (Didžioji Britanija prieš Albanij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>>, p. 35.

⁷⁸VISSCHER, C. *Theory and Reality in Public International Law*. New Jersey: Princeton University Press, 1968, p. 104-105;

⁷⁹HASHMI, S. H. *State sovereignty: change and persistence in international relations*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997, p. 16;

⁸⁰Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacin išvada d l *Kosovo nepriklausomyb s paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, para 79-84;

teritorij , nors ir negal jo ši teisi gyvendinti iki nepriklausomyb s atk rimo 1990 metais.“⁸¹

Kitas neteis to teritorijos gijimo pavyzdys - Palestinos žemi okupacija. Arab – žyd konfliktas prasid jo XX a. viduryje ir t siasi ligi ši dien . JAV pritar Izraelio valstyb s susik rimui okupuotose arab teritorijose, tod l šios valstyb s tarptautini santyki politikai buvo b dinga vetuoti Saugumo Tarybos rezoliucijas, kuriose buvo pabr žiamas neteis tas arab žemi okupavimo faktas, raginimas Izraeliui pasitraukti iš okupuot arab teritorij .⁸² 2016 m. gruodžio 23 d. JAV pakeit savo nuomon Palestino konflikto klausimu ir nepanaudojo veto teis s 2016 m. gruodžio 23 d. - Saugumo Tarybos rezoliucijos d l situacijos Vidurio Azijoje, skaitant Palestinos konflikt , pri mimo metu. Šioje rezoliucijoje Izraelis yra raginamas nutraukti arab teritorij okupacijos veiksmus, kurie s lygoja tarptautin s (*ius ad bellum*) ir humanitarin s (*ius in bello*) teis s pažeidimus.⁸³ 2016 m. gruodžio 21 d. Generalin Asambl ja pri m rezoliucij „D l suverenios palestinios tautos, esan ios okupuotoje Palestinos teritorijoje, skaitant Vakar Jeruzal , ir arab tautos, esan ios okupuotoje Sirijos Golan kaln teritorijoje, suvereniteto savo gamtos resurs atžvilgiu.“ Rezoliucija Generalin Asambl ja pabr žia neteis tus Izraelio veiksmus naikinant arab ir palestinie i resursus, nuosavyb - fermas, medžius ir kitus statinius bei augmenij .⁸⁴

D. Žalimo teigimu „Lietuvos aneksija grubiai pažeid Atlanto chartijos 2 punkto nuostat , kad jokia teritorija negali b ti kam nors perduota be jos gyventoj laisvai išreikštos valios ir sutikimo.“⁸⁵ Atitinkamai pasisakytina ir d l Izraelio. Nepaisant valdžios ir tautos kriterij pilnumo, Izraelis negali b ti laikomas valstybe tarptautin s teis s prasme tod l, kad valstybingum grindžia svetimos teritorijos okupavimo faktu. Teis tas disponavimas teritoriniu domenu yra b tinas valstybingumui gyti, ta iau n ra esminis šiam valstybingumui išsaugoti.

⁸¹ŽALIMAS, D. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos t stinumo teisiniai aspektai. *Politologija*, Nr. 1, 2000, p. 9;

⁸²Nuo 1976 m. kovo 25 d. JAV vetavo visus Saugumo Tarybos rezoliucij projektus, kuriose buvo pabr žiamas Arab teritorij okupavimo faktas. Jungtini Taut Saugumo Tarybos rezoliucijos, kurias vetavo nuolatiniai Saugumo Tarybos nariai [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://research.un.org/en/docs/sc/quick>>;

⁸³2016 m. gruodžio 23 d. Jungtini Taut Saugumo Tarybos rezoliucija D l situacijos Vidurio Azijoje, skaitant Palestinos klausim [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334\(2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334(2016))>;

⁸⁴2016 m. gruodžio 23 d. Jungtini Taut Generalin s Asambl jos rezoliucija D l suverenios palestinios tautos, esan ios okupuotoje Palestinos teritorijoje, skaitant Vakar Jeruzal , ir arab tautos, esan ios okupuotoje Sirijos Golan kaln teritorijoje, suvereniteto savo gamtos resurs atžvilgiu [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334\(2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334(2016))>;

⁸⁵MAREK, K. *Identity and Continuity of States in Public International Law*. Geneve: Librairie E. Droz, 1954, p. 405. Iš ŽALIMAS, D. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos t stinumo teisiniai aspektai. *Politologija*, Nr. 1, 2000, p. 7;

3.1.3 Valdžios legitimumo taka valstybės suverenitetui

Kitas opus klausimas, susijęs su valstybės valdžios kriterijumi – šios valdžios legitimumo taka valstybės suverenitetui. Nors vidinis ir išorinis suvereniteto aspektai glaudžiai susiję, tačiau tarptautinis ir konstitucinis teisės požiūriu išryškėja tam tikri suvokimo skirtumai.⁸⁶ I. Jarukaitis teigia, kad tarptautinis teisės požiūriu pirminis valdžios šaltinis, iš pirmo žvilgsnio, nėra itin svarbus klausimas. Jis nurodo, kad šiai teisei yra svarbesnis išorinis suvereniteto aspektas, kuriuo remiantis kuriami ir plėtojami valstybių tarpusavio santykiai. Tuo tarpu konstitucinis teisės požiūriu nepakanka konstatuoti, kad valstybė išlieka tarptautinis teisės subjektas.⁸⁷

G. Mesonis, analizavęs G. Jelineko ir M. Romerio darbus, nurodo, kad nei G. Jelinekas nei M. Romeris neapibrėžia valdžios legitimumo svarbos valstybingumo kriterijams.⁸⁸ Valdžios kriterijus būtinai tiek, kiek tam tikrą tautą atstovaujantis viešosios valdžios galių šaltinis yra veikiantis – gali gyvendinti valdžios funkcijas. Reikalaudami valdžios legitimumo, sutapatiname tautos ir valstybės suvereniteto sąvokas ir netiesiogiai nurodome vienintelį – demokratinį politinį režimą, galintį garantuoti tautos suvereniteto pasireiškimą.⁸⁹ M. Miyoshi teigia, kad valstybės politinis režimas, valdymo forma yra jos vidaus reikalas.⁹⁰ Suvereni galių šaltinis tarptautinėje teisėje paprastai tapatinamas su valstybe *per se* ir galutinis aukštesios valdžios šaltinis pačioje valstybėje paprastai nenurodomas.⁹¹ Valstybės vidaus arba teritorinio suvereniteto gyvendinimas ir vystymas yra jos vidaus reikalas tiek, kiek nepažeidžia tarptautinės teisės normų bei principų, kiek toks suvereni galių gyvendinimas nepažeidžia kitų valstybių suvereniteto, žmogaus teisių apsaugos, aplinkosaugos standartų. Šiuo požiūriu išryškėja pagrindinė problematika: nors tarptautinė teisė valstybės valdžios legitimumo faktą laiko valstybės vidaus reikalu, ar nelegitimios valdžios buvimo faktas nepažeidžia tautos apsisprendimo principo, tautos teisės savarankiškai kurti savo kultūrinį, ekonominį, politinį gyvenimą.

⁸⁶JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 164;

⁸⁷*Ibid.*, p. 168-169;

⁸⁸MESONIS, G. *Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje*. Jurisprudencija, 2002, t. 30(22), p. 40;

⁸⁹*Ibid.*;

⁹⁰MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009, p. 7;

⁹¹JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 168;

Valstybės suverenitetas glaudžiai susijęs su tautos suverenitetu. Suverenas valstybėje yra tauta⁹² kaip pačios valstybinės bendruomenės kūrėja ir steigėja. Naujai besikurianti valstybė siekia būti nepriklausoma arba, kitaip tariant, reiškia pretenziją viešosios valdžios galią, pretenziją savarankišką egzistavimą ir vystymąsi tarptautinėje bendrijoje, pretenziją būti visaveriu tarptautinės teisės subjektu. Tauta arba joje vyraujanti politinė grupė apsprendžia valstybės valdymo santvarką. Demokratinėje santvarkoje „tauta yra suvereni, jei valstybė išreiškia jos piliečių valią, siekiant ir interesus, jei šalyje funkcionuoja demokratinė struktūra, jei pripažįstama, kad valstybės valdžios šaltinis – tauta.“⁹³ Taigi, tauta suvereni tuomet, kai tarp tautos ir jos išrinkto, jos labiausiai veikiantis valdžios atstovas yra atgalinis ryšys. Tautos suverenitetas negali būti tapatinamas su valstybės valdžia. Tauta tik suteikia galiojimus valdžiai veikti: gyvendinti tiek vidaus, tiek išorės kompetencijas.

G. Mesonis kelia pagrįstą problemą: kaip reikia vertinti situaciją, kuomet tautos ir valstybės suverenitetai nesutampa? Jeigu teiginys apie tautos teisę pačiai spręsti savo likimą, formuoti ir kontroliuoti valdžią yra teisingas, tuomet turime sutikti su teiginiu, kad tauta, negalinti gyvendinti šių teisių, yra nesuvereni arba dėl tam tikrų aplinkybių nepajėgia gyvendinti suvereniteto. Pavyzdžiui, Lietuvos ir daugelio Vidurio ir Rytų Europos šalių okupacijos (1940 – 1990 m.) atvejais. Sovietų Sąjungos skelbta „riboto suvereniteto“ doktrina esmės nekeitė. Teorinė problema pripažįstant tautos nesuverenumą tampa reiškinys, kai neišorinė, o vidinė jėga trukdo tautai gyvendinti suvereniteto.⁹⁴ G. Mesonis pabrėžia paradoksą: Rytų Europos tautos ir valstybės nebuvo vadinamos kaip suverenios, tuo tarpu valdomos savų diktatorių ir uzurpatorių (Irakas – Huseino, Šiaurės Korėja – Kim Čeniro, Baltarusija – Lukašenkos ir pan.) nesuvereniomis nevadinamos.⁹⁵ Teisininkas daro esminį išvadą, kad jeigu tauta dėl tam tikrų priežasčių neišreiškia savo suverenios galios valdžios suformavimo aspektu ir tautos suvereni galia liko negyvendinta, tuomet bet kokia šios tautos neišrinkta valdžia, kuri savavališkai pasiskelbė save valdančia ja, yra nelegitimi.⁹⁶

Šiuo požiūriu būtina takoskyra tarp tarptautinio ir vidaus teisės konflikto. Okupacijai būdingas tarptautinis elementas. D. Žalimas laikosi pozicijos, kad „teisės pažeidimas negali gauti jokios teisinės naudos iš neteisėto akto, t.y. teisės pažeidimas nesuteikia jokių teisių padariusiam asmeniui. Tarptautinė teisė taip pat negali pripažinti

⁹²BIRMONTIEN, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 495;

⁹³*Ibid.*, p. 498-499;

⁹⁴MESONIS, G. *Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje*. Jurisprudencija, 2002, t. 30(22), p. 37;

⁹⁵*Ibid.*, p. 37-38;

⁹⁶*Ibid.*;

griaunanai tarptautinės bendrijos pagrindus veiksmo teisumo.⁹⁷ Okupacijos atveju valdžios pavimas/užgrobimas valstybę reiškia tarptautinės teisės saugomos ir garantuojamos tautos apsisprendimo teisės pažeidimą. Tuo tarpu vidaus konflikto atveju situacija yra kitokia. Minėta diktatoria arba uzurpatoriaus valdymas reiškia išimtinai vidinį konfliktą, kurio sprendimas turi būti diktuojamas vidaus teisės norma.

3.1.4 Viešosios valdžios gyvendinimo ribos

Vidaus nepriklausomybė pasireiškia pozityviuoju suvereniteto aspektu – valstybės teritorine viršenybe. Ji sudaro išimtinę teritorinę jurisdikciją teisę, kuri valstybę gyvendina vis jos teritorijoje esančius asmenis atžvilgiu. Tokia taisyklė dar kitaip vadinama konstitucine nepriklausomybe. Išorinė nepriklausomybė arba negatyvusis suvereniteto aspektas reiškia, jog jokia kita valstybė negali kurti valstybės teritorijos vientisumo ir vienybės. Teritorinė viršenybė suponuoja ne tik negatyvų šio principo aspektą, bet ir tai, kad negali būti jokios kitos viršesnės valdžios.⁹⁸ Jungtini Tautų Tarptautinės teisės komisija, nagrinėjama Tarptautinės konvencijos dėl valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus projektą, padarė išvadą, kad už valstybės administracinio teritorinio vieneto organų vykdytus pažeidimus atsako pati valstybė¹⁰⁰. Visa tai leidžia daryti bendrą išvadą, kad valstybės suverenitetas tarptautinės teisės požiūriu yra nedalomas, jis negali būti padalintas federacinių valstybės ir federacijos narių suverenitetu. Tik kompetentingos valdžios institucijos yra galiotos kurti teisę ir jos gyvendinimo mechanizmus.⁹⁹ Valdžios funkcijų gyvendinimo sėkmė priklauso nuo jos vientisumo, vienybės, suderinto ir kruopštaus veikimo. N. Ušakovas mano, kad jeigu valstybės valdžiai sudarytų kelios nepriklausomos viena nuo kitos institucijos, veikiančios tuo pačiu tikslu ir gyvendinančias tas pačias funkcijas, tuomet negalėtų egzistuoti jokia absoliuti valstybės valdžia, pasižyminti savo funkcijų viršenybe.¹⁰⁰ Valstybė kontroliuoja visas sferas, susijusias su teisės kėrimu ir valdžios funkcijų gyvendinimu.¹⁰¹ Valdžios vientisumo ir vienybės nepaneigia viešosios valdžios galių pasidalijimas tarp skirtingų nacionalinių valdžios institucijų. Tai nėra valdžios dalijimas tiesiogine to žodžio prasme, bet jos

⁹⁷ŽALIMAS, D. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos teisinio aspekto. *Politologija*, Nr. 1, 2000, p. 9;

⁹⁸ . . . : , 2000, . 39-40;

⁹⁹Viešosios valdžios, kaip nedalomos ir išimtinai nacionalinėms institucijoms priklausančios galios, kvestionuoja viršnacionalinių organizacijų susikūrimą. Šis kriterijus kaip vidaus suvereniteto koncepcijų modifikuojantis veiksnys yra plačiau aptariamas trečiojoje rašto darbo dalyje.

¹⁰⁰ . . . : , 2000, . 40-41;

¹⁰¹*Ibid.*;

organizavimo b das.¹⁰² Taigi, teritorin viršenyb gyvendinama ne atskir valstyb s institucij , bet visa valstyb s valdžia bendrai.¹⁰³

Pavyzdžiui, federacin s valstyb s žem s, atskiri administraciniai vienetai (pavyzdžiui, Šveicarijos kantonai arba JAV valstijos) suvereniteto neturi. Šiuo atveju suvereni tik pati federacija. Negalima teigti, kad federacijos žem gali gyti tarptautin teisin subjektiškum kaip savarankiškas tarptautin s teis s subjektas – valstyb , tuo atveju, kai pati federacija šiai žemei suteikia nario suverenitet , teis sudaryti tarptautines sutartis, užmegzti diplomatinis santykius ir pan.¹⁰⁴ Po Antrojo pasaulinio pabaigos toki taktik siek panaudoti sovietai: pasi l Jungtines Tautas priimti 16 sovietini respublik .¹⁰⁵ Jungtini Taut nar mis visgi tapo dvi soviet respublikos – Ukrainos SSR ir Baltarusijos SSR. Nepaisant to, kad jiems buvo suteikta galimyb dalyvauti Jungtini Taut specializuotose staigose, pasirašyti universalias konvencijas, sudaromas Jungtini Taut ir j specializuot staig , Ukrainos ir Baltarusijos SSR žem s toliau liko Soviet S jungai priklausomomis respublikomis.

Tiek suvereniteto istorin s raidos kontekste, tiek šiuolaikiniame tarptautini santyki diskurse valstyb s valdžios absoliutumas jos teritorinio domeno atžvilgiu kelia abejoni . B. Fassbender teigia, kad XX amžiaus pradžioje vis dar galiojo *nesuvaržyto* suvereniteto koncepcija.¹⁰⁶ Šiai koncepcijai pagr sti R. Anand cituoja Jungtini Amerikos Valstij Aukš iausiojo Teismo byl *Schooner Exchange prieš McFaddon*, kurioje Teismas pasisak , jog valstyb s jurisdikcija savo teritorijos atžvilgiu yra išimtin ir absoliuti. Ji n ra pavaldi jokiai kitai takai.¹⁰⁷ Šiame kontekste, profesorius J. L. Brierly pasteb jo, kad valstyb s suvereniteto koncepcijos k r jai nebuvo suinteresuoti tarptautini santyki vystyme ir valstybi bendradarbiavime *inter se*. Jie labiau orientavosi nepriklausom valstyb s darin *in abstracto*, tokiu b du nekreipdami pakankamai d mesio tai, kaip tokia absoliuti suvereniteto koncepcija tur t b ti suprantama ir aiškinama susiformavus didesniam valstybi skai iui, atsiradus glaudesnio

¹⁰² , . . . : , 2000, . 40-41;

¹⁰² *Ibid.*;

¹⁰³ Valstyb s valdžios nedalomumo ir vientisumo kriterijai yra kvestionuojami naryst s ES kontekste. Valstyb s nar s perduoda tam tikr dal viešosios valdžios gali viršnacionalin ms institucijoms, kas iš esm s prieštarauja teis s doktrinoje išsakytam valdžios jurisdikcijos išimtinumo savo teritorijos atžvilgiu kriterijui. Manytina, jog b tent naryst ES yra išš kis suvereniteto koncepcijos aiškinimui, skatinantis nauj , platesn vidaus suvereniteto suvokim ir aiškinim . Pla iau apie naryst s ES poveik valstyb s suvereniteto sampratos aiškinimui ir suvokimui pasisakoma paskutin je šio rašto darbo dalyje.

¹⁰⁴ VADAPALAS, V. *Tarptautin teis* : vadov lis. Vilnius: Eugrimas 2006, p. 190;

¹⁰⁵ *Ibid.*;

¹⁰⁶ FASSBENDER, B. *Sovereignty and Constitutionalism in International Law*. Iš WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 117;

¹⁰⁷ GAMER, J. W. *Limitations on National Sovereignty in International Relations*. Baltimore: American Political Science Review, 1925, p. 5. Iš ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 77;

politinio, ekonominio, socialinio bendradarbiavimo b tinybei.¹⁰⁸ „Taigi, valstyb s viduje, jos konstitucin s teis s poži riu, suverenitetas ilg laik buvo suvokiamas kaip absoliutus vieš j valdžios gali valstyb s viduje tur jimas, ši gali išimtinumas ir kitoki tokio pob džio gali šaltini negalimumas.“¹⁰⁹

Teisininkas J. F. William laikosi pozicijos, kad jeigu valstyb s prad jo s veikauti tarpusavyje tarptautinio bendradarbiavimo pagrindais, nei viena iš j n ra suvereni.¹¹⁰ Taciau v lgi, n ra visiškai teisinga valstyb s suverenitet tapatinti su jos absoliu iu izoliavimu. Absolutumas ne kaip gali kokyb s ir apimties faktorius, bet veikia kaip turim viešosios valdžios gali apimtis.¹¹¹ D l tarptautin s teis s poveikio valstyb s suverenitetui XX a. pradžioje (1923 m.) Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas pasisako, kad valstyb s vidaus jurisdikcija gali b ti ribojama tarptautin s teis s.¹¹² I. Lukašuk teigia, kad tarptautin teis apriboja valstyb s veiksm laisv , bet ne jos suverenitet .¹¹³ Kitoje t pa i 1923 m. *S.S. Wimbledon* byloje Teismas pateik priešing pozicij ir nurod , kad sutarties, kuria valstyb sipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus ar nuo j susilaikyti, sudarymas negali b ti suprantamas kaip valstyb s suvereniteto apribojimas. Atvirkš iai, toks veiksmas laikytinas suvereni gali gyvendinimu – valstyb s suvereniteto išraiška.¹¹⁴ Teis sudaryti tarptautinius sipareigojimus kyla iš vidaus viešosios valdžios gali gyvendinimo. Turint omenyje did jan ius ir vis stipr jan ius valstybi saitus, absoliutaus suvereniteto koncepcija (tarptautin s teis s poži riu) yra iš esm s negalima vien tod l, kad vienos valstyb s suverenitetas visuomet yra ribojamas kit valstybi .¹¹⁵

I. Jarukaitis suabejoja, ar formaliu teisiniu poži riu suverenitetas išvis gal jo ir gali b ti suvokiamas kaip absoliuti kategorija. Jis teigia, kad jeigu valstyb b t izoliuota ir

¹⁰⁸BRIERLY, J. L. *The Law of Nations*. Oxford: Sir Humphery Waldock, 1963, p. 45 – 46;

¹⁰⁹JARUKAITIS, I. *Europos S junga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst s pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 165;

¹¹⁰WILLIAMS, J. F. *Some Aspects of the Covenant of the League of Nations*. London, 1934, p. 49. Iš ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 76;

¹¹¹HASHMI, S. H. *State sovereignty : change and persistence in international relations*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997, p. 19;

¹¹²Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1923 m. vasario 7 d. konsultacin išvada *Tuniso ir Maroko pilietyb s dekret byloje (Pranc zija prieš Didži j Britanij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internet :

<http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf>, p. 23 – 24;

¹¹³ , . . : , 2005, . 62;

¹¹⁴Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1923 m. rugpj io 17 d. sprendimas *S.S. Wimbledon byloje (Didžioji Britanija ir kt. prieš Vokietij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internet : <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_01/03_Wimbledon_Arret_08_1923.pdf>, p. 25;

¹¹⁵ , . . : , 2005, . 62;

nevystyt tarptautinio bendradarbiavimo, išorės suvereniteto principas vargu, ar apskritai būt reikalingas.¹¹⁶ H. Kelsenas neigia absoliutaus suvereniteto koncepcijos galimybes. Jis aiškiai apibrėžia tarptautinės teisės viršenybą konstitucinės teisės atžvilgiu ir pabrėžia suvereniteto kaip aukštesios valdžios galios suvokimo reliatyvumą. Jeigu nacionalinė teisė suvokiama kaip subordinuotą tarptautinės teisės normoms bei principams, tuomet valdžios gali absoliutumas iš esmės negalėtų būti manomas. Valdžios galia aukštesniausia tiek, kiek tai neprieštarauja tarptautinei teisei.¹¹⁷

Eg jos j ros kontinentinio šelfo byloje Teismas nurodė, jog valstybės vidaus santykių reguliavimo sritis priklauso nuo tarptautinių santykių raidos, kiekvienas atvejis yra individualus.¹¹⁸ Valstybės išskirtinė kompetencija jos teritorijos ribose taikytina tiek, kiek tai nepažeidžia tarptautinės teisės.¹¹⁹ Valstybė yra laisva gyvendinti savo išimtinę jurisdikciją tam tikroje teritorijoje ligi tol, kol nėra pažeidžiamas tarptautinis sipareigojimas.¹²⁰ Klausimas nustotų būti vidinis tuomet, kai valstybė prisiima tarptautinį sipareigojimą, kuriuo sureguliuojamas atitinkamas klausimas.¹²¹ Pavyzdžiui, kiekvienos valstybės pareiga užtikrinti tinkamą gamtos objektų apsaugą, laikytis aplinkosaugos reikalavimų. 2014 m. *Bangini medžioklės* byloje Teismas nurodė, kad Japonija, prisidengdama bangini tyrim atlikimo tikslais, Antarktyje vykdė masinį bangini medžioklės komerciniais tikslais ir tokiais veiksmais pažeidė tarptautinės teisės konvencijos, reguliuojančios bangini medžioklės klausimus, nuostatas.¹²²

Aktuali ir kita 2015 m. gruodžio 16 d. byla, kurioje Teismas analizavo Nikaragvos kreipimąsi prieš Kostą Riką. Kosta Rika inicijavo kelis statybos palei upę San Juan, kuri skiria dvi valstybių sienas, prieš tai nenumatytas galimas žalos aplinkai. Buvo nustatyta, jog kelias yra statomas ypatingai arti upės kranto (yra vietos, kur ligi kranto lieka vos 5 metrai). Nikaragvos teigimu egzistuoja labai didelė rizika, jog kelio nuostatos,

¹¹⁶JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narys pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 168;

¹¹⁷KELSEN, H. *Peace Through Law*. New Jersey: The Law book Exchange, 2000, p. 34-35;

¹¹⁸Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1978 m. gruodžio 19 d. sprendimas *Eg jos j ros kontinentinio šelfo byloje (Graikija prieš Turkiją)*. [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/62/6245.pdf>>, para. 81;

¹¹⁹Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiksmo Nikaragvoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>, para. 202 – 209;

¹²⁰*Ibid.*;

¹²¹Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas *Corfu s siaurio byloje (Didžioji Britanija prieš Albaniją)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>>, para 80-89;

¹²²Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2014 m. kovo 31 d. sprendimas *Bangini medžioklės Antarkties vandenynė byloje (Australija prieš Japoniją)*. [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/148/18136.pdf>>, para. 71, 247;

smis pateks up , kas nulemia neabejotin vandens užterštum .¹²³ Up s užterštumo veiksmus Nikaragva vardija kaip Kosta Rikos fizin invazij (*physical invasions, incursions*) Nikaragvos suvereni teritorij . Kelio nuos d sluoksniai ir d l kelio statyb up kritusi augmenija sudaro kli tis Nikaragvos laivybos teisei upe, kuria ši valstyb disponuoja remiantis jos suvereniomis teis mis up s atžvilgiu. Atitinkamai Kosta Rika yra kaltinama Nikaragvos teritorinio vientisumo ir suvereni gali up s San Juan atžvilgiu pažeidimu.¹²⁴ Šioje byloje Teismas citavo taisykl , suformuot konsultacin je išvadoje d l *Branduolini ginkl nenaudojimo*: valstyb yra pareigojama imtis vis manom prevencini veiks m siekdama išvengti didel s žalos aplinkai arba kitai valstybei, jeigu ta žala gali atsirasti jos teritorin s jurisdikcijos ribose.¹²⁵ Nikaragvos kaltinimai Teismo buvo atmesti, kadangi nebuvo pateikti šios valstyb s pozicij patvirtinantys rodymai, *inter alia* nebuvo nustatyta, kad Kosta Rika atlikt kelio statybos veiksmus Nikaragvos teritorijoje arba Nikaragvos teritorin vientisum pažeidžian iu b du.¹²⁶

Tarptautin teis kaip valstybi suverenios galios išraiška, kaip „*stabdži ir atsvar*“ mechanizmas, keliantis tiksl sureguliuoti santykius tarp valstybi taip, kad b t išvengta tarptautini konflikt kurstymo, despotizmo, žmogaus teisi pažeidimo, užtikrintas taikus valstybi koegzistavimas ir bendradarbiavimas. Atitinkamai valstyb s viešosios valdžios gali ribos baigiasi ten, kur prasideda visai tarptautinei bendruomenei bendras interesas ir jo apsauga.

Išimtin teritorin viršenyb reiškia, jog valstyb prisiima tarptautinius sipareigojimus tik savo aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšta valia: kiekvienas tarptautin s teis s subjektas yra laisvas spr sti, ar prisiimti tam tikr sipareigojim visa apimtimi, ar su išlygomis, ar apskritai neb ti saistomu tarptautine sutartimi.¹²⁷ Tarptautinio Teisingumo Teismo jurisdikcija tam tikro gin o tarp šali atžvilgiu priklauso išimtinai

¹²³Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *d l Kosta Rikos keli statybos palei up San Juan (Nikaragva prieš Kosta Rik)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 21 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/152/18848.pdf> >, para. 155;

¹²⁴*Ibid.*, para. 221;

¹²⁵Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1996 m. liepos 8 d. konsultacin išvada *Branduolini ginkl nenaudojimo arba grasinimo jais teis tumo byloje*. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 09 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>>, para. 29; Taip pat Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *d l Kosta Rikos keli statybos palei up San Juan (Nikaragva prieš Kosta Rik)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 08 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/152/18848.pdf> >, para. 118;

¹²⁶Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *d l Kosta Rikos keli statybos palei up San Juan (Nikaragva prieš Kosta Rik)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 21 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/152/18848.pdf> >, para. 223;

¹²⁷SCHWARZENBERGER, G. *International Law*. London, 1957, p. 89; Iš ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 76-77;

nuo gin o šali valios, j noro, kad Teismas gin nagrin t . Kitaip tariant ji egzistuoja tuomet, kai valstyb s j pripažino.

Kitas klausimas – ar s kmingas viešosios valdžios gali gyvendinimas gali nulemti valstybingumo poky ius. Praktika rodo, jog vien teritorin viršenyb negali savaime užtikrinti pretenzijos suverenios valstyb s status efektyvum . Tokios valstyb s kaip Somalis, Liberija, Ruanda ir Haitis, kuri vidaus valdymo mechanizmai yra gan tinai silpni ir nes kmingi, nepraranda savo suvereni gali d l to, jog j vidaus valdžia n ra tinkama gyvendinti valstyb s suverenias galias. Valstyb nenustoja egzistavusi vien d l to, kad neb ra paj gi *de facto* užtikrinti kontrol s tam tikroje teritorijoje.¹²⁸ Konstitucin nepriklausomyb n ra suvereniteto atitikmuo, o tik viena iš s lyg , kuri paprastai yra b tina ir pakankama, kad atsirast konkreiti suvereni valstyb .

3.1.5 Valstyb s jurisdikcija pilie i atžvilgiu

Jurisdikcija valstyb s teritorijoje pilie i ir gyvenan i asmen atžvilgiu gali b ti gyvendinama tiek, kad toks gyvendinimas nepažeist tarptautin s teis s norm , ypatingai *ius cogens*, bei princip . 1970 m. Tarptautin s teis s princip Deklaracija numato kiekvienos valstyb s pareig „skatinti tiek bendrais, tiek individualiais veiksmais visuotin pagarb žmogaus teis ms ir pagrindin ms laisv ms sutinkamai su Chartija“.¹²⁹ Žmogaus teisi konvencija bei Europos Žmogaus Teisi Teismo jurisprudencija riboja valstyb s valdžios laisv s veiksmus tiek, kad valstyb s gyvendinamos viešosios valdžios galios nepažeist Konvencijoje garantuojam teisi bei laisvi .

Pavyzdžiui, 2017 m. kovo 30 d. byloje Europos Žmogaus Teisi Teismas pri m sprendim *Grigoryan ir Sergejeva prieš Ukrain* , kuriuo nustat Žmogaus teisi konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimo) ir 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas), aiškintino 3 straipsnio kontekste, pažeidim . Pareišk jai V. Grigoryan ir L. Sergejeva teig , jog buvo neteis tai sulaikyti. kalinimo staigoje su jais buvo elgtasi nežmogiškai d l j etnin s kilm s, o kompetentingi asmenys nesi m joki b tin veiksm šiems pažeidimams nutraukti. Teismas nurod , jog Konvencijos 3 straipsnis turi b ti suvokiamas kaip draudžiantis bet kokios r šies bei formas

¹²⁸JARUKAITIS, I. *Europos S junga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst s pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 182;

¹²⁹1970 m. spalio 24 d. Jungtini Taut Generalin s Asambl jos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija d l tarptautin s teis s princip , lie ian i draugiškus valstybi santykius ir j bendradarbiavim pagal Jungtini Taut Chartij [interaktyvus]. [ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

kankinim , nežmogišk ar žeminant žmogaus orum elges arba aukos baudim tokiu b du. Min tas elgesys draudžiamas nepriklausomai nuo aplinkybi ar pa ios aukos elgesio. Kitaip tariant draudimas yra absoliutus ir negali b ti pateisinamas jokiomis priežastimis ar s lygomis. Tuo atveju, kai policijos pareig n panaudota j ga n ra neišvengiamai b tina susiklos iusi aplinkybi kontekste – n ra proporcinga, yra žeminamas žmogaus orumas. Valstyb , negalinti užtikrinti tinkamo ir teis to viešosios valdžios pareig n elgesio tarnybos metu, pažeidžia Konvencijos 1 straipsn – savo jurisdikcijoje esan iam asmeniui garantuoti Konvencijoje tvirtintas teises. Valstyb turi pareig inicijuoti efektyv incidento, susijusio su jos pareig n elgesiu, pažeidžian iu žmogaus teises, tyrim . Sprendimas nutraukti tyrim negali b ti atsiejamai pateisinamas rodym nepakankamumu. Šiuo atveju b tina surinkti visus manomus rodumus, rasti ir apklausti liudytojus. Ukrainos pareig nai tinkamai neužfiksavo pareišk j sulaikymo vyki sekos, neužtikrino b tin nukent jusiojo sveikatos patikrinim , kuriuo metu b t išduota pažyma, tiksliai nustatanti sumušim pob d .¹³⁰

Teismas pabr ž valstybi pareig demaskuoti pareig n diskriminacin elges , užtikrinti lyg kiekvieno asmens traktavim nepriklausomai nuo jo lyties, ras s, tautyb s ar kit asmenini bruož . Nagrin jamoje byloje Ukrainos pareig nai tur jo pareig iširti, ar tarp daugkartini sumušim , kankinimo veiksm ir diskriminavimo buvo priežastinis ryšys. Nacionalinio tyrimo metu buvo remtasi išimtinai pareišk jus suklaikusi pareig n paaiškinimais, pareišk jo pateikti rodymai nebuvo tiriami remiantis vien tuo faktu, kad jis jau buvo sulaikytas už panaš elges .¹³¹

Kitoje 2017 m. kovo 30 d. *Nagmetov prieš Rusij* byloje Teismas nurod valstyb s pareig garantuoti *restitutio in integrum* kiekvienam asmeniui, kurio teises, tvirtinamas Konvencijoje, valstyb pažeid . Pareišk jo s nus viešosios tvarkos pareig n buvo nužudytas 2006 m. mitingo, vykusio Dagestane, metu. Nagrin jamu atveju Rusijos policijos pareig nai nepagr stai vilkino nužudymo tyrim ir neužtikrino nužudytojo t vui galimyb s patirtos žalos kompensavim .¹³²

¹³⁰Europos Žmogaus Teisi Teismas. 2017 m. kovo 28 d. sprendimas *Grigoryan ir Sergeyeva prieš Ukrain* byloje Nr. 35589/08, § 54, 55, 57 [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 30 d.]. Prieiga per internet : <

¹³¹Europos Žmogaus Teisi Teismas. 2017 m. kovo 28 d. sprendimas *Grigoryan ir Sergeyeva prieš Ukrain* byloje Nr. 35589/08, § 90, 92, 93 [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 30 d.]. Prieiga per internet : <

¹³² Europos Žmogaus Teisi Teismas. 2017 m. kovo 30 d. sprendimas *Nagmetov prieš Rusij* byloje Nr. 35589/08, § 88-91, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 30 d.]. Prieiga per internet :

Jurisdikcija valstybės piliečių atžvilgiu pasireiškia ir diplomatinės gynybos gyvendinimo kontekste. Tarptautinės teisės Komisijos parengtame diplomatinės gynybos straipsnių projekte diplomatinė gynyba vadinama procedūra, užtikrinanti valstybės atsakomybę už žalą piliečiams, kylanti iš tarptautinės neteisėtos veikos.¹³³ Diplomatinei gynybai gyvendinti būtinos sąlygos: padaryta tarptautinė neteisėta veika, asmens, patyrusio žalą, teisinis ryšys su diplomatinės gynybos gyvendinamąja valstybe – pilietybės ryšys (išskyrus numatytas išimtis dėl pagali ir asmenų be pilietybės gynybos)¹³⁴, nukentėjusiam asmuo išnaudojo visas galimas teisinės gynybos priemones.

Šiuo atveju paminėtina Tarptautinio Jūrų Tribunolo *Notebomo* byla, kurioje Teismas nurodė, kad diplomatinė gynyba galima tuo atveju, kai privatus asmuo sieja teisinis ryšys su valstybe – pilietybės. Tačiau teisinis ryšys apima ne vien pilietybės faktą. Būtina nustatyti, ar tam tikra valstybė yra asmens pagrindiniai socialiniai ryšiai, interesų vieta, kas sąlygoja asmens stipresnį ryšį su ta valstybe. Teismas daro išvadą, kad tuo atveju, jeigu asmuo turi dvigubą pilietybę, diplomatinė gynyba gali gyvendinti ta valstybė, su kuria ryšys yra stipresnis.¹³⁵ *Panevžio – Saldutiškio geležinkelio* byloje Teismas pripažino, kad Lietuvos prieštaravimas dėl Estijos reikalavimo nepriimtinumą yra pagrįstas, nes neišnaudotos vidaus teisinės gynybos priemonės. Šis reikalavimas yra būtina sąlyga diplomatinei gynybai, todėl byla iš esmės negali būti nagrinėjama, kol neišnaudotos teisminės gynybos priemonės pagal Lietuvos teisę.¹³⁶ *Barselona Traction* byloje Tarptautinis Teisingumo Teismas pabrėžė valstybės teisę vykdyti diplomatinę gynybą tokiomis priemonėmis ir tokia apimtimi, kokia jos manymu yra tinkama, kadangi ji giną savo pačios teisę. Valstybė turi išimtinę teisę spręsti ar jos apsauga bus suteikiama, kokios apimtys ji bus ir kada pasibaigs.

Valstybės gali imtis pagalbos veiksmus savo piliečių atžvilgiu ir tais atvejais, kurie nelaikomi diplomatinės gynybos gyvendinimu. Tokia situacija buvo nagrinėjama Tarptautinio Jūrų Tribunolo *Enrica Lexie* byloje. Indijos išskirtinje ekonominėje zonoje Italijos laisvojo reidavimui apšaudė Indijos žvejų laivą, kadangi manoma, jog laivas buvo piratų. Du Indijos piliečiai žuvo. Indijos pakrantes sargyba pakvietė Italijos

<[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"sort":\["kupdateDescending"\],"documentcollectionid2":\["JUDGMENTS"\],"itemid":\["001-172766"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>;

¹³³2006 m. Tarptautinės teisės komisijos projektas dėl diplomatinės gynybos [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą : <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_8_2006.pdf>, 1 str.;

¹³⁴*Ibid.*, 8 str.;

¹³⁵Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1955 m. balandžio 6 d. sprendimas *Notebomo byloje (Lichtenšteinas prieš Gvatemalą)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 16 d.]. Prieiga per internetą : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>>;

¹³⁶ Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1939 m. vasario 29 d. sprendimas *Panevžio – Saldutiškio geležinkelio byloje (Estija prieš Lietuvą)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 16 d.]. Prieiga per internetą : <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_76/01_Panevezys-Saldutiskis_Arret.pdf>;

laivo pareigūnus plaukti Indijos teritorinius vandenius, siekiant išaiškinti incidento aplinkybes. Tačiau Indijos pareigūnai nedelsiant sulaukė apšaudyme dalyvavusiųjų reikiavimų, jie buvo teisiami Indijos teismuose. Italija ginėjo indų valdžios sprendimą ir teigė, jog Indija pažeidė jūr teisės nuostatas dėl jurisdikcijos, taip pat Italijos teisė imunitetą.

2015 m. rugpjūčio 24 d. Tarptautinis Jūrų Tribunolas priėmė sprendimą, pareigojant Indijos kompetentingas institucijas nutraukti pradėtą tyrimą italų kareiviams atžvilgiu. Teismas nepasisakė dėl Indijos jurisdikcijos teisės italų reikiavimų atžvilgiu, kadangi sprendimą klausimui dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.¹³⁷ Abi šalys buvo pareigos susilaikyti nuo bet kokių teisminių ginčų, kurie galėtų pasunkinti ginčo nagrinėjimą Arbitražiniame Teisme Hagoje.¹³⁸ 2016 m. balandžio 29 d. Arbitražinis Teismas, remdamasis humaniško principu, priėmė sprendimą, kuriuo Indija buvo pareigota palengvinti taikomas poveikio priemones, leisti italų reikiavimams grąžinti tvirtinamą ginčo išsprendimo išesmę Arbitražiniame Teisme. Teismas akcentavo nepateisinamumą italo reikiavimų padėtį, jo atskirymą ir izoliavimą nuo šeimos bei valstybės, kurioje yra jo interesų centras. Indijos valdžios veiksmai prieštarauja žmogiškumo principui.¹³⁹

Svarbu paminėti ir 2016 m. lapkričio 4 d. TJT sprendimą *Norstar tanklaivio* byloje. *Norstar* tanklaivis, plaukiojantis su Panamos vėliava ir priklausantis norvegų kompanijai, aprėpino kuro atsargomis privačią jachtą prie pat Italijos, Ispanijos ir Prancūzijos pakranės. Tanklaivis buvo konfiskuotas ispanų galiotinė institucija. Aštuoni tanklaivio gulos nariai Italijos kompetentingose institucijose buvo kaltinami alyvos kontrabanda ir sukaviavimu mokesčių srityje. Tanklaivio savininkas reikalavo grąžinti tanklaivį, tačiau Italijos kompetentingos institucijos pareikalavo 250 milijonų eurų už šio tanklaivio grąžinimą. Aprašyti bylos vyksmai vyko 1994 – 1999 m. laikotarpyje, o Panama kreipėsi į Teismą tik 2016 m. kovo mėnesį, kas kelia pagrįstą klausimą dėl Panamos pareiškimo teismui priimtumo. Teismas nurodė, kad Jūr teisės konvencija ir kitos tarptautinės teisės normos bei principai nenustato termino, apribojantio šalies teisę kreiptis į teismą. Atitinkamai Panamos pareiškimas buvo priimtas ir šiuo metu nagrinėjamas Teisme.¹⁴⁰

¹³⁷Tarptautinis Jūrų Tribunolas. 2015 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas dėl *Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Enrica Lexie byloje (Nyderlandai prieš Rusiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.24_prov_meas/C24_Order_24.08.2015_orig_Eng.pdf>, para 113;

¹³⁸*Ibid.*;

¹³⁹Nuolatinis Arbitražo Tribunolas. 2016 m. balandžio 29 d. sprendimas dėl *Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Enrica Lexie byloje (Nyderlandai prieš Rusiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://pcacases.com/web/sendAttach/1707>>, para 132;

¹⁴⁰Tarptautinis Jūrų Tribunolas. 2016 m. lapkričio 4 d. sprendimas dėl *Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Norstar byloje (Panama prieš Italiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per

Arctic Sunrise byloje, kai Rusijos Federacijos kompetentingi asmenys sulaikė *Greenpeace* atstovų laivą *Arctic Sunrise* ir šio laivo gulos narius Rusijos išskirtinje ekonominėje zonoje, Teismas priėmė sprendimą, pareigojant Rusiją paleisti sulaikytus gulos narius, grąžinti laivą už užstatą (trys milijonai šeši šimtai tūkstančių eurų dydžio).¹⁴¹ Procesas buvo inicijuotas ir Hagos Arbitraže, kuris nurodė, jog vienas faktas, kad *Arctic Sunrise* galimai pažeidė manevravimo jūroje taisyklės, negali būti pagrindu sulaikyti laivo gulos narius. Šiuo atveju gali būti kalbama apie administracinę atsakomybę, tačiau nagrinėjamoje byloje nebuvo pateikta rodymų dėl *Greenpeace* laivo nesaugaus manevravimo.¹⁴² *Arctic Sunrise* gulos nariai rusų kompetentingi asmenys buvo sulaikyti naftos platformoje apytiksliai 36 valandoms po protesto veiksmų gyvendinimo. Teismo teigimu rusų naftos platformos atstovai, sulaikę gulę, žinojo, jog iš tikrųjų *Greenpeace* atstovų veiksmai neturėjo jokio žalingo poveikio aplinkai. Teismas nustatė, jog Rusija neturėjo teisinio pagrindo sulaikyti ir suimti *Arctic Sunrise* gulos narius.¹⁴³

3.2 Išorės suverenitetas

Pozityvi suverenų galių gyvendinimas pasunkėtų arba būtų neįmanomas, jeigu nebūtų tarptautinės teisės nustatytos tvarkos, tvirtinančios valstybių koegzistavimo normas bei principus. Tarptautiniai santykiai plėtojimas ir vystymas turi atitikti taikaus ginčo sprendimą, jėgos nenaudojimo, pagarbos valstybių suverenitetui principus. Negatyvūs suvereniteto dalį sudaro kiekvienos valstybės pareiga gerbti kitų valstybių lygybę, teritorinį vientisumą, sienelėnėliamybę, nesikišti kitų valstybių vidaus reikalus.

internet :<https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.25/Preliminary_Objections/Judgment/C25_Judgment_04.11.16_orig.pdf>, para 311-314;

¹⁴¹Tarptautinis Jūrų Tribunolas. 2013 m. lapkričio 22 d. sprendimas dėl *Laikinų apsaugos priemonių taikymo Arctic Sunrise byloje (Nyderlandai Karalystė prieš Rusijos Federaciją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą :

<https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.22/Order/C22_Ord_22_11_2013_orig_Eng.pdf>, para 95, 96, 104;

¹⁴²Tarptautinis Arbitražo Teismas. 2015 m. rugpjūčio 14 d. sprendimas *Arctic Sunrise byloje (Nyderlandai Karalystė prieš Rusijos Federaciją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą :<<https://pcacases.com/web/sendAttach/1438>>, para 304-305;

¹⁴³*Ibid.*, para 312-313;

3.2.1 Suverenios lygybės principas

Suvereniteto principas preziumuoja, kad teisiniu požiūriu visos valstybės yra lygios.¹⁴⁴ Pozityviosios teisės mokyklos atstovas H. Kelsenas lygiateisiškum išskyr kaip valstybės suvereni gali gyvendinimo pasekmę. Šios dvi koncepcijos yra neatsiejamos viena nuo kitos, jos susilygoja viena kitai.¹⁴⁵ Valstybi lygiateisiškumas yra kertinis tarptautinės teisės principas, harmonizuojantis skirtingo ekonominio, kultūrinio, teritorinio dydžio, politinės galios valstybi koegzistavimą tarptautinėje bendruomenėje. Turima omenyje ne faktinė, bet būtent teisinė lygybė. Jungtinių Tautų Organizacijos veikla yra grindžiama valstybi lygybe nepriklausomai nuo jų ekonominių, socialinių, politinių ar kitoki skirtumų.¹⁴⁶ Suverenios lygybės principas yra neatsiejama suvereniteto išraiška. Nepriklausomas suvereni gali gyvendinimas manomas tik tuomet, kai visoms valstybėms yra suteikiamos lygios teisės išimtinė jurisdikcija savo teritorijoje bei galimybė nekliudomai ir laisvai plėtoti tarptautinius santykius. Kitaip, iškilti didelis grėsmė mažajai, politiškai silpnai arba neutraliai valstybei išlikimui, kadangi didžiosios jas paprasčiausiai nusilpnint ir padaryt savo vasalais.¹⁴⁷ V. Vadapalas nurodo, kad šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje valstybės yra teisiškai lygiavertės, turi tokias pačias teises ir galimybes jomis naudotis. Joms teisės išplaukia iš pačios valstybės egzistavimo fakto.¹⁴⁸ D. Heller ir A. C. Sofaer pastebi, kad jokia valstybė nėra absoliučiai suvereni vien todėl, kad savo suverenias galias turi gyvendinti taip, kad nepažeistų kitų valstybi teisių.¹⁴⁹ Tarptautinis Teisingumo Teismas *Corfu s. siaurio byloje* nurodė, jog pagarba (teritoriniam) suverenitetui – esminis nepriklausomų valstybi tarptautinių santykių pagrindas.¹⁵⁰

¹⁴⁴JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 167;

¹⁴⁵KELSEN, H. *Peace Through Law*. New Jersey: The Law book Exchange, 2000, p. 34;

¹⁴⁶1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557, 2 str. 1 d.; Taip pat 1970 m. spalio 24 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybi santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

¹⁴⁷ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 30;

¹⁴⁸VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinės valstybi teisės ir pareigos: Montevideo konvencija dėl valstybi teisių ir pareigų*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 69 psl., 4 str.

¹⁴⁹HELLER, D.; SOFAER, A. C. *Sovereignty: The practitioner's Perspective*. Iš STEPHEN, D. *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press, 2001, p. 24-52;

¹⁵⁰Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas *Corfu s. siaurio byloje (Didžioji Britanija prieš Albaniją)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>>, para 80-89;

Suverenios lygybės principą tvirtina 1970 m. Jungtini Tautų Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų. Suvereni lygybė reiškia, kad teisės požiūriu valstybės yra lygios. Kiekviena valstybė naudojami nedalomomis visiškai suvereniteto teisėmis, turi pareigą gerbti kitos valstybės, kaip teisinio subjekto, statusą, vykdyti savo tarptautiniussipareigojimus visiškai ir sąžiningai ir gyventi taikoje su kitomis valstybėmis. Valstybės teritorijos vientisumas ir politinė nepriklausomybė yra neliejami. Kiekviena valstybė turi teisę laisvai pasirinkti ir vystyti savo politinę, socialinę, ekonominę ir kultūrinę sistemas.¹⁵¹ Montevideo konvencijos 4 straipsnis numato, kad valstybės yra teisiškai lygios, turi tokias pačias teises ir galimybes jomis lygiai naudotis. Kiekvienos jų teisės nepriklauso nuo tos galios, kuri užtikrina jų apsaugą, tačiau išplaukia iš paprasčiausio valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, egzistavimo fakto.¹⁵² Taip pat svarbu, jog Valstybių suvereni lygybė nemanoma be fundamentalaus tautų apsisprendimo principo.¹⁵³ Suverenios ir nepriklausomos valstybės susikūrimas, laisvas jos susijungimas ar apsiungimas su nepriklausoma valstybe, arba kitokio politinio statuso atsiradimas, kur laisvai nustatoma tauta, yra šios tautos apsisprendimo teisės gyvendinimo būdai.¹⁵⁴

Baigiamasis Helsinkio 1975 m. aktas valstybių suverenios lygybės principą sieja su valstybiųsipareigojimu gerbti “visas teises, būdingas jų suverenitetui ir jo apimamas”, kurioms priskiriamos tiek Deklaracijoje išvardinti elementai, tiek ir eilė kitų, tokie kaip kiekvienos valstybės teisė būti laisvai ir politiškai nepriklausomai, teisė kurti savus statymus ir administracines taisykles, teisė nusistatyti ir gyvendinti santykius su kitomis valstybėmis, suderinant juos su tarptautine teise. Baigiamasis aktas prie tokių teisių dar priskiria teisę priklausyti tarptautinėms organizacijoms, teisę pasirinkti dalyvauti ar nedalyvauti dvišaliuose ar daugiašaliuose susitarimuose, teisė būti neutralia valstybe.¹⁵⁵ Pagal Deklaraciją bei Baigiamąjį aktą kiekviena valstybė turi vienodas teises užtikrinti savo saugumą, nepažeidžiant kitų valstybių saugumo.

¹⁵¹1970 m. spalio 24 d. Jungtini Tautų Generalinė Asamblėjos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtini Tautų Chartiją [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

¹⁵²VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinės valstybių teisės ir pareigos: Montevideo konvencija dėl valstybių teisių ir pareigų*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 69 psl., 8 str.;

¹⁵³ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 29;

¹⁵⁴1970 m. spalio 24 d. Jungtini Tautų Generalinė Asamblėjos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtini Tautų Chartiją [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

¹⁵⁵1975 m. Helsinkio Baigiamasis aktas [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.osce.org/ru/mc/39505?download=true>>;

Valstybi suverenios lygybės principas užtikrina valstybi su imunitet nuo kitos valstybi jurisdikcijos. 2012 m. Teisingumo Teismas nagrinjo Vokietijos inicijuotą ginčą prieš Italiją. Pareiškėjai teigė, kad Italija pažeidžia Vokietijos imunitet nuo jurisdikcijos: Italijos teismuose yra nagrinjami ginčai dėl žalos, Antrojo Pasaulinio karo metu atsiradusios dėl humanitarinės teisės pažeidimų. Italijos valstybė msi vykdomąjį veiksma „Vilos Vigoni“, kuri nuosavybės teise priklauso Vokietijai, atžvilgiu. Vokiečiai kaltina italus ir tuo, kad pastarieji leido vykdyti Graikijos teismo sprendimus dėl žalos, atsiradusios Antrojo Pasaulinio karo metu, atlyginimo. Teismui kilo klausimas, ar Europos Konvencija dėl taikaus ginčo sprendimo galėtų būti taikytina nagrinjamose bylose. Konvenciją ratifikavo abi šalys, nuo 1961 m. ji tapo privaloma abiem šalims. Kadangi bylos nagrinjimo dalykas yra Italijos teismo sprendimai, priimti nuo 2004 iki 2011 m., atitinkamai Konvencijos nuostatos gali būti taikytinos šiam ginčui.

Ital nacionaliniai teismo bylos skirstomos tris kategorijas: masiniai žudymai vokiečių okupuotoje Italijos teritorijoje, Italijos piliečių deportavimas priverstiniam darbams atlikti, atsisakymas ital kareiviams suteikti karo belaisvio statusą, šie kareiviai trimitas priverstiniam darbams atlikti. Teismas pažymi, kad valstybi su imunitetas nėra valstybi pagarbos išraiška viena kitai, jis yra reguliuojamas tarptautinės teisės normomis. 1980 m. Tarptautinės teisės komisija valstybi imuniteto principą pripažinimo bendrąja tarptautinės teisės norma, giliai sišaknijusia tarptautinėje valstybi praktikoje. Remiantis suformuota valstybi praktika, pačios valstybi pretenduoja imunitet nuo kitų valstybi jurisdikcijos, kas suponuoja valstybi pareigą gerbti viena kitos imunitetą. Taip pat aktualu, kad valstybi su imunitetas yra reguliuojamas procesinėmis teisės normomis. Šios normos reguliuoja klausimus, susijusius su jurisdikcijos gyvendinimu, todėl absoliučiai skiriasi nuo materialiosios normos, nustatanios, tam tikrą veiksma, elgesio teisumą. Todėl šiuolaikinės procesinės normos negali būti taikomos vykdomam, kuri metu galiojo kitos procesinės taisyklės: tokios taisyklės, kokios yra šiuo metu, Antrojo Pasaulinio karo metu nebuvo tvirtintos ir galiojančios. Teismas teigia, jog šiuolaikinė tarptautinė teisė vis dar reikalauja valstybi su imuniteto principo taikymo bylose dėl žmogaus teisių pažeidimų, kurie buvo daromi kitos valstybi teritorijoje, jos karinėmis pajomis ir kitomis valstybi institucijomis ginkluoto konflikto metu. Italijos atsisakymas taikyti imuniteto principą Vokietijos atžvilgiu negali būti pateisinamas žmogaus teisių pažeidimo faktais tam tikroje konkrečioje Italijos teritorijoje.¹⁵⁶ Toki poziciją Teismas grindžia išanalizuota valstybi praktika ir nurodo, kad tarptautinė teisė nepasiekė tokio tarptautini

¹⁵⁶Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Valstybi su imunitet nuo jurisdikcijos byloje (Vokietija prieš Italiją)* [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf>>, para 52-61;

santyki vystymosi etapo, kuomet pagrindu atsisakyti taikyti valstybės imunitetą bei laikomi šiurkštūs žmogaus teisių ar humanitarinių teisės pažeidimai. Toki išvada Teismas daro išimtinai klausimo dėl valstybės imuniteto taikymo kitos valstybės jurisdikcijos ribose atžvilgiu. Šiuo atveju Teismas nepasisako dėl valstybės imuniteto taikymo baudžiamosiose bylose fiziniams asmenims, veikusiems valstybės vardu (galioti valstybės). Net jeigu Italijos nacionaliniai teismų sprendimai grindžiami *ius cogens* pažeidimu, tai neturi tokos tarptautinės teisės normos dėl valstybės imuniteto taikymui.¹⁵⁷

Iš valstybių praktikos matyti, kad valstybės teisė imunitetą nuo kitos valstybės jurisdikcijos nepriklauso nuo jokių papildomų sąlygų buvimo. Teismas pabrėžia, kad net jeigu tokios sąlygos egzistuotų, tuomet jų gyvendinimas praktikoje būtų ypatingai sudėtingas, turint omenyje Vokietijos ir Italijos ginčą o t stinumą ir sudėtingumą.¹⁵⁸ Imuniteto taikymo sąlyginumas paneigtas imuniteto esmės iš esmės.¹⁵⁹

Valstybės imuniteto nuo kitos valstybės jurisdikcijos atsisakymas savaime nereiškia, jog ši valstybė atsisako imuniteto nuo kitos valstybės teismų sprendimų vykdymo nuosavybės teisei, jai priklausant nekilnojamąjį turtą kitos valstybės teritorijoje kontekste. Vokietijos „Vila Vigoni“, esanti Italijoje, vokiečiai buvo naudojama ne komerciniais, bet valstybės funkcijų vykdymo tikslais – valstybės suvereni gali gyvendinimo tikslais. Atitinkamai Teismas nurodo, jog tokiai nuosavybei yra taikytinas imunitetas nuo jurisdikcijos, Italija netur jo teisės imtis vykdomąjį veiksماً „Vila Vigoni“ nuosavybės atžvilgiu.¹⁶⁰

Suvereni lygybė suponuoja draugišką santykių plėtojimo principą. Šiame kontekste aktualu paminėti, kad 2016 m. birželio 15 d. Iranas kreipėsi Tarptautinio Teisingumo Teismo su pareiškimu, jog Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) nesilaiko tarp šalių Teherane pasirašytos Draugiškų santykių sutarties (*Treaty of Amity*). Irano atstovai nurodo, kad JAV kaltina Iraną terorizmo finansavimu, ko pasekoje priima vidaus teisės aktus, ribojančius Irano fizinių ir juridinių asmenų, skaitant Irano Centrinį Banką, teises JAV. Irano atstovai ne kartą kreipėsi JAV teismus dėl Iranui nuosavybės teise priklausančio turto JAV, rėmiant šiam turtui taikomais imunitetais, tačiau JAV teismai atmeta tokius Irano valstybės pareiškimus. Iranas nurodo, kas susiklosčiusi padėtis sąlygojo finansinių didelio Irano finansinių institucijų tinklo konfiskavimą, daugumai kitų institucijų gresia konfiskavimo pasekmės. Taip nurodoma, kad skundo padavimo teismui

¹⁵⁷Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Valstybės imunitetą nuo jurisdikcijos byloje (Vokietija prieš Italiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf>>, para 81-91;

¹⁵⁸*Ibid.*;

¹⁵⁹*Ibid.*, para 106;

¹⁶⁰*Ibid.*, para 109-121;

dien JAV išmok jo daugiau kaip 56 bilijon doleri žalos, patirtos dėl Irano teroristini veiksmų gyvendinimo.¹⁶¹ Atitinkamas Irano pareiškimas šiuo metu yra nagrinjamas Teisingumo Teisme.

Suverenios lygybės principas suponuoja nesikišimo valstybi vidaus reikalus principą, jį gaus panaudojim ar grasinim jį draudim . Ginkluoti konfliktai yra viena esmini tarptautin s teis s problem . Pavyzdžiui, Rusija vykdo agresyvi ekspansin politik kit valstybi atžvilgiu.¹⁶² Ši valstyb siekia pabr žti vidaus suvereniteto gali , tokiu būdu paneigdamas tarptautin s teis s normas bei principus. 2014 m. kovo mėnes Rusijos vykdyta neteis ta Krymo aneksija, kovojan i separatist r mimas Ryt Ukrainoje¹⁶³ atskleidžia šios valstyb s agresyv nusistatym pa ios tarptautin s bendrijos atžvilgiu, tarptautin s teis norm bei princip pažeidim . Kovos tarp ukrainie i karini paj g ir prorusišk separatist Ryt Ukrainoje vyksta ligi ši dien .¹⁶⁴ Rusija yra uždara tarptautinio bendradarbiavimo poveikiui, jos valdžia aiškiai ir nedviprasmiškai reiškia pretenzij absoliut , nedalom viešosios valdžios gali gyvendinim , paneigdamas Ukrainos teis teritorin suverenitet . Karinio pranašumo faktas, teritorijos praradimas tam tikru konkre iu istoriniu laikotarpiu, tikslas ši teritorij susigr žinti negali pateisinti ginkluotos j gaus panaudojimo, vidaus grupuo i , kovojan i prieš valstyb s vyriausy b , r mimo ir palaikymo.

Suverenios lygybės principas aktualus valstybi dalyvavimo tarptautin se organizacijose kontekste. Tuo atveju, jeigu sprendimo pri mimo procese yra taikoma vienbalsiškumo taisykl , kiekviena valstyb gija teis pasireikšti, o sprendimas nebus priimtas tol, kol nebus pasiektas bendras konsensusas. Taciau toks balsavimo būdas yra gan tinai sud tingas, kadangi neužtikrina efektyvaus ir greito sprendim pri mimo, visuomet gali atsirasti sprendimo pri mim vetuojanti valstyb . Pavyzdžiui, Lisabonos sutarties ratifikavimui buvo reikalingas vis tuometini 27 ES nari pritarimas. Atitinkamai sutarties ratifikavimo procesas labai užsit s , sutartis pirma nebuvo pripažinta pranc z ir oland , v liu airi , kurie d l šios sutarties ratifikavimo sureng du

¹⁶¹Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2016 m. birželio 15 d. Pranešimas žiniasklaidai Nr. 2016/19 apie 2016 m. birželio 15 d. Irano pareiškim inicijuoti byl Tarptautiniame Teisingumo Teisme prieš JAV. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 24 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/164/19032.pdf>>;

¹⁶²MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009, p. 6;

¹⁶³Europos Sąjungos Parlamento oficiali internetin svetain . *Rusija ir Vidurinė Azija* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internet : <http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.6.3.html>;

¹⁶⁴2017 m. kovo 21 d. Ukrainos saugumo ministerijos parengtas Ryt Ukrainoje vykstan i kov žem lapis [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internet : <<https://cdn.thinglink.me/api/image/900700770163228673/1024/10/scaletowidth#tl900700770163228673;1043138249>>;

referendumus.¹⁶⁵ Bals daugumos taisyklė šiuo požiūriu yra efektyvesnė, tačiau ji nepažįgi užtikrinti kiekvienos valstybės lygiateisiškumo tiek, kiek vienbalsiškumo taisyklė. Valstybių mažuma, balsavusi prieš sprendimą, bus susaistyta daugumos priimta taisykle. Pavyzdžiui, ES Taryboje, kurioje vis labiau sišaknija sprendimų priimimo kvalifikuota balsų dauguma taisyklė, priimti sprendimai yra privalomojo pobūdžio ir saisto visas valstybes narys, net ir tas, kurios balsavo prieš atitinkamo sprendimo priimimą. Svarbu tai, kad nei vienas Tarybos narys arba narių grupė neturi *veto* teisės.¹⁶⁶

Dažniausiai ekonomiškai silpnesnės arba mažesnės pasaulio valstybės suburi taip vadinamą daugumą, kuri nulemia nepalankaus sprendimo priimimą didesnė, ekonomiškai stipresnė valstybių atžvilgiu. Pavyzdžiui, JAV prekybos balansas 2009 m. sudarė 1,057 bilijonų dolerių, tuo tarpu Afrikos valstybių bendrai – 379 bilijonų dolerių.¹⁶⁷ Ekonomine prasme JAV yra žymiai galingesnė už visas Afrikos valstybes. Pritaikius balsų daugumos taisyklę sprendimų priimimo procese PPO, Afrikos valstybės gyja pranašumą JAV atžvilgiu sprendimų priimimo procese vienu iš savo skaičiaus, kas nulemia JAV nepalankų sprendimų priimimą šiai valstybei gyvybiškai būtiniuose ekonominiuose srityse.

Teisininkas Malcolm N. Shaw išskiria priešingą problemą, kuomet mažųjų valstybių interesai nukentima dėl ekonomiškai ir politiškai stipresnių valstybių – geopolitinių lyderių. Jis teigia, kad nėra labai tikslu kalbėti apie valstybių suverenų lygybę tarptautiniuose teisėkros kontekstuose. Politiškai stiprių valstybių statusas nulemia jų, didesnes problemas, plačius interesus, bet tuo pačiu ir ryškiai didesnį taktinį.¹⁶⁸ Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos sprendimai pasaulio taikos klausimais yra ne rekomendacinio, bet privalomojo pobūdžio. Saugumo Tarybą sudaro 15 organizacijos narių atstovai, iš kurių penkios valstybės – JAV, Rusija, Prancūzija, Didžioji Britanija ir Kinija, turi nuolatinio nario Saugumo Taryboje Statusą. Kitos dešimt valstybių renkamos dvejiems metams, atsižvelgiant į indėlį taikos ir saugumo palaikymui pasaulyje.¹⁶⁹ Atitinkamai išryškėja pirmasis paradoksas: vienos valstybės renkamos tik dvejiems metams ir, be kita ko, už „nuopelnus“ taikai ir saugumui, o kitos penkios pagrindinės ir nuolatinės narės, Jungtinių Tautų susiformavimo laikotarpio geopolitinius lyderius, nuolat dalyvauja Saugumo Tarybos veikloje. Jų narys ir statusas nėra kvestionuojami. Tokiu būdu kitoms

¹⁶⁵ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 31;

¹⁶⁶JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narys pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 22-38;

¹⁶⁷ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 31;

¹⁶⁸SHAW, N. M. *International law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p. 193;

¹⁶⁹1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557, 23 str. 1-3 d.;

valstybės užkertamas kelias lygiomis sąlygomis dalyvauti Saugumo Tarybos veikloje lyginant su nuolatini penki valstybi dalyvavimu. Tačiau esminiu nuolatini nari tampa pasireiškia sprendimais, nesusijusi su proceduriniiais klausimais, pirmo etape. Sprendimai priimami 9 balsų dauguma. Sprendimas laikomas priimtu tik tuomet, kai nei vienas iš nuolatini penki nari nepareiškia *veto* teisės.¹⁷⁰ Jeigu viena iš nuolatini nari inicijuoja ginkluotą konfliktą, jame dalyvauja arba kitaip prisideda prie šio konflikto organizavimo ir vykdymo, tuomet kitas Saugumo tarybos nari tikslas apriboti ginkluotus veiksmų gyvendinimą šiame konflikte tampa *ne gyvendinama misija*.

Rusijos Federacija vetavo ir 2015 m. kovo 15 d. Saugumo tarybos rezoliuciją dėl Krymo statuso, kuriame buvo raginama susilaikyti nuo tarptautiniems įsipareigojimams pažeidimo, atsisakyti referendumo dėl Krymo statuso organizavimo, gerbti Ukrainos teritorijos vientisumą, sienų neliečiamybę ir nepriklausomybę.¹⁷¹ 2016 m. spalio 8 d. Rusija, o gruodžio 5 d. Rusija ir Kinija vetavo Saugumo Tarybos sprendimus dėl ginkluotų veiksmų nutraukimo Sirijos Aleppo mieste. Nors 2016 m. gruodžio 31 d. Saugumo taryba priėmė rezoliuciją, kuria palaikoma Rusijos ir Turkijos ketinimus prisidėti prie karo Sirijoje stabilizavimo proceso¹⁷², 2017 m. vasario 28 d. Rusijos ir Kinijos valstybių atstovai panaudojo *veto* teisę chemini ginklų draudimo karo Sirijoje kontekste, kas nulemia Rusijos abejotiną ketinimą Sirijos konflikto stabilizavimo aspektu.¹⁷³

Jungtinių Tautų Pagalbės Agentūra 2014 m. spalio mėnesio ataskaitoje nurodė, kad „beveik visi Sirijos regionai yra apimti smurto, o vairs veikia manipuliuoja dalinai tais pačiais konfliktais, kuriuos dar gilina užsienio kovotojų dalyvavimas iš vis pusių. Kova tarp Sirijos vyriausybės pajėgų ir antivyriausybinių ginkluotų grupių iš dalies neslėgiama ir tęsiasi toliau. Tuo pačiu metu, „Irako islamo valstybės ir Al-Sham“ (ISIS) grupės konsoliduoja kontrolę didelėje šiaurinėje ir šiaurės rytuose Sirijos teritorijoje ir sitraukia dažnus ginkluotus susirėmimus su antivyriausybinių ginkluotomis grupėmis, kurd pajėgomis (Liaudies apsaugos padaliniais, YPG), taip pat vyriausybės pajėgomis. 2014 m. rugsėjo 23 d. pradėjus oro atakas prieš ISIS objektus, konfliktas perėjo sudėtingesn

¹⁷⁰1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 15-557, 27 str. 1-3 d.;

¹⁷¹2014 m. kovo 15 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos projektas Nr. S/2014/189 Dėl Krymo statuso [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/189>;

¹⁷²2016 m. gruodžio 31 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Rezoliucija Nr. 2336/2016 Dėl Vidurio Rytų situacijos (Sirija) [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2336\(2016\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2336(2016))>;

¹⁷³2017 m. vasario 28 d. Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Rezoliucijos projektas Nr. S/2017/172 Dėl chemini ginklų draudimo karo Sirijoje metu [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/172>;

lygmen . Kadangi tarptautin s pastangos rasti politin sprendim d l pad ties Sirijoje iki šiol buvo nes kmingos, konfliktas ir toliau reikalauja daug civili gyventoj auk , ver ia gyventojus palikti gyvenam sias vietas ir griaua šalies infrastrukt r . Nuo 2014 m. kovo m nesio Sirijos konfliktas iššauk beveik pus s gyventoj persik lim Sirijos viduje ir iš viso sudar 6,45 mln. žmoni , o registruot pab g li , pasitraukusi kaimynines šalis, skai ius siekia daugiau kaip 3,2 mln. Vien Turkijoje pab g li skai ius siekia daugiau nei 1 milijon , Jordanijoje – daugiau kaip 619 t kstan i .¹⁷⁴

Susiklos iusi pad tis nul m pab g li kriz Europoje. 2015 – 2016 m. Europos valstyb s buvo priverstos kovoti su masine pab g li krize. Didžioji dalis iš konflikto zon atvykusi pab g li siekia gauti pab g lio status Vokietijoje. Remiantis Eurostat sudaryta 2015 – 2016 m. statistika Vokietijoje pab g li statuso prašo apie 746 t kstan i Vidurio Azijos ir Šiaur s Afrikos valstybi pilie i . Italijoje apytiksliai 123 t kstan iai.¹⁷⁵ Pagrindin Europos valstybi problematik apima ne tik pab g li kriz , bet ir dažn jantys teroro aktai. Kaip labiausiai nukent jusi nuo teroro išpuoli valstyb yra vardijama Pranc zija. Pamin tinas ir 2016 m. teroro aktas Briuselyje, prie Europos Parlamento,¹⁷⁶ 2017 m. kovo m nesio teroro aktas Londone, prie Parlament r m . Europos S jungos Teis saugos Agent ros tiksliai nustat , kad per pastaruosius du metus daugumos teroro akt priežastimi vardijamos džihadist (Islamo valstyb s terorist) organizuojamos atakos.¹⁷⁷ Taigi, vertinus Vidurio Azijos konflikto pasekmes, akivaizdu, kad Saugumo Tarybos nuolatin s nar s, ypatingai Rusija ir Kinija, vetuodamos Saugumo Tarybos priimtas rezoliucijas d l priemoni stabilizuoti Vidurio Azijos regiono karo veiksmus, aiškiai ir nedviprasiškai išreiškia savo šališk , politin interes vykstan io konflikto atžvilgiu.

Kitas klasikinis *veto* teis s panaudojimo d l išimtinai politini tiksl pavyzdys – JAV veto Palestinos konflikto atžvilgiu. Ligi 2016 m. gruodžio m nesio pabaigos JAV vetavo visas Saugumo Tarybos rezoliucijas, susijusias su Palestinos konfliktu, Izraelio

¹⁷⁴2014 m. spalio m nesio Jungtini Taut Pab g li Agent ros Tarptautin s apsaugos apžvalga d l žmoni , b gan i iš Sirijos Arab Respublikos [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet :

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fx5Mp4VXE6AJ:coi.migracija.lt/uploaded_docs/2014_m._spalio_JTVPK_nuomon%25C4%2597_apie_pab%25C4%2597g%25C4%2597lius_i%25C5%25A1_Sirijos.docx+&cd=9&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>

¹⁷⁵2015 – 2016 m. ir pastar j dvylikos m nesi EUROSTAT statistika d l Vidurio Azijos pilie i , reikalaujan i pab g li statuso Europos valstyb se. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/25/Asylum_applicants_%28including_first_time_asylum_applicants%29%2C_Q4_2015_%E2%80%93_Q4_2016.png;

¹⁷⁶2016 m. Europos S jungos Teis saugos Agent ros (EUROPOL) ataskaita d l terorizmo situacijos Europos S jungoje vertinimo [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/europol_tesat_2016.pdf>, p. 5;

¹⁷⁷*Ibid.*;

vykdyta neteis ta Palestinos teritorijos okupacija.¹⁷⁸ Pamin tina ir tai, kad 2002 m. JAV vetavo Jungtini Taut taikos palaikymo misij Bosnijoje vien tod l, kad JAV taikdarius nebuvo užtikrintas imunitetas nuo Tarptautinio Baudžiamojo Teismo jurisdikcijos Bosnijoje.¹⁷⁹ Iš esm s matyti, jog nuolatin s nar s vetuoja joms politiškai nepalankias Saugumo Tarybos rezolucijas. Kai kurie autoriai teigia, jog Saugumo Tarybos nuolatin i nari privilegijos yra susijusios su didesne atsakomybe.¹⁸⁰ Tai iau galima teigti, jog didži j valstybi geopolitiniai tikslai ir ambicijos nustelbia taikos pasaulyje užtikrinimo misijos efektyvum , paneigia valstybi suverenos lygyb s imperatyv ir pa ios Jungtini Taut Organizacijos veiklos tikslus bei principus.

Verta pamin ti ir Tarptautin Valiut Fond , kuriame kiekviena nar turi po du šimtus penkiasdešimt bals ir vien papildom bals už kiekvien jos kvotos dal . Atitinkamai bals skai ius priklauso nuo valstyb s investicij dydžio. Jeigu valstyb yra skolinga, iš jos atimami balsai proporcingai jos skolos dydžiui. Sprendimai priimami bals dauguma.¹⁸¹ Silpnai išsivys iusioms valstyb ms yra taikomos papildomos kvotos, atsižvelgiant silpn ekonomin rodikl .

Angl teisininkas Robert Jennings abejoja efektyvaus lygiateisiškumo principo užtikrinimu ir tod l mano, jog lygiateis suvereni valstybi s veika b t manoma tik tuomet, jeigu b t sukurtas vieningas tarptautin s teis s laikym si užtikrinantis mechanizmas. Tuo atveju valstybi reiškiamas „galb t“ tarptautini sipareigojim kontekste b t pakeistas privalom ja norma, kas užtikrint tinkam tarptautini sipareigojim laikym si.¹⁸² Abejotina, ar b t teisinga pritarti tokiai pozicijai. Tarptautin teis a priori grindžiama laisva valstybi valia. Vargu, ar tarptautin s bendruomen s virsmas viena didži ja valstybe gal t išspr sti esamas tarptautin s teis s problemas.

¹⁷⁸Jungtini Taut Saugumo Tarybos rezolucijos, kurias vetavo nuolatiniai Saugumo Tarybos nariai [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://research.un.org/en/docs/sc/quick>>;

¹⁷⁹2002 m. birželio 30 d. Jungtini Taut Saugumo Tarybos Rezolucijos projektas Nr. S/2002/71 d l Taikos misijos Bosnijoje [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2002/712>;

¹⁸⁰ANSONG, A. The Concept of Sovereign Equality of States in International Law. *GIMPA Law Review*, 2016, Vol. 2, p. 31;

¹⁸¹1944 m. liepos 22 d. Tarptautinio valiutos fondo steigimo sutartis. *Valstyb s žinios*, 2000-05-19, Nr. 41-1169, 12 str. 5 d. a, b, c punktai;

¹⁸²JENNINGS, R. *Sovereignty and International Law*. Iš KREIJEN, G. *State, Sovereignty, and International Governance*. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 29;

3.2.2 Nesikišimo valstybi vidaus reikalus principas

Nesikišimo valstybi vidaus reikalus principas nėra tiesiogiai tvirtintas Jungtini Taut Chartijoje. Šis principas laikytinas paprotine norma, išplaukianti iš valstybi praktikos.¹⁸³ Ilgainiui šis principas bei jo koncepcija vystėsi ir buvo tvirtintas tokiuose aktuose, kaip 1982 m. Generalinės Asamblėjos priimtoje deklaracijoje dėl intervencijos ir kišimosi kit valstybi vidaus reikalus draudimo ir kituose sprendimuose. Taip pat 1975 m. Helsinkio Saugumo ir Bendradarbiavimo Suvažiavimo Baigiamajame akte. 1970 m. Deklaracijoje dėl tarptautinės teisės principų numatyta, jog valstybės, laikydamosi suverenios lygybės ir nesikišimo principo, tvarko savo tarptautinius santykius ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, technikos bei prekybos srityse.¹⁸⁴ Šis principas yra suverenios valstybi lygybės išraiška. *Nikaragvos* byloje Tarptautinis Teisingumo Teismas išskyrė pozityvų ir negatyvų nagrinėjamo principo aspektus. Pozityvusis reiškia kiekvienos suverenios valstybės teisę laisvai, be pašalinės intervencijos ar užsienio valstybi tokos užtikrinti savo egzistenciją ir vystymąsi tarptautinėje arenoje. Negatyvusis aspektas apsaugo pozityvų ir suponuoja valstybi pareigą gerbti viena kitos suverenitetą, tiesiogiai ar netiesiogiai nesikišti ir netrikdyti kit valstybi vidaus funkcionavimo mechanizmo. Teismas pabrėžia nesikišimo principo universalumą ir bet kokio kišimosi draudimą valstybės vidaus reikalus tose srityse, kur valstybė, gyvendindama savo suverenias galias, turi išimtinę teisę priimti sprendimus – politinius, socialinius, kultūrinius, ekonominės sistemos pasirinkimas, tarptautinius santykių plėtojimas.

Tarptautinės teisės principų deklaracija numato, kad ginkluota intervencija ir visos kitos kišimosi ar bandymų grasinti formos, nukreiptos prieš valstybės teisinį asmenį ar prieš jos politinius, ekonominius ar kultūrinius sudedamuosius elementus, yra tarptautinės teisės pažeidimas.¹⁸⁵ Kaip minima, Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 4 p. tvirtina grasinimo jėga ir jos panaudojimo draudimo principą, pagal kurį „visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais.“¹⁸⁶ D. Žalimo teigimu praktiniu aspektu

¹⁸³Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiksmai Nikaragvoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>, para. 202;

¹⁸⁴1970 m. spalio 24 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybi santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

¹⁸⁵*Ibid.*;

¹⁸⁶1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybi sąžinios*, 2002, nr. 15-557, 2 str. 4 p.;

j gos panaudojim nuo grasinimo j ga labai sunku atskirti. Abu šie aktai reiškia prievart . Dažnai iš pradži grasinama j ga, o v liau panaudojama tiesiogiai.¹⁸⁷

Soviet teis s doktrinoje j gos panaudojimas buvo suvokiamas pla i ja prasme, kaip apimantis prievartines ekonomines, politines ir kitas priemones, o ne vien kaip karin j ga.¹⁸⁸ Tokiai pozicijai pritar ir Azijos bei Afrikos valstyb s, traktuodamos JT Chartijos 2 str. nuostatas kaip draudžian ias bet kokias j gos panaudojimo formas.¹⁸⁹ Vakar bloko šalys bei daugelis Lotyn Amerikos valstybi laik si kitokios nuomon s, apibr ždamos j g kaip išskirtinai ginkluot , karin j g .¹⁹⁰ Iš 1974 m. Jungtini Taut Generalin s Asambl jos rezoliucijos d l agresijos apibr žimo išplaukia, kad *j gos panaudojimas* suvokiamas siauroju poži riu - kaip *ginkluota j ga*.¹⁹¹ Ji negali pasireikšti ekonomine ar politine priespauda. J gos panaudojimas (savigyna ir kolektyvin savigyna) yra teis tas tik tuomet, kai prieš valstyb yra vykdomas ginkluotas užpuolimas.¹⁹²

Bet koku atveju nesikišimo valstyb s vidaus reikalus principas yra platesnio pob džio už j gos nenaudojimo ar grasinimo j ga draudimo princip . Pirmasis s lygoja pastar j . Esmin problema ta, kad valstyb gali imtis savigynos veiksm tik tuomet, kai prieš j yra vykdomas ginkluotas užpuolimas. Dauguma nesikišimo valstyb s vidaus reikalus princip pažeidžian i veiksm – ekonomin priespauda, manipuliavimas, informacini atak gyvendinimas prieš valstyb , negali b ti prilyginami ginkluotam j gos panaudojimui *ius ad bellum* prasme, kas nulemia išvad , jog savigyna tokiais atvejais n ra galima. Tarptautinis Teisingumo Teismas 1984 m. Nikaragvos byloje išaiškino, kad reikia skirti sunkiausias ir gr smingiausias j gos panaudojimo formas, kurios sudaro ginkluot užpuolim , nuo kit , mažiau gr sming form .¹⁹³ Kitaip tariant „visi ginkluoti užpuolimai (*ius in bello* prasme) yra j gos panaudojimas, ta iau ne kiekvienas j gos panaudojimas yra ginkluotas užpuolimas.“¹⁹⁴ Palyginimui Teismas paaiškina, kad pagalba sukil liams, teikiant jiems ginklus bei kitoki b tin param ,

¹⁸⁷ŽALIMAS, D. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos t stinumo teisiniai aspektai. *Politologija*, Nr. 1, 2000, p. 6;

¹⁸⁸Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiksm Nikaragoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>, para. 202 – 209;

¹⁸⁹HARRIS, D. J. *Cases and Materials on International Law*. London: SWEET & MAXWELL, 2004, p. 821-824;

¹⁹⁰*Ibid.*;

¹⁹¹VADAPALAS, V., *Tarptautin teis . Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 52-56;

¹⁹²SCHMITT, M. N. “Attack” as a Term of Art in International Law: The Cyber Operations Context. *2012 4th International Conference on Cyber Conflict Proceedings*, p. 286;

¹⁹³Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiksm Nikaragoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>, para. 191;

¹⁹⁴SCHMITT, M. N. “Attack” as a Term of Art in International Law: The Cyber Operations Context. *4th International Conference on Cyber Conflict Proceedings*, 2012, p. 286;

negali reikšti ginkluoto užpuolimo.¹⁹⁵ Tokia pagalba gali būti suvokiama kaip grėsmė ar jėgos panaudojimas.¹⁹⁶ Valstybi taikomos kitos poveikio priemonės, pavyzdžiui sankcijos, ne visuomet yra efektyvios ir pajėgios užtikrinti santykių stabilumą tarp valstybių.

Kišimasis valstybių vidaus reikalus gali pasireikšti veikimu: ginkluotos jėgos panaudojimu prieš valstybių teritorinį vientisumą, ekonomine, politine spauda, informacinių technologijų panaudojimu prieš kitos valstybių informacinę infrastruktūrą. Jokia valstybė neturi naudoti ar skatinti naudoti ekonominio, politinio ar kitokio pobūdžio prievartos priemones tam, kad verstų kitą valstybę paklusti dėl tam tikros naudos gavimo tikslo. Taip pat jokia valstybė neturi organizuoti, remti, kurstyti, finansuoti ar toleruoti perversmininkų, teroristų ar ginkluotą veiklą, kad prievarta nuverstų kitos valstybių režimą ar kištųsi pilietinėms kitoje valstybėje. Jėgos naudojimas siekiant atimti iš tautos jautiną tapatumą yra jai neatimamą teisę bei nesikišimo principo pažeidimas.¹⁹⁷

Kišimasis gali pasireikšti ir neveikimu.¹⁹⁸ Pavyzdžiui, valstybė A žino, kad joje veikiančios teroristinės grupuotės siekia panaudoti ginkluotą jėgą prieš valstybę B, tačiau sėmėnigai neatlieka jokių prevencinių veiksmų siekiant sutramdyti sukilėlius, kadangi pačiai valstybei A tokia intervencija yra palanki. Kišimasis valstybių vidaus reikalus galimas tik tuo atveju, jeigu siekiama be priespaudos ar politinio intereso suteikti humanitarinę pagalbą. Taip pat ir tais atvejais, kai nukentėjusioji valstybė savo noru prašo pagalbos. Esminis aspektas yra nukentėjusios valstybių išreikšta valia.

Corfu s siaurio byloje Didžioji Britanija siekė pateisinti savavališkus *Corfu* s siaurio valymo nuomin veiksmus iškilusiu dideliu pavojumi brit laivams. Tačiau Teismas laikė tokius veiksmus prieštaraujančiais nesikišimo valstybių vidaus reikalus principui, britai pažeidė albanų suverenitetą ir teritorinį vientisumą savavališkai atlikdami s siaurio išminavimo veiksmus.¹⁹⁹ 2005 m. Kongo Demokratinės Respublikos byloje

¹⁹⁵Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiksmai Nikaragvoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>, para. 195;

¹⁹⁶*Ibid.*;

¹⁹⁷1970 m. spalio 24 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją [interaktyvus]. [žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;

¹⁹⁸2001 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos straipsnių projektas dėl Valstybių atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus, patvirtintas 53 Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos sesijoje, 2 str. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 258-273;

¹⁹⁹Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas *Corfu s siaurio byloje (Didžioji Britanija prieš Albaniją)*, [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internetą : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>>, para 80-89;

prieš Ugandą, Teismas nusprendė, jog Uganda, palaikydama sukilėlių grupuotes Kongo Demokratinėje Respublikoje, pažeidė Kongo suverenitetą ir teritorinį vientisumą. Ugandos veiksmai Teismo buvo kvalifikuoti kaip kišimasis Kongo valstybės vidaus reikalus. Uganda rėmė sukilėlių grupuotes, kariavusias 1999 - 2003 m. Kongo, teikiama jiems būtina finansinė pagalba, aprūpinimo ginklais ir kitomis būtinomis karo priemonėmis, kas, Teismo nuomone, sudarė šurkštą jėgos nenaudojimo principo pažeidimą.²⁰⁰

2015 m. gruodžio 16 d. Tarptautinis Teisingumo Teismas priėmė sprendimą byloje *d l Nikaragvos veiksmai Kosta Rikos pasienio zonoje*. Ginčas kilo dėl nuosavybės teisės teritorijai, esančiai Kosta Rikos ir Nikaragvos pasienyje. Kosta Rika rėmė XIX a. tarpšaliu sudarytu sutarimu, tuo tarpu Nikaragva nepripažino ginčijamos teritorijos priklausomybę Kostai Rikai, vedė savo karines pajėgas į šią teritoriją. Teismas rėmė tarpšaliu sudarytais susitarimais dėl sienų delimitavimo ir nurodė, jog ginčijama teritorija neabejotinai priklauso Kostai Rikai. Atitinkamai Nikaragva, veddama savo karines pajėgas į šią teritoriją, pažeidė Kosta Rikos teritorinį suverenitetą.²⁰¹

2016 m. kovo 17 d. Teismas išnagrino bylą *d l Galimieji suvereniniai teisės ir teisės Karibų jūros erdves pažeidimo*. Nikaragva pateikė Teismui pareiškimą, kuriame nurodė, kad Kolumbija pažeidžia Nikaragvos teritorinį suverenitetą ir jos teisę Karibų jūros erdves. Valstybės – pareiškėja nurodė, kad pažeidimai buvo gyvendinami pažeidžiant jėgos nenaudojimo principą. Siekdamas išaiškinti paskutinio argumento tikrumą, Teismas nagrinėjo bylos metu duotus liudytojų parodymus ir Nikaragvos prezidento pareiškimus nuo bylos inicijavimo teisme dienos. Nikaragvos prezidentas viešai yra pabrėžęs, kad jokių incidentų tarp ginčomoms valstybėms tarp jų nebuvo, šis faktas patvirtino ir liudytojų parodymai, todėl Kolumbija nepažeidė Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 4 d. principo dėl jėgos panaudojimo ar grasinimo jėga draudimo.²⁰²

Kadangi tradiciniai kariavimo būdai šiuolaikiniame pasaulyje yra keičiami efektyvesniais ir greitesniais, todėl būtina paminti naują grėsmę valstybių suvereniteto gyvendinimo efektyvumui. Kibernetinė ataka turėtų būti traktuojama kaip „bet kuris veiksmai, atliekamas su tikslu pakenkti, sugadinti kompiuterinio tinklo veikimą“

²⁰⁰Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2005 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *d l ginkluotieji veiksmai Kongo Demokratinėje Respublikoje (Kongo Demokratinė Respublika prieš Ugandą)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>>; para. 148-165;

²⁰¹Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas *d l Nikaragvos veiksmai Kosta Rikos pasienio zonoje (Kosta Rika prieš Nikaragvą)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/150/18848.pdf>>; para. 99;

²⁰²Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2016 m. kovo 17 d. sprendimas byloje *d l Galimieji suvereniniai teisės ir teisės Karibų jūros erdves pažeidimo (Nikaragva prieš Kolumbiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/155/18948.pdf>>; para. 76, 78;

nacionalinio saugumo arba politini tiksl .²⁰³ Pavyzdžiui, talib hakeriai (kompiuterini sistem laužytojai) sibraudavo Afganistano mobili j ryši kompanij kompiuterines sistemas ir perimdavo mobiliojo ryšio bokšt kontrol .²⁰⁴ Kur kas pavojingesnio m sto kibernetinis išpuolis ištiko Gruzij 2008 m. karo su Rusija metu.²⁰⁵ S kmingiausias ir gr smingiausias kibernetinio puolimo pavyzdys - STUXNET viruso, sugadinusio Irano urano sodrinimo gamyklos centrifugas, suk rimas ir panaudojimas.²⁰⁶

Svarbu suvokti, kad puolimo programos k rimas kiekvienu konkre iu atveju yra improvizacija, nauj teknik bei metod išradimas. Tai tikrasis menas, nuolat evoliucionuojantis ir sunkiai perprantamas. Smulkios informacin s atakos, nežadan ios didelio pavojaus šiandien, rytoj gali b ti sukonstruotos vien bendr sistem arba, kitaip tariant, galing kibernetin ginkl , kurio infiltravimas priešo informacines sistemas gali destabilizuoti valstyb s informacin tinkl , s lygoti ne tik kibernetin , bet ir klasikin ginkluot konflikt . „Tyrim tojai pastebi, jog kibernetini priemoni galimyb s puikiai pildo vadinam j „ketvirtos kartos kar “, kuriems b dinga maoist „slinkties strategija“ ir alternatyvi hierarchij k rimas, gresiantis valstyb s teis tumui ir stabilumui, konstrukt .“²⁰⁷

Kibernetinis karinis manevras gali b ti gyvendintas pavieni fizini arba juridini asmen prieš valstybes ir jos institucijas. Kibernetinius ginklus programuojantys asmenis vadinami kibernetiniais teroristais, sekliais, aktyvistais, vagimis.²⁰⁸ Profesional s hakeriai paprastai dirba savarankiškai arba yra darbinami vyriausybin se ir karin se staigose²⁰⁹, kuriose j pagrindin užduotis yra surasti itin pažeidžiamus kompiuteri tinkl taškus ir juos silaužti. Kibernetinis puolimas pažeidžia nesikišimo vidaus reikalus princip tuo atveju, jeigu kibernetin ataka nukreipta b tent prieš valstyb , jos institucijas. Tarptautinio Baudžiamojo Tribunolo buvusiai Jugoslavijai (toliau TBTJ) *Tadi* sprendime Teismas, nagrin damas tarptautinio ginkluoto konflikto požymius bei pasisakydamas d l kriterij tarptautin s teis s taikymui tokiems valstyb s veiksams, nurodo, kad pakanka,

²⁰³HATHAWAY, A. O., CROTOF, R. The law of cyber-attack. *California Law Review* 817, 2012, p. 826;

²⁰⁴

[interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.igpran.ru/public/articles/ShinkareckayaGG..pdf>>, p. 1.p. 8;

²⁰⁵HADDICK, R. *This Week at War: Lessons from Cyberwar I. Foreign Policy*. [interaktyvus]. [ži r ta 2016 lapkri io 25 d.] Prieiga per internet :

<http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/01/28/this_week_at_war_lessons_from_cyberwar_i>.

²⁰⁶KUSHNER, D., *The Real Story of Stuxnet. IEEE Spectrum* [interaktyvus]. [ži r ta 2016 lapkri io 25 d.]. Prieiga per internet : <<http://spectrum.ieee.org/telecom/security/the-real-story-of-stuxnet>>.

²⁰⁷LILES, S., et al. Applying Traditional Military Principles to Cyber Warfare. *2012 4th International Conference on Cyber Conflict Proceedings*. Tallinn: NATO CCD COE Publications, 2012, p. 175;

²⁰⁸THEOHARY, C. A. ROLLINS J. W., *Congressional Research Service: Cyberwarfare and Cyberterrorism: In Brief, 2015* [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R43955.pdf>>, p. 3;

²⁰⁹*Ibid.*, p. 4;

jog valstyb organizavo, planavo arba koordinavo karinius grupius veiksmus, apr pino finansiniais ištekliais, b tina ranga, atliko mokymus arba teik kitoki operacin pagalb .²¹⁰ Pagal tarptautin teis valstyb prisiima atsakomyb už individ atliekamus veiksmus savo iniciatyva arba tuomet, kai tokie asmenys *de facto* veik kaip valstyb s organas.²¹¹

Kibernetin s priemon s pagal savo prigimt gali b ti vaarios:²¹² jos gali b ti prilyginamos ne tik ginkluotai j gai, bet ir ekonominei, politinei priespaudai, kibernetin mis priemon mis gali b ti atliekami špionažo, valstybini dokument vagyst s veiksmai. Susir pinim kelia atak , sukelian i itin neryškius arba išvis nesukelian i tiesiogini padarini , kvalifikavimas. Populiariausios DDoS atakos gali b ti nukreiptos ir sunkiai pastebimam Internetini serveri darbo trikdymui. Yra ir toki , kuri tikslas- „susilpninti kinetin atak ,“²¹³ atrasti slapt informacij ir j pasisavinti, sugadinti ranga sunkiai aptinkamu bei pastebimu b du. Vienos atakos gali sukelti itin nedidel žalos dyd , kitomis b t manoma nužudyti itin daug žmoni : sukurti program , kuri sutrikdyt l ktuv kontrol s sistem , kas sukelt aviakatastrof . Kita r šis - psichologin s kibernetin s priemon s, skirtos manipuluoti kit valstybi valdžia arba skatinti ekonomin s gerov s nuosmuk .²¹⁴

Kibernetinio vandalizmo atvejai nuolat fiksuojami Izraelio - Palestinos, Šiaur s Airijos konflikto pus se. Pamin tinas ir 2008 met sibrovimas Gruzijos prezidento svetain , kur M. Saakašvili nuotrauka buvo pakeista A. Hitlerio portretu. T pa i met liep Lietuvos Seimas pri m statymo pataisas, pagal kurias sovietin simbolika faktiškai buvo prilyginta fašistinei, uždraustas jos viešas demonstravimas. Neužilgo Lietuvoje vykdyta plataus m sto kibernetin ataka, sugadinusi daugiau kaip 300 lietuvišk tinklapi , kur sibrov liai paliko sovietinius simbolius ir žeidžiamo turinio raš rus kalba.²¹⁵ 2015 m. Lietuvos gr smi nacionaliniam saugumui vertinime yra pažymima, kad Rusija, naudodama kibernetinius paj gumus, užvaldydama ir eksploatuodama kompiuterius, kompiuterin rang , telekomunikacij renginius, automatinio duomen apdoravimo tinklus ir sistemas, mobiliuosius renginius ir kit informacin technologij

²¹⁰Tarptautinis Baudžiamasis Tribunalas Buvusiai Jungoslavijai. 1995 m. liepos 15 d. spredimas *Prosecutor prieš Busco Tadic byloje* [interaktyvus; ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>>, para 137;

²¹¹ŽILINSKAS, J. Kibernetini technologij panaudojimo ginkluotuose konfliktuose poveikis tarptautinei humanitarinei teisei. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20, p. 1206;

²¹²Tallin Manual, Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence, *Tallin Manual on the international law applicable to cyber warfare*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 76;

²¹³HATHAWAY, A. O., CROTOF, R. The law of cyber-attack. *California Law Review* 817, 2012, p. 830;

²¹⁴Tallin Manual, Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence, *Tallin Manual on the international law applicable to cyber warfare*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 46;

²¹⁵DENISENKO, V. *Kai informacin kar kei ia informacinis terorizmas* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 22 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.geopolitika.lt/?artc=4829>>;

rang , siekia gyti pranašumo gynybos, politikos, ekonomikos, technologij ir kitose srityse.²¹⁶

O. Hathaway mano, kad kibernetinis atakos gal tapti silpn j valstybi ginklu prieš labiau industrializuotas valstybes, kuri funkcionavimo pagrindas remiasi naujausiomis bei itin pažangiomis kompiuterin mis technologijomis.²¹⁷ Hathaway nuomonei pritaria iš dalies: nors ekonomiškai bei politiškai stipri valstybi silpnoji vieta yra j pagrindini valstyb s funkcionavimo sistem kompiuterizavimas, finansini resurs bei galimybi dka, siekdamas pirmauti politin je arenoje, jos pa ios yra paj gios vykdyti itin sunkaus m sto kibernetinius išpuolius. Pavyzdžiui, Rusijos kibernetinis išpuolis prieš Estij ,²¹⁸ STUXNET viruso panaudojimas prieš Irano urano sodrinimo gamykl mechanizm bei prieš Vokietijos bendrov s „Siemens“ sukurt „Simatic WinCC“ SCADA (*supervisory control and data acquisition*) programin rang .²¹⁹ „Siemens“ atstov teigimu, STUXNET – tai Izraelio programuotoj rank k rinys, ta iau toki galimyb tur jo ir kitos valstyb s, tarp j JAV, Kinija ir Rusija.²²⁰

2016 m. Gr smi Nacionaliniam saugumui vertinime pabr žiama, kad Rusija neketina atsisakyti agresyvi veism kibernetin je erdv je. Ateityje Rusijos veikla kibernetin je srityje tik dar labiau stipr s, o žvalgybinei veiklai naudojam s šnipin jimo programos ir toliau bus tobulinamos. Artimiausiu metu Rusija neketina atsisakyti plan „samdyti“, panaudoti kibernetin je erdv je veikian ius kriminalinio pasaulio atstovus šalies strateginiams tikslams pasiekti.²²¹ Europos Komisijos parengtoje ataskaitoje

²¹⁶2015 m. Antrojo operatyvini tarnyb departamento prie Krašto apsaugos ministerijos *Gr smi nacionaliniam saugumui vertinimas* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 03 d.]. Prieiga per internet : <[file:///C:/Users/Admin/Downloads/2015%20uz%202014%20gv%20\(ns\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/2015%20uz%202014%20gv%20(ns).pdf)>, p. 19;

²¹⁷HATHAWAY, A. O., CROTOF, R. The law of cyber-attack. *California Law Review* 817, 2012, p. 842.

²¹⁸DDoS atakos - vienas populiariausi kompiuterini sistem naikinimo metodas, naudojamas politini ar ekonomini ambicij gyvendinimui. 2007 metais Estija patyr tikr j masin kibernetin puolim . Pagrindin s valdžios institucij kompiuterin s sistemos buvo atakuotos DDoS viruso, daugiau nei dvi savaites buvo atakuojami šalies vyriausybiniai ir žiniasklaidos tinklalapiai, laikinai nutrauktas elektronin s bankininkyst s ir interneto paslaug teikimas. Iškart po vykusio incidento dauguma pasaulio žiniasklaidos atstov vertino š išpuol kaip Rusijos atsakomuosius veismus už istorin s reikšm s soviet paminkl griovim . Ligi šiol n ra tiksliai nustatyti atak vykd subjektai, sunku tiksliai apibr žti patirt nuostoli m st . SHACKELFORD, J. S. From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International LaW. *Berkeley Journal of International Law*, Volume 27, Issue 1, Article 7, 2009, p. 203-211;

THEOHARY, C. A., ROLLINS J. W., *Congressional Research Service: Cyberwarfare and Cyberterrorism: In Brief*, 2015. [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R43955.pdf>>, p. 4;

SHACKELFORD, J. S. From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International LaW. *Berkeley Journal of International Law*, Volume 27, Issue 1, Article 7, 2009, p. 199;

VIİK, L. *Žvilgsnis prieš Estij vykdytas kibernetines atakas* [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-06-08-linnar-viik-zvilgsnis-i-pries-estija-vykdytas-kibernetines-atakas/27624>>;

²¹⁹Šešios „Stuxnet“ viruso m sl s. [interaktyvus]. [ži r ta 2016 gruodžio 15 d.], Prieiga per internet : <<http://www.technologijos.lt/n/technologijos/it/straipsnis?name=S-15116>> .

²²⁰*Ibid.*;

²²¹2016 m. Lietuvos Respublikos valstyb s saugumo departamento Gr smi nacionaliniam saugumui vertinimas [interaktyvus]. [ži r ta 2017 kovo 20 d.]. Prieiga per internet :

nurodoma, kad nuo informacinių atak labiausiai nukentė Latvija, Airija, Čekija ir Švedija.²²²

Atlikta konfliktų analizė leidžia daryti išvadą, kad karo priemonės, būdai ir formos patobulėjo, gijo nauji išraiškai. Nesikišimo valstybių vidaus reikalus principas tampa vis labiau pažeidžiamas ne tik dėl kinetinių karinių konfliktų gausos, bet dėl informacinio karo priemonių progreso. Tokia situacija paaiškina padidėjusį tarpvalstybinio bendradarbiavimo būtinumą, ypač gynybos sferose. Efektyviai vystoma ekonominė ir karinė kooperacija. „Dauguma Vakarų valstybių, <...>, priklauso NATO (Šiaurės Atlanto karinei organizacijai), ir tai per kolektyvinius gynybos mechanizmus leidžia kompensuoti karinio pajėgumo trūkumus.“²²³ „Nors JAV ir kai kurių Europos valstybių nesutarimai, ypač JAV pradėjus karinius veiksmus Irake, skatino diskusijas apie NATO reikalingumą, tačiau dauguma Europos valstybių dažnai pripažįsta šią organizaciją kaip pagrindinį savo saugumo garantą.“²²⁴

3.2.3 Valstybių sienelėiamybės principas

1975 m. Helsinkio Baigiamajame akte buvo suformuluotas principas, pagal kurį Helsinkio akto signataraisipareigojo laikytis neliejamomis visas viena kitos sienas, kaip ir visų valstybių Europoje sienas, ir todėl jos dabar ir ateityje vengs bet kurių pasikėsinimų į sienas. Jos atitinkamai vengs ir bet kokių reikalavimų ar veiksmų, kuriais siekiama užgrobti bei užimti bet kurios dalyvaujančios valstybės teritorijos dalį arba visą teritoriją.²²⁵ Toks sipareigojimas reiškia teritorinių pretenzijų atsisakymą – valstybių sienų pripažinimą, pareigą gerbti kitų valstybių sienas ir susilaikyti nuo bet kokio kėsinimosi į kitų valstybių teritorinį vientisumą. Šis principas yra universalus pobūdžio, jis išplaukia iš kitų tarptautinių teisės principų, *inter alia* valstybių teritorinio vientisumo, nesikišimo vidaus reikalus, suverenios lygybės, draugiško ginčų sprendimo, jų nenaudojimo.

Sienų pripažinimo principas gali būti taikomas tik teisėtai suformuotoms sienoms. Teisėtumas pasireiškia tame, kad teritorijos okupavimas panaudojant ginkluotą jėgą arba grasinant jėga nebūtų laikomas teisėtu. Sienų keitimas būtų teisėtas laisvai

<<http://www.vsd.lt/Files/Documents/635948635773762500.pdf>>, p. 28;

²²²2015 m. Europos Komisijos Kibernetinio saugumo ataskaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_423_en.pdf>, p. 67;

²²³SIDJANSKI D., The federal approach to the European Union or the quest for an unprecedented European federalism. *Research and Policy Paper No 14*, Notre Europe, July 2001, p. 17;

²²⁴*Ibid*, p. 94-95;

²²⁵1975 m. Helsinkio Baigiamasis aktas. Iš VADAPALAS, V., *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 51;

valia sudaryta tarptautine sutartimi. 1969 m. Vienos Konvencija dėl sutarčių teisės numato, kad esminio aplinkybių pasikeitimo negalima laikyti pagrindu nutraukti sutartį ar pasitraukti iš jos, nebent, ta sutartis nustato valstybių sienas.²²⁶ Tokiu būdu pasireiškia ypatinga sutarčių dėl sienų nustatymo apsauga, valstybei suteikiant teisę pasitraukti iš sutarties, pažeidžiančios jos sienų neliečiamybę.

Naujas reiškinys, pažeidžiantis valstybių sienų neliečiamybę – informacinis karas. Jis „eliminuoja“ tiek valstybų sienų neliečiamybę, tiek teritorinio vientisumo principus vienu tuo, kad valstybų sienos ir šios sienos apsauga nėra kliūtis kibernetinei atakai gyvendinti. Intervencija valstybų vidaus reikalus yra gyvendama virtualioje internetinėje erdvėje, kurios niekaip neriboja valstybių sienos.

Sienų neliečiamybės kontekste aktualus Rusijos – Ukrainos konfliktas. 2014 m. Krymo okupacija nelaikoma teisėtu Rusijos Federacijos sienų pasikeitimu. 2017 m. sausio 17 d. Ukraina Tarptautinio Teisingumo Teismui pateikė pareiškimą, kuriuo prašė inicijuoti bylą Teisme dėl Rusijos veiksmų. Ukraina teigia, kad jau nuo 2004 m. *Oranžinės revoliucijos* buvo užfiksuotas Rusijos spaudimas Ukrainos gyventojų atžvilgiu. Nuo 2014 m. Rusijos Federacija tęsia savo intervenciją Ukrainos vidaus reikalus. Tokia intervencija tampa vis labiau pavojinga, kadangi pasireiškia karine invazija Ukrainos teritorijai, teroristiniai aktai finansavimu, žmogaus teisių pažeidimais Ukrainos piliečių atžvilgiu, skaitant jų teisę gyvybei. Ryt Ukrainoje Rusijos Federacija inicijavo ir palaiko ginkluotą sukilimą prieš Ukrainos valdžią. Ukrainos teigimu, Rusijos Federacija pažeidžia fundamentalius tarptautinės teisės principus, skaitant terorizmo, ginkluotos jėgos panaudojimo ar grasinimo jėga, rasinės diskriminacijos draudimo principus. Taip pat Ukrainos suverenitetą, jos teritorinį vientisumą. Rusijos Federacija, nepaisydama Jungtinių Tautų Chartijos nuostatų, panaudodama ginkluotą jėgą, užgrobė dalį Ukrainos teritorijos – autonominę Krymo Respubliką. Siekdama pateisinti agresiją, Rusija organizavo neteisėtą referendumą, kurio gyvendinimui teisinio tariamo smurto prieš rusų etnines grupes Kryme.²²⁷ Ukrainos prieš Rusiją inicijuota byla šiuo metu yra nagrinėjama Tarptautiniame Teisingumo Teisme, kuris šiuo metu dar nėra priėmęs sprendimo. Ukrainos byla yra ypatingai svarbi visai tarptautinei bendruomenei, ypatingai valstyboms, nukentėjusioms nuo SSRS (Baltijos valstybų), o nuo 1993 m. - Rusijos Federacijos (Gruzijos karas 2008 m.), agresijos.

²²⁶1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybų žinios*, 2002-02-06, Nr. 13-480, 62 str. 2 p. a) d.;

²²⁷Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2017 m. sausio 17 d. Pranešimas žiniasklaidai Nr. 2016/2 dėl Ukrainos 2017 m. sausio 17 d. pareiškimo inicijuoti bylą prieš Rusijos Federaciją [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19310.pdf>>;

Valstyb s sien delimitavimas turi b ti suvokiamas ne tik kaip sausumos, bet ir teritorin s j ros, kontinentinio šelfo delimitavimas. Tarptautinis Teisingumo Teismas nurod , kad kontinentinio šelfo delimitacijos klausimai yra neatsiejama valstyb s teritorinio statuso dalis. Valstyb s teis kontinentin šelf yra išvedama iš jos suvereni teisi sausumos teritorin dal . Valstyb s teritorinis statusas *ipso iure* suponuoja jos teis atlikti kontinentinio šelfo tyrimus ir disponuoti kontinentiniame šelfe esan iais gamtos resursais.²²⁸

2017 m. vasario 2 d. sprendime d l *Kontinentinio šelfo delimitavimo tarp Kenijos ir Somalijos*. Kenija teigia, kad Somalija pažeidžia jos suverenitet , teritorin vientisum , išimtin Kenijos jurisdikcij savo teritorijos atžvilgiu, kadangi nesilaiko tarp šali sulygt sien delimitavimo taisykli . Ta iau nagrin damas susiklos ius gin Teismas pabr ž šali pareig taikiu b du siekti susitarimo d l sien nustatymo. Toks pareigojimas yra svarbus veiksmo – tarimosi, kooperavimo tarp šali , buvimu. Pareiga gera valia tartis d l kontinentinio šelfo delimitavimo nereiškia, jog toks kooperavimasis b tinai turi b ti s kmingas.²²⁹ 2009 m. sprendime d l *Sien delimitavimo Juodojoje j roje* teismas dar syk pabr ž kitose bylose suformuotas kontinentinio šelfo delimitavimo principus. Sausuma laikoma dominuojan ia j ros atžvilgiu: valstybi ribos j roje delimituojamos pagal nat raliai gamtoje susiformavusi pakrant s linij . Jos prat simu j ros link. Delimitavimui b tina s lyga – nat raliai susiformav s vienos valstyb s j ros dugno sienos s lytis su kitos valstyb s nat raliai susiformavusia j ros dugno siena.²³⁰

3.2.4 Teritorinio vientisumo principas

Kosovo byloje Teismas pabr ž išskirtin valstybi teritorinio vientisumo principo reikšm tarptautin je teis je. Teritorinio vientisumo princip tvirtina Jungtini Taut Chartijos 2 str. 4 d., kurioje teigiama, kad visos nar s tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo j ga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstyb s teritorin vientisum arba politin nepriklausomyb , tiek kuriuo kitu b du, nesuderinamu su Jungtini Taut tikslais.²³¹ Pla iau šis principas n ra apibr žiamas. Teritorinis

²²⁸Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1978 m. gruodžio 19 d. sprendimas *Eg jo j ros kontinentinio šelfo byloje (Graikija prieš Turkij)*. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/62/6245.pdf>>, para 80 - 89;

²²⁹Tarptautinis teisingumo teismas. 2017 m. vasario 2 d. sprendimas d l *Kontinentinio šelfo delimitavimo tarp Kenijos ir Somalijos (Kenija prieš Somalij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 22 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/161/19330.pdf>>, para. 3, 90;

²³⁰Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2009 m. vasario 3 d. sprendimas *Sien delimitavimo Juodojoje j roje byloje (Rumunija prieš Ukrain)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf>>, para 77, 99;

²³¹1945 m. Jungtini Taut Chartija. *Valstyb s žinios*, 2002, nr. 15-557, 4 str. 2 d.;

vientisumas išplaukia iš jos nenaudojimo principo. 1975 m. Helsinkio Baigiamasis aktas numato kiekvienos valstybės – narės pareigą gerbti viena kitos teritorinį vientisumą. Teismas teigia, kad teritorinio vientisumo principo taikymas yra sišaknij tarpvalstybiniuose santykiuose.²³² 1970 m. Deklaracijoje nurodoma, kad kiekviena valstybė turi susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, nukreiptų visiškai ar dalinai bet kokios kitos valstybės nacionalinėms vienybėms ar teritorinio vientisumo pažeidimui. 1960 m. JTO Generalinė Asamblėja priimtoje deklaracijoje dėl kolonijinių valstybių ir tautų nepriklausomybės pabrėžiama visų valstybių neatimama teisė į teritorinį vientisumą. Visi bandymai dalinai ar visiškai pažeisti nacionalinę vienybę ir teritorinį vientisumą yra nesuderinami su Jungtinių Tautų tikslais ir principais.²³³ Svarbu pabrėžti ir tai, kad Kosovo byloje Teismas pažymėjo, kad jeigu Saugumo Taryba nusprendžia nustatyti apribojimus, susijusius su tam tikros teritorijos nuolatinio statuso ribojimais, tokie apribojimai paprastai numatomi rezoliucijos tekste.²³⁴

Suvereniteto sąvoka paprotinai yra taikoma ne tik sausumos teritorijoms, bet ir kiekvienos valstybės vidaus vandenims ir teritorinei jūrai, taip pat oro erdvei virš jos. *Arctic Sunrise* byloje Rusija kaltino Greenpeace laivo gulos narius tuo, kad jie, gyvendindami protesto veiksmus rusiškose išskirtinėje ekonominėje zonoje, pažeidė Rusijos suverenitetą, teritorinį vientisumą bei nesikišimų valstybės vidaus reikalavimus. *Arctic Sunrise* gulos nariai buvo kaltinami piratavimu, tačiau teismas nurodė, kad šiuo atveju trūkso esminio elemento: piratavimo kaip veikos prieš kitą laivą. Rusai mumsi Greenpeace laivo sulaikymo veiksmą ne iš laivo, bet naftos platformos.²³⁵ Huliganizmo *Arctic sunrise* gulos veikloje taip pat nebuvo nustatyta. Teismas pritarė, kad *Arctic Sunrise* pažeidė 500 metrų apsaugos zonos reikalavimus (privaloma distancija nuo naftos platformos – 500 m), todėl rusai turėjo pagrindimą imtis persekiojimo karštais pūsakais veiksmų. Tačiau jūroje persekiojimas neatitinka Jūrų teisės konvencijos nuostatų, kadangi nors ir buvo duotas tinkamas signalas prieš pradėdant persekiojimą,²³⁶ trūkso

²³²Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacinis išvada dėl *Kosovo nepriklausomybės paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, para 79-84;

²³³1960 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja Deklaracija dėl kolonijinių valstybių ir tautų nepriklausomybės [interaktyvus]. [žiūrėti 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://legal.un.org/avl/ha/dicc/dicc.html>>;

²³⁴Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacinis išvada dėl *Kosovo nepriklausomybės paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>, para 110-121;

²³⁵Tarptautinis Arbitražo Teismas. 2015 m. rugpjūčio 14 d. sprendimas *Arctic Sunrise byloje (Nyderlandai prieš Rusijos Federaciją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://pcacases.com/web/sendAttach/1438>>, para 238, 240;

²³⁶*Ibid.*, para 255;

persekiavimo nepertraukiamumo elemento.²³⁷ Rusai taip pat nurodė, kad *Arctic Sunrise* laivo gulos veiksmai suponuoja kišimąsi Rusijos federacijos vidaus reikalus, teritorinio vientisumo pažeidimą bei teisės aktų, reglamentuojančių Rusijos išimtinę teises negyvuosius išteklius bei disponavimą jais, pažeidimą. Taipogi Jūrų teisės konvencijos 73 straipsnis numato, kad pakrantės valstybė, vykdydama savo suverenias teises tyrinti, eksploatuoti, saugoti ir valdyti gyvuosius išteklius išskirtinąjį ekonominę zoną, gali imtis priemonių, skaitant laivo apžiūrą, patikrinimą, areštą ir teisminį tyrimą, kurios yra būtinos užtikrinti, kad būtų laikomasi statymų ir kitų teisės aktų, kuriuos pakrantės valstybė priima vadovaudamasi Jūrų teisės konvencija. Nagrinėjamos situacijos kontekste Teismas negalėjo sutikti su tokia rusų situacijos vertinimu, kadangi konfliktą paskatino *Greenpeace* protestas. Kąsinimosi Rusijos Federacijos gyvuosius ir negyvuosius išteklius nebuvo užfiksuota. Tačiau Teismas padarė išvadą, kad šiuo atveju nebuvo pažeistas nei vienas Rusijos teisės aktas.²³⁸

Rusija taip pat teigė, kad *Arctic Sunrise* veiksmai turi būti kvalifikuojami kaip provokacija, slygojanti didelėmis ekologinėmis žalomis tiek Arkties regionui, tiek rusų tautai.²³⁹ Teismas nurodė, kad šiuo atveju pakrantės valstybė turi turėti tikslus ir nedviprasmiškus rodiklius dėl žalos aplinkai galimumo. Pakrantės valstybė, turėdama pagrįstą tarimą dėl galimos žalos aplinkai, pirmą kartą turi prašyti suteikti būtina informaciją, ar tariamas žalos padarymu laivas iš tikrųjų pažeidžia aplinkosaugos reikalavimus. Prievartos veiksmai gali būti naudojami tik tuo atveju, jeigu yra atsisakoma tokią informaciją suteikti. Teismas, vertinęs šalių pateiktus video rašus, priėjo išvadą, jog tiek rusų atstovai nebuvo suabejoję dėl galimos žalos aplinkai, tiek *Greenpeace* gulos veiksmai nesuponuoja jokios žalos aplinkai padarymo fakto.²⁴⁰

Jūrų teisės konvencija numato pakrantės valstybės teisę imtis atsakomųjų veiksmų, jeigu yra pagrįstas tarimas, kad laivo gula yra susijusi su terorizmo veikla ir toks laivas gali reikšti pavojų pakrantės valstybės teritoriniam vientisumui. Tokia terorizmo ataka reiškia tiesioginį kišimąsi pakrantės valstybės suverenias teises disponuoti gamtos ištekliams ir jūros dugnu. Teismas teigia, kad nebuvo nei rodymo, kuriuo pagrindu Rusija galėtų apkaltinti *Arctic Sunrise* gulos narius dalyvavimu terorizmo veikloje.²⁴¹ Teismas teigia, kad rusų valdžia siekė išvengti taikios *Greenpeace* akcijos Arkties vandenyno

²³⁷Tarptautinis Arbitražo Teismas. 2015 m. rugpjūčio 14 d. sprendimas *Arctic Sunrise byloje (Nyderlandai Karalystė prieš Rusijos Federaciją)* [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://pcacases.com/web/sendAttach/1438>>, para 275;

²³⁸*Ibid.*, para 280-285;

²³⁹*Ibid.*, para 287;

²⁴⁰*Ibid.*, para 290, 291;

²⁴¹*Ibid.*, para 314;

išsaugojimo tikslais. Rusai buvo iš anksto numatoma, kad protesto veiksmai gali vykti ir buvo pasiruošę imtis prievartos priemonių tuo atveju, jeigu toks protestas bus organizuotas. Šiuo apgrindimu Teismas daro išvadą, kad *Greenpeace* gulos narių veikla negalėtų būti siejama su terorizmo tikslais.²⁴²

Pakrantis valstybės suvereni teisė apsauga yra teisėtą pagrindas pakrantis valstybei imtis veiksmų, siekiant nutraukti neteisėtą protesto veiksmus. Neteisėtą protestą, slygojantis intervencija valstybės vidaus reikalus ir jos teritorinio vientisumo pažeidimu, yra tuomet, kai protesto veiksmai pažeidžia pakrantis valstybės teisės aktus, priimtus Jūr teisės konvencijos pagrindu. Taip pat neteisėtą protesto veiksmai apima pavojingą situaciją sudarymą, kuri pasekoje gali būti padaryta didelė žala žmogui arba pakrantis valstybės rangai. Trečia, neigiami padariniai aplinkai arba atvejai, kuomet protesto veiksmai slygoja pakrantis valstybės gyvybiškai būtina funkcijų gyvendinimui (pavyzdžiui, protestuotojai visais manomais būdais trukdo valstybei gyvendinti taršos eliminavimo veiksmus). Teismo manymu tik esant prieš tai išvardinamam protesto dalyvių elgesiui, pakrantis valstybė gyja teisę gyvendinti prievartos veiksmus protesto dalyvių atžvilgiu. Teismas pabrėžia, kad taikant protesto atžvilgiu valstybei kyla pareiga toleruoti šį protestą tiek, kiek tai nepažeidžia jos suvereni teisė. Rusijos atlikti gulos sulaikymo veiksmai negalėtų būti laikomi būtinais taikant protesto, nepažeidžiančio pakrantis valstybės suvereni teisė gyvendinimo, atžvilgiu. Tokie veiksmai nepažeidžia Rusijos suvereni teisė disponuoti jos gamtos ištekliais.²⁴³ Teismas priima sprendimą, kuriuo pareigojo Rusijos Federacijai nedelsiant paleisti laivą *Arctic Sunrise* ir jo gulos narius, sudaryti visas slygas laivui nekliudomai išvykti iš Rusijos Federacijos ir grįžti Nyderlandams į sumokėtą užstatą.²⁴⁴

2016 – 2017 m. Generalinės Asamblėjos veiklos ataskaita leidžia daryti išvadą, jog šiandienos realioje kontekste yra labai aktualūs valstybių nuginklavimo ir branduolinių, cheminių ginklų nenaudojimo klausimai.²⁴⁵ 2017 m. balandžio 7 d. JAV, nesijusi ir negavusi Saugumo Tarybos pritarimo, atakavo Sirijos pajūgą kontroliuojamą karinę bazę. Tokie veiksmai vadinami kaip atsakas galimai Sirijos pajūgą vykdomas chemines atakas. Pabrėžtina, jog nėra tikslių duomenų, jog cheminės atakos buvo inicijuojamos būtent Sirijos pajūgą. Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius ragino susilaikyti nuo

²⁴²*Ibid.*, para 319;

²⁴³*Ibid.*, para 327 – 330;

²⁴⁴*Ibid.*, para 335;

²⁴⁵Nuo 2016 m. gruodžio 5 d. iki šių metų gruodžio 23 d. buvo priimta daugiau kaip 60 Generalinės Asamblėjos rezoliucijų, susijusių su valstybių nuginklavimu, branduolinių ginklų ir kitų pavojingų ginklų nenaudojimo [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ru/ga/first/71/first_res.shtml>;

ginkluotos j gios panaudojimo ir pabr ž , jog konflikt b tina spr sti taikiomis diplomatin mis priemon mis.²⁴⁶

Tarptautin s teis s princip kontekste išnagr in ta šiuolaikini konflikt analiz leidžia teigti, jog suvereniteto principo užtikrinimas ir praktinis gyvendinimas yra itin sud tingas d l ekonomin s ir geopolitin s valstybi kovos. Neretai suvereni gali tur jimas yra suabsoliutinamas ir suvokiamas kaip valstyb s absoliuti laisv , kurios gyvendinimo pasekoje yra paneigiamas kit valstybi suverenitetas. Valstybi negatyvioji pareiga yra absoliutaus pob džio, kadangi b tent šios negatyvios pareigos arba „pagarbos kit valstybi suverenitetui“ efektyvus gyvendinimas yra taikos ir saugumo pasaulyje užtikrinimo garantas.

²⁴⁶Jungtini Taut Organizacijos oficiali svetain . Jungtini Taut Generalinio Sekretoriaus 2017 m. balandžio 7 d. pranešimas D l JAV atakos prieš Sirij [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 04 07 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=56524>>;

4. ŠIUOLAIKIN SUVERENITETO KONCEPCIJA – POKY I S LYGOJAMAS VEIKSNYS

Teisinje doktrinoje neretai pabrėžiama, jog šiuolaikini realij kontekste suvereniteto koncepcija transformavosi ir gijo nauj išraišk. R. Bellamy teigia, kad toki koncepcijos modifikacij nul m globalizacijos veiksniai, sparti tarptautini santyki raida.²⁴⁷ I. Lukašuk valstyb s suvereniteto ir tarptautin s teis s s veik išskiria kaip vien esmini problem , takojan i pa ios tarptautin s teis s efektyv gyvendinim .²⁴⁸ Valstybi saitai tarptautinio bendradarbiavimo lygmenyje išsipl t , kas išryškina valstyb s gali sumaž jim socialini , ekonomini , saugumo ir tarptautini santyki vystymo srityse.²⁴⁹

Jungtin s Tautos ir ES yra pripaž stami kaip naujas viešosios galios šaltinis, ardantys suvereniteto koncepcijos nelie iamyb .²⁵⁰ Tokiu b du formuojasi suvereniteto koncepcijos revoliucija, kurios epicentras iš valstybinio darinio transformavosi tarptautines arba viršnacionalines institucijas. Kaip min ta, Jungtini Taut Saugumo Tarybos funkcionavimas – privalom sprendim (rezoliucij) pri mimas pasaulio taikos ir saugumo klausimais yra stipriai takojamas geopolitiškai stipri valstybi . A. Ross vadina šiuolaikin suvereniteto koncepcij , ribojam tarptautin s teis s, absurdu. Jis si lo ja pakeisti trimis funkcin mis koncepcijomis: savivaldos laisv , veiksnumo neribotumas ir veiksm laisv .²⁵¹ Tuo tarpu profesorius G. Scelle mano priešingai. Pasak jo tik teis yra suvereni. Tarptautin teis kaip visos pasaulio žmonijos tvarka. Šiuo atveju valstyb s egzistavimo faktas paneigiamas.²⁵² Profesori išsakytos pozicijos yra gan tinai kraštutin s. Manytina, jog reikia ieškoti „konsensuso“ tarp nacionalin s ir tarptautin s teis s koegzistavimo, neneigiant nei vienos, nei kitos iš esm s.

Kita vertus, Valstybi bendradarbiavimas tarptautiniame lygmenyje yra grindžiamas pa ios valstyb s valia. Valstyb s suverenios galios gyvendinimas gali pažeisti žmogaus teisi princip ,²⁵³ ir kitus visai tarptautinei bendruomenei svarbius interesus. Tarptautin s bendruomen s tikslas – išsaugoti bendr j g r : užtikrinti

²⁴⁷BELLAMY, R. *Sovereignty, Post-Sovereignty and Prie-Sovereignty: Three models of the State, Democracy and Rights within the EU*. Iš IŠ WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 167;

²⁴⁸

²⁴⁹BELLAMY, R. *Sovereignty, Post-Sovereignty and Prie-Sovereignty: Three models of the State, Democracy and Rights within the EU*. Iš IŠ WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 167;

²⁵⁰HASHMI, S. H. *State sovereignty : change and persistence in international relations*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997, p. 15;

²⁵¹ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009, p. 89;

²⁵²*Ibid.*;

²⁵³ARAUJO, R. *Sovereignty, Human Rights, and Self-Determination: The Meaning of International Law*. *Fordham International Law Journal*, The Berkeley Electronic Press, 2000, Volume 24, Issue 5, p. 1484;

visapusišk aplinkos ir žmogaus teisi apsaug . Atsižvelgiant kiekvienos valstyb s savitus ir neretai agresyvius geopolitinius tikslus, tarptautin teis yra neišvengiama valstybes saistanti j ga. Šiame darbe ne kart pabr žiama ypatinga tarptautin s teis s paskirtis, tod l manytina, kad niekaip negalima pritarti autori , kvestionuojan i tarptautin s teis s b tinum , nuomonei.

4.1 Viršnacionalini organizacij k rimosi taka valstyb s suverenitetui

Antra valstybingumo suvokim kei ianti priežastis – viršnacionalini organizacij k rimasis, turi b ti aptariama pla iau. Antrojo pasaulinio karo padarini kontekste Europos valstyb s nusprendžia steigti ekonomin susivienijim , kuris palaipsniui peraugo politin , socialin , pilietin s jung . Iš esm s susik r dviej viešosios valdžios lygi sistema: ES valstybi nari ir ES lygmuo. Siekiant efektyvios ši sistem s veikos Lisabonos sutartimi yra nustatytos tikslios valstybi nari ir ES kompetencij gyvendinimo sritys: ES išimtin , valstybi nari išimtin bei pasidalomoji kompetencijos.²⁵⁴ ES prigimties klausimas yra pla iai diskutuojamas tiek teisin je, tiek politin je doktrinose, ta iau vieningo poži rio d l ES prigimties n ra. Manytina, kad ES n ra nei tarptautin organizacija, nei valstyb . S junga vadinama *nauj ja tvarka*, sukurta ir veikian ia *rule of law* arba teis s viešpatavimo principo pagrindu. Šiame kontekste matyti, kad ES valstybi nari suvereniteto suvokimo ir gyvendinimo išraiška yra dvejopa. Viena vertus, ES valstyb s apriboja savo suverenias galias naujos teisin s tvarkos atžvilgiu. Jos yra subordinuotos šios naujos teisin s tvarkos atžvilgiu, kas iš esm s prieštarauja tradicinei suvereniteto koncepcijai. Kita vertus, prieš kitas valstybes, ne ES nares, yra aiškiai pozicionuojama tradicin suvereniteto išraiška.

Kadangi ES valstyb s nar s išlieka nepriklausomomis, o pati S junga nepretenduoja viešosios valdžios galias (nesiekia tapti valstybe), nepozicionuoja noro tapti valstybe tarptautin s bendruomen s atžvilgiu, ES teritorijos atžvilgiu s kmingai vartojama *erdv s s voka*. Santykiuose su tre iosiomis valstyb mis ES veikia pagal tarptautin teis tiek, kiek yra galiota. ES valstybi tarpusavio santykiams, kai tai patenka ES reguliavimo sfer , santykiuose tarp ES ir valstybi , ES institucij , ES institucij ir jose dirban i asmen , priva i subjekt , ES ar valstyb s nari , patenkan i ES reguliavimo srit santykiams tarptautin s teis s normos n ra taikomos. Šie santykiai priklauso ES reguliavimo sri iai tiek, kiek valstyb suteik gali ES. Atitinkamai, jeigu

²⁵⁴Sutartis d l Europos S jungos Veikimo. *Europos S jungos oficialus leidinys*, 2012, Nr. C 326/47, 3-6 str.;

valstyb nar pažeidžia tarptautin s teis s normas gyvendindama ir vykdydama ES teis s aktus, už š pažeidim pagal tarptautin teis atsako pati valstyb .²⁵⁵

ES valstyb s nar s sipareigojo perduoti ES tam tikr dal savo viešosios valdžios gali , kas reiškia, kad nacionalin s ir ES institucijos sudaro darn , iš dviej lygmen sudaryt valdžios aparat , tarpusavyje s veikaujant ir veikiant vieningai. Veikimo principas skiriasi nuo tarptautini organizacij veikimo mechanizmo ir labiau primena konstitucin santvark . ES valdžios institucijos yra savarankiškos j sudarymo ir funkcionavimo poži riu. „Jos neatstovauja vienai tautai ir yra jai tik netiesiogiai atskaitingos arba visai neatskaitingos.“²⁵⁶ Europos Taryb sudaro valstybi vyriausybi atstovai. Šiai institucijai pavesta gyvendinti ES teis k ros kompetencij . Šiuo atveju išryšk ja vienas iš daugelio ES paradoks : vykdomosios valdžios atstovams pavedamos teis k ros galios.²⁵⁷ Europos Komisija taip pat formuojama deleguojant iš kiekvienos valstyb s nar s po vien eurokomisar . Europos Parlamentas laikomas Europos taut vali atstovaujan ia institucija, kadangi renkamas ES valstybi nari pilie i , nepriklausomai nuo valstybi nari valdžios sprendim .

Kadangi min t ES valdžios institucij (Taryba ir Komisija) tiesiogiai nerenka tauta, kyla abejoni , ar toks keli lygmen (nacionalinio ir ES lygmens) valdymas iš tikr j gali atspind ti tautos interes . Brit išstojimo iš Europos S jungos agitacija buvo grindžiama b tent šiuo argumentu. Galima teigti, jog toje pa ioje teritorijoje atsiranda keli, konkuruojantys viešosios valdžios gali gyvendinimo šaltiniai. Atitinkamai sprendim pri mimo tvarka tampa ne visiškai priklausoma nuo valstybi d l nepriklausom institucij vaidmens bei Europos Taryboje taikomos kvalifikuotos daugumos taisykl s. Taip pat svarbu, jog ES institucij sprendimai yra privalomojo pob džio, kas yra priešinga tarptautini organizacij sprendim pob džiui (išskyrus Saugumo Tarybos rezoliucijas d l taikos ir saugumo pasaulyje).²⁵⁸ Taip pat pažym tina, jog priešingai nei tarptautin je teis je, ES sprendimai yra adresuojami ne tik valstyb ms, bet ir ši valstybi fiziniams bei juridiniams asmenims.²⁵⁹

²⁵⁵JARUKAITIS, I. *Europos S junga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai naryst s pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 22-38;

²⁵⁶*Ibid.*, p. 170;

²⁵⁷*Ibid.*, p. 22-38;

²⁵⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio akto d l naryst s Europos S jungoje 1 dalyje numatyta, kad Lietuvos respublika, b dama Europos S jungos valstybe nare, dalijasi ar patiki Europos S jungai valstyb s institucij kompetencij sutartyse, kuriomis yra grindžiama Europos S junga, numatytose srityse ir tiek, kad kartu su kitomis Europos S jungos valstyb mis nar mis bendrai vykdyt naryst s sipareigojimus šiose srityse, taip pat naudot si naryst s teis mis. Ši formuluo nenurodo tiksliai ES perduodam gali kiek .

²⁵⁹ES teis s tiesioginis taikymas ir veikimas. Europos S jungos Teisingumo Teismas. 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *Van Gend & Loos prieš Nyderland Karalyst byloje* Nr. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1; Taip pat Europos S jungos Teisingumo Teismas. 1964 m. liepos 15 d. sprendimas *Flaminio Costa prieš E.N.E.L. byloje* Nr. 6/64, ECLI:EU:C:1964:66;

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) nepripažįsta išlyg iš sutarčių taikymo, jo kompetencijos ribos yra platinamos ir kartais apima tas sritis, kuris tradiciškai laikytinos pamatinėmis valstybės funkcijomis.²⁶⁰ Teismo praktikoje tvirtinta taisyklė, pagal kurią, valstybės narės, gyvendindamos išimtinai joms ES sutarčių pavestą kompetenciją, turi laikytis Sąjungos teisės.²⁶¹ Tai reiškia, kad net ir tose srityse, kurios nepriskirtinos ES išimtinai arba pasidalomajai ES ir valstybių narių kompetencijai, valstybės narės pareigojamos veikti ES teisės ribose. Taip pat svarbu pažymėti, kad ESTT jurisdikcija yra privaloma visoms valstybėms narėms. Tuo tarpu Tarptautinio Teisingumo Teismo jurisdikcija yra privaloma tik ginčams o šalims.

Dėl plačios ES institucijų teisėkros, vykdomosios, teisminės valdžios gali nra manoma apibrėžti valstybių ES perduodamą galią riboti. Sąjungos teisės aktai tiksliai nenumato šio aspekto, o valstybių narių konstitucinis reglamentavimas yra gan tinai nevienareikšmis.²⁶² Teisėkros proceduroje nei viena valstybė pavieniui, nei kelios valstybės kartu neturi *veto* teisės. Kaip minėta, Taryboje sprendimų priėmimo procese vis labiau taikytina kvalifikuotos daugumos taisyklė. Pabrėžtina, jog ši taisyklė taikytina ES antriniams teisės aktams priimti, kurie yra privalomojo pobūdžio valstybėms narėms. Todėl jeigu sprendimas skėmingai priimtas, tuomet valstybės, balsavusios prieš tokį sprendimą, yra saistomos prieš savo valią.

Sąjunga reiškia pakankamai stiprią pretenziją viešosios valdžios galias, tačiau, kaip minėta, ne tarptautiniu lygmeniu, bet prieš pačias valstybes nares. ES *de facto* gyvendina valdžią, kas nra pakankama siekiant gyti suverenias galias. V. Vadapalo teigimu plačią galių perleidimas *per se* nereiškia, kad ES pati tapo suverenia valstybe.²⁶³ ES niekada nepretendavo viešosios valdžios galias išoriniu požiūriu, tuo tarpu kitos

²⁶⁰JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 22-38;

²⁶¹Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. Sprendimas *Laval un Partneri Ltd* byloje Nr. C-341/05, ECLI:EU:C:2007:809;

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2009 m. kovo 19 d. sprendimas *Apothekerkammer des Saarlandes ir kt. prieš Saarland ir Ministerium für Justiz, Gesundheit und Soziales* byloje Nr. C-171/07 ir Nr. C-172/07, ECLI:EU:C:2009:316;

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014 m. sausio 16 d. sprendimas *UAB "Juvelta" prieš V "Lietuvos prabavimo r mai"* byloje Nr. C-481/12, ECLI:EU:C:2014:11;

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. birželio 16 d. sprendimas *Rina Services SpA* byloje Nr. C-593/13, ECLI:EU:C:2015:399;

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. spalio 1 d. sprendimas *R. L. Trijber ir J. Harmsen* byloje Nr. C-340/14 ir C-341/14, ECLI:EU:C:2015:641;

²⁶²JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 355-364;

²⁶³VADAPALAS, V. *Constitutional homogeneity in the accession process. The european constitution in the making*. Baden-Baden: Nomos, p. 101, 102;

valstybės niekada ES kaip valstybės nepripažino.²⁶⁴ Valstybės narių pretenzijų suverenias galias yra efektyvi. Valstybių narių pavyzdys rodo, jog jos nepraranda savo nepriklausomybės vien dėl to, kad tam tikrą viešosios valdžios gali dalį patiki viršnacionalinėms institucijoms. Jeigu sutiksime, kad suvereniteto esmės sudaro operavimas juo (pretenzijų suveren status) ir jo pripažinimas, nėra prasmės kalbėti, ar ES yra iš tikrųjų suvereni.²⁶⁵

Kaip teigia R. Bellamy „galutinio sprendimo“ teisė priklauso išimtinai nuo valstybių narių.²⁶⁶ Ligi 2016 m. su išstojimu iš ES nebuvo susidurta. Didžiosios Britanijos išstojimas iš ES²⁶⁷ taip pat rodo, kad negalima vienareikšmiškai teigti, jog Sąjunga pasiglemžia valstybių narių nepriklausomybę. Viena vertus, narystė ES „pasisavina“ didžiąją dalį funkcijų, anksčiau reglamentuojamą ir gyvendinamą nacionaliniu lygmeniu. Kita vertus, valstybės narės yra laisvos pasirinkti, ar tapti narystės, ar ją nutraukti. Be abejo, Didžiosios Britanijos sprendimas išstoti iš Sąjungos skatins ir motyvuos kitas ES valstybes kvestionuoti narystę.²⁶⁸

ES valstybių suverenitetas nėra vienareikšmis tarptautinės bendruomenės atžvilgiu. Kaip statusas, kur pretenduojama, suverenitetas yra nedalomas, jis negali būti iš dalies perduotas ar sujungtas, kadangi iš esmės yra vientisas. Tačiau teisės ir galios, susijusios su tokiu statusu, gali būti perleistos kitoms tarptautinėms organizacijoms.²⁶⁹ Vidaus suverenitetas modifikuojasi ir turėtų būti aiškinamas ne vien kaip išimtinis ir absoliuti valstybės valdžios institucijų prerogatyva gyvendinti viešosios valdžios galias. Jis turėtų būti aiškinama plačiau. Viešosios valdžios funkcijų gyvendinimo pareiga gali būti valstybės galiot asmenų, institucijų pavedama ir kitoms galiotoms institucijoms, organams. Pati suvereniteto esmė suponuoja išimtinę valstybės valdžios teisę rinktis, kaip užtikrinti tinkamą ir kokybišką valdžios funkcijų gyvendinimą. Suvereniteto švoka, būtent vidinio suvereniteto aspektas, yra lakoniška tiek, kiek to siekia pati valstybė, jos tauta.

²⁶⁴ VADAPALAS, V. *Constitutional homogeneity in the accession process. The european constitution in the making*. Baden-Baden: Nomos, p. 103;

²⁶⁵ JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 186;

²⁶⁶ BELLAMY, R. *Sovereignty, Post-Sovereignty and Pre-Sovereignty: Three models of the State, Democracy and Rights within the EU*. Iš IŠ WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 168;

²⁶⁷ Europos Parlamento oficiali svetainė. 2017 m. kovo 29 d. procedūriniai duomenys apie Didžiosios Britanijos ir ES derybas dėl Didžiosios Britanijos išstojimo iš Europos Sąjungos. [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. 03 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20170324STO68408/article-50-how-the-future-of-eu-uk-relations-will-be-decided>>;

²⁶⁸ Lenkijos politinis jėgų aktyviai ragina inicijuoti referendumą dėl išstojimo iš ES. Neseniai, 2017 m. kovą tokie valdžios pareiškimai ir olandai.

²⁶⁹ JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 184;

4.2 Suvereniteto koncepcijos aiškinimas šiuolaikini realij kontekste

Atsižvelgiant šiuolaikin teisin bei politin diskurs , Profesorius R. Bellamy išskiria dvi suvereniteto principo aiškinimo kryptis. Pirmoji kryptis yra atvira tarptautiniam bendradarbiavimui. Jos šalininkai teigia, kad suverenitetas yra išsaugomas, ta iau kei iasi jo užtikrinimo b dai. Anks iau valstyb buvo pati atsakinga už savo b vio tarptautin je bendruomen je užtikrinim , tuo tarpu šiuolaikin valstyb šiai funkcijai gyvendinti pasitelkia papildomas, tarptautines arba viršnacionalines institucijas. Antrosios krypties šalininkai mano, kad suverenitetas negali b ti s lyginis. Nacionalin s viešosios valdžios šaltinis veikiamas tiek vidaus, tiek tarptautini teis s norm negali savarankiškai gyvendinti viešosios valdžios gali *per se*. Suverenitetas pagal savo prigimt yra nesuderinamas su tokio pob džio ribojimais. Tarptautin s teis s vystymasis lemia valstyb s valdžios decentralizavim ir nuvert jim .²⁷⁰ Taip pat aršiai kritikuojamas ES susik rimas. Europos valstybi s jung jie laiko demokratini režim silpninimu: suverenios galios yra perleidžiamos viršnacionalin lygmen , kas nulemia paralelin s demokratin s kontrol s susik rim .²⁷¹

M. Keating išskiria tris suvereniteto princip aiškinan ias kryptis. Pirma išskiriami autoriai, kurie funkcin restrukt rizavim ir institucinius poky ius nelaiko gr sme valstyb s suverenitetui. Jie teigia, kad suverenitetas yra kažkas daugiau nei valdžios gali paskirstymo b das. Akcentuojama yra tai, kad net ir b damos vairi tarptautini ir viršnacionacionalini organizacij nar mis, valstyb s yra laisvos spr sti, ar t sti naryst . Viešosios valdžios gali perdavimas kitoms institucijos (viršnacionaliniu arba tarptautiniu lygmeniu) iš konstitucin s teis s prizm s gali b ti traktuojamas kaip valstyb s konstitucin s teis s reikalas, iš konstitucin s teis s išplaukiantis dalykas. Laikomasi pozicijos, kad vidaus valdžios gyvandinimo b dai gali b ti tokie, kokie pa ios valstyb s manymu yra efektyviausi, o valdžios absoliutumas suvokiamas tik tiek, kiek tai susij su „galutin s valios“ pareiškimu: galutinio sprendimo galia tam tikru klausimu, susijusiu su viešosios valdžios gyvandinimu, lieka valstybei. Taip pat stipriai pabr žiamas išor s suvereniteto absoliutumas kaip tarptautin s teis s subjekt pagarba viena kitai, nesikišimas vidaus reikalus, sien nelie iamyb ir teritorijos vientisumas.

²⁷⁰BARTELSON, J. The Concept of Sovereignty Revisited. *The European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No. 2, p. 466;

²⁷¹BELLAMY, R. *Sovereignty, Post-Sovereignty and Prie-Sovereignty: Three models of the State, Democracy and Rights within the EU*. Iš IŠ WALKER, N. *Souveregnty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 169;

Kita autori grupė, pasak M. Keating, funkcinis valdžios netekimas laiko suvereniteto praradimu iš esmės. Pozicija yra išskirtinai tuo, kad kai kurie šios krypties šalininkai suvereniteto koncepcijos nykimo pasekme laiko pasaulinį rinkos sivešpatavimą. Tačiau ir rimiau nusiteikusi suvereniniai gali nykimo aspektu. D. Held gretina suvereniteto principą su valstybės autonomijos principu ir teigia, kad tam tikru aspektu suvereniteto principas yra labai pažeidžiamas, greitai netenkantis savo esmės.

Treiosios krypties atstovai pasisako už kelių lygių valdžios gyvendinimo sistemą. Suvereniteto gynybinį paskirtis išorės aspektu nėra neigiama, tačiau apie vidinį valdžios organizavimo formą jie teigia, kad viešosios valdžios gali šaltiniai gali būti ir keli. Šioje teorijoje valstybė pozicionuojama kaip politikos gyvendinimo tinklas. Valstybė suvokiama kaip bendradarbiaujanti, valdoma derybomis, bet ne kaip hierarchinę valdžios struktūrą. Sprendimų priėmimo procesas veikiamas tiek pačios valstybės vyriausybės, tiek interesų grupių, tiek nevyriausybinių organizacijų.²⁷²

J. Ponomareva teigia, kad suvereniteto atsiradimas siejamas su tikslu išvengti spaudimo iš išorės. Suverenitetas turi būti suvokiamas kaip neišvengiamai būtini apribojimai visetas. Tokie apribojimai būtini bendruomenėms, sudarytos iš suvereninių valstybių daugumos, koegzistavimui.²⁷³ Autorius, remdamasis H. Holm ir G. Sorensen tezėmis, išskiria tris suvereniteto rūšis. *Negatyvji*, apimantis formalias valstybės pripažinimo tarptautiniu santykiu subjektu ir jos gyjamas teises ir pareigas remiantis tarptautinėmis teisėmis normomis bei principais. *Pozityvusis* suverenitetas apsprendžia valstybės vidaus funkcionavimą, jos viešosios valdžios gyvendinimo būdą, o treiasis – *operacinis* suverenitetas, numato valstybės teisę laisvai dalyvauti tarptautiniame bendradarbiavime.²⁷⁴ Autorius siūlo išskirti šiuolaikiniams valstybių rūšis remiantis trimis suvereniteto rūšimis. Valstybė yra apibūdinama pagal tai, koks iš išvardytų aspektų yra vyraujantis. Dauguma pasaulio valstybių disponuoja tik negatyviuoju, formaliuoju suvereniteto aspektu, tuo tarpu pozityvusis yra neefektyvus arba stipriai apribotas. Pavyzdžiui, Afrikos valstybės. Kita rūšis – modernioji valstybė. Ji pasižymi stipriai pozityviuoju – efektyviu viešosios valdžios gali aspektu ir iš esmės atitinka tradicinį suvereniteto sampratą. Valstybė dalyvauja tarptautiniame bendradarbiavime, tačiau tokiai valstybei nėra būdinga perduoti viešosios valdžios gali dalį tam tikros viršnacionalinėms

²⁷²KEATING, M. *Sovereignty and Plurinational Democracy. Problems in political science*. Iš WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 199 – 200;

²⁷³ – XXI, 2007, 11, . 96-99;

²⁷⁴HOLM, H., SORENSEN, G. *Whose world order? Uneven Globalization and the End of the Cold War*. Boulder: Westview Press, 1995. Iš – XXI, 2007, 11, . 97;

valdžios institucijoms. Nėra pripažįstama keli lygi valdžia, labai paprastas valstybės vidaus valdžios nedalomumas, vientisumas. Trečioji rėšis – postmodernioji valstybė, dar kitaip vadinama globalizacijos fenomenu. Pasak autorės, tokia valstybė dalija savo viešosios valdžios galias kitoms institucijoms, kadangi gilesnė integracija nulemia ekonominę, politinę arba kitokią naudą. Šiuo atveju valstybės suverenitetas, užtikrinantis išorinę apsaugą, netenka tradicinės reikšmės.²⁷⁵

J. Bartelson pripažįsta, kad valstybės suvereniteto koncepcija yra atvira laiko ir erdvės pokyčiams. Jis pagrįstai teigia, kad suverenitetas ši dienų kontekste yra retai monopolizuojamas valstybės.²⁷⁶ N. Walkeris teigia, kad valstybių sienoms būdingas ne teritorinis, bet labiau funkcinis aspektas: valstybės valdžios autonomijos užtikrinimui teritorinis aspektas nėra esminis veiksnys. Walkeris supranta suverenitetą kaip diskursinį pretenzijų viešosios valdžios galias, jis teigia, kad toks suvereniteto aiškinimas padeda suvokti suvereniteto švokos kaitą nuo Vetsfalijos ligi ši dienų.²⁷⁷ Tačiau šiuo pagrindu iškyla kita problematika, susijusi su tautos suverenitetu: kaip viešosios valdžios gali pavidimas kitoms tarptautinėms ar viršnacionalinėms institucijoms atspindėti tautos valią, ir apskritai, ar šiuo atveju toks gali perdavimas gali užtikrinti tinkamą tautos interesų atstovavimą. J. Bartelson pabręžia, kad šiuo probleminiu aspektu yra diskutuojama nuo pat J. Rousseau laikų: kaip tauta gali tuo pačiu metu valdyti ir būti valdoma.²⁷⁸

Vidinis ir išorinis suvereniteto aspektai yra reliatyvūs. Reliatyvumas gali būti teisinis ir socialinis. Teisinis nulemtas valstybės „paklusnumo“ tarptautinei teisei aspektu. Valstybė suvokiama kaip autonominė savo teisine kompetencijoje. Romeris pabręžia valstybės bendruomeninį kilmę ir jos sąsają su šia valstybių bendruomene. „Teisiškai nepareidama nuo atskirų lygių valstybių, ji vis dėlto nuo paties tarptautinio junginio pareina ir absoliutinę gaivališkos laisvės neturi“. Vidinis suverenitetas yra socialiai reliatyvus – valstybė „patarnauja“ politinei bendruomenei ir jos sudedamosioms dalims, kurios ši valstybė steigia.²⁷⁹ I. Jarukaitis laikosi pozicijos, kad M. Romerio pateiktas socialiniai ir teisiniai veiksniai atskyrimas suvereniteto koncepcijai iš absoliutios padaro reliatyviai. Jis teigia, kad „toks atskyrimas žymi skirtumą suvereniteto, kaip

²⁷⁵

. 96-98;

²⁷⁶BARTELSON, J. The Concept of Sovereignty Revisited. *The European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No 2, p. 463, 466;

²⁷⁷WALKER, N. *Sovereignty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003, p. 23;

²⁷⁸BARTELSON, J. The Concept of Sovereignty Revisited. *The European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No 2, p. 463, 468;

²⁷⁹ROMERIS, M. *Suverenitetas*. Vilnius: Pradai, 1995, p. 245;

formalaus pozityvistinio principo, ir *de facto* valstybės gyvendinamą viešąją valstybės galią, jos turimos autonomijos savarankiškai priimti sprendimus."²⁸⁰

Valstybės suverenitetas reiškia valstybės vidaus ir išorės nepriklausomybę. Vidaus nepriklausomybę turi būti suvokiama kaip teisė savarankiškai tvarkyti valstybės vidaus reikalus ir plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą. Tokio savarankiškumo ribas nustato tarptautinė teisė. Viešosios valdžios galios gali būti pavedamos ir viršnacionalinėms institucijoms, kas nepažeidžia suvereniteto kaip nepriklausomybės esmės tol, kol valstybei priklauso „*galutinio sprendimo*“ teisė. Vidaus valdžios organizavimas yra valstybės vidaus reikalas, jos laisvė spręsti. Tokia laisvė turi būti gyvendinama nepažeidžiant tarptautinės teisės nuostatų. Tarptautinė teisė buvo sukurta tam, kad būtų užtikrintas harmoningas valstybių koegzistavimas. Pozityviąją prasme suvereni gali gyvendinimas negali būti suvokiamas kaip absoliutus, kadangi būtų paneigta tarptautinės teisės esmė, jos egzistencinė vertė ir galia. Negatyvusis suvereniteto aspektas (kaip valstybių pareiga gerbti ir susilaikyti nuo kitų valstybių suverenias galias pažeidžiančių veiksmų/neveikimo) turi būti suvokiama absoliučia prasme kaip draudimas krinti valstybės vidaus reikalus, jos teritorinį vientisumą, sienelėiamybę.

²⁸⁰JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011, p. 176;

IŠVADOS IR PASI LYMAI

1. Teisinis je literaturoje suverenitetas neretai tapatinamas su absoliučia, uždara koncepcija. Tačiau nepriklausomybė, kurios siekta šia koncepcija, neturėtų būti siejama su izoliuotu valstybės traktavimu. Tradicinis suvereniteto sąvoka, pasireiškianti vidaus ir išorės nepriklausomybe, yra aktuali šiandienos realijų kontekste vien todėl, jog šiuolaikiniam pasauliui yra būdingas pliuralistinis valstybinis darinių sistema.
2. Suvereniteto principas, kaip lygiateisi ir nepriklausomų valstybių pamatinė norma, yra lakoniška teisinė koncepcija. Politiniai veiksniai tą principą nekeičia, jo teisinis prigimties, veikiau, modifikuoja patį koncepcijos suvokimą bei aiškinimą, priklausomai nuo tarptautinių santykių raidos ir intensyvumo. Teisė, izoliuota nuo pasaulio realijų, vargu ar gali užtikrinti gerą, dėl kurio buvo sukurta, apsaugą. Suvereniteto principas, kaip valstybių egzistencijai užtikrinanti *Grundnorm*, pasireiškia stipriausia gynybine funkcija tik tuomet, kai yra aiškinamas ir suvokiamas aktualių vykių kontekste.
3. Valstybingumo požymių buvimas *a priori* neužtikrina valstybės suverenių galių atsiradimo/gyvendinimo sąlygoms. Pretenzijos suverenias galias efektyvumas slypi valstybės sugebėjime priimti visai tarptautinei bendruomenei svarbius sprendimus. Tarptautinė teisė negali būti traktuojama kaip suverenitetą ribojantis veiksnys vien todėl, kad kuriama laisva valstybių valia. Ji yra bendro „jimo“ vardinis vieno gerą išraiška.
4. Suvereniteto principo gynybinė funkcija išlieka ir išliks aktuali tol, kol gyvuosiuose valstybių arba pliuralistinio valstybinio domeno bendruomenėse. Ginkluoti konfliktai ir tarptautinės nesantaikos faktai negali vienareikšmiškai paneigti tarptautinės teisės efektyvumo. Kiekvienai sveikai žmogui bendruomenei yra būdinga konfrontacija, todėl tarptautinės teisės pažeidimai yra veikiau išimtis, nei norma. Kita vertus, informacinės technologijos ir ginklavimosi (ypatingai cheminio, branduolinio ginklo sukonstravimas) progresas kelia esminę problematiką valstybių suverenitetui, kvestionuoja valstybinės bendruomenės saugumą funkcionavimą. Šiuo aspektu tarptautinės teisės reglamentavimas yra pakankamas taikos ir saugumo užtikrinimo pagrindas. Esminis slypi pačioje valstybių bendruomenėje. Valstybės agresorai prisidengia suvereniteto principo gyvendinimu savo tautos labui, siekdamos pateisinti agresiją ir tarptautini sprendimų nesilaikymą. Manytina, jog konfrontavimo mastas mažėjimui gali

nulemti ne vieningas privalom tarptautin s teis s laikym si užtikrinantis mechanizmas, bet tarptautin s bendruomen s branda, pasireiškianti diplomatiniu gin sprendimo b du. Pagrindin suvereniteto užtikrinimo problematika yra tame, kad ne visos valstyb s yra paj gios pripažinti egzistuojan i tarptautin tvark - tarptautin s teis s normas, ir j laikytis nepriklausomai nuo geopolitini tiksl ir ekonomini ambicij .

5. ES funkcionavimas meta išš k tarptautinei bendruomenei, parodo kitok – gilesn , valstybi bendradarbiavimo lygmen . Tai rodo, jog tarpvalstybinius santykius skverbiasi „patogumo“ koncepcija, taikytina viešosios valdžios gali gyvendinimo kontekste. Globalizacijos veiksniai pasireiškia spaudimo poveikiu, ypatingai ekonomiškai silpnesni valstybi atžvilgiu. Suvereniteto koncepcija turi atspind ti šiuolaikin s valstyb s atvirum , jos nauj saviraišk ir „pagalbini “ valdžios institucij pasitelkim viešosios valdžios gali gyvendinimo procese. Suvereni gali netekimas ar atsisakymas negali b ti tapatinamas su valdžios gyvendinimo b dais ir formomis. Kita vertus, nauja keli lygmen valdžios gyvendinimo tvarka, vargu, ar gali atspind ti tautos, kaip suvereni gali šaltinio, interes . Papildom ar pagalbini institucij pasitelkimas savaime reiškia tai, jog j rinkimo tvarka turi b ti organizuojama ar iau žmogaus, ji turi atspind ti žmogaus vali . Pavyzdžiui, ES Tarybos ir Komisijos nari atranka gal t b ti gyvendinama ne valstybi institucij , bet pilie i per demokratinius rinkimus.

ŠALTINI S RAŠAS

Lietuvos teis s aktai

1. 1944 m. liepos 22 d. Tarptautinio valiutos fondo steigimo sutartis. *Valstyb s žinios*, 2000-05-19, Nr. 41-1169, 12 str. 5 d. a, b, c punktai.

Tarptautin s teis s aktai

1. 1945 m. Jungtini Taut Chartija. *Valstyb s žinios*, 2002, nr. 15-557, 2 str. 1, 3, 4 d.;
2. 1960 m. gruodžio 14 d. Jungtini Taut Generalin s Asambl jos Deklaracija d l kolonijini valstybi ir taut nepriklausomyb s [interaktyvus]. [ži r ta 2017 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internet : <<http://legal.un.org/avl/ha/dicc/dicc.html>>;
3. 1969 m. Vienos konvencija d l tarptautini sutar i teis s. *Valstyb s žinios*, 2002-02-06, Nr. 13-480, 62 str. 2 p. a) d.;
4. 1970 m. spalio 24 d. Jungtini Taut Generalin s Asambl jos rezoliucija Nr. A/RES/25/2625, kuria priimta Deklaracija d l tarptautin s teis s princip , lie ian i draugiškus valstybi santykius ir j bendradarbiavim pagal Jungtini Taut Chartij [interaktyvus]. [ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.un-documents.net/a25r2625.htm>>;
5. 2006 m. Tarptautin s teis s komisijos projektas d l diplomatin s gynybos [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet : <http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_8_2006.pdf>, 1 str.;
6. 2016 m. gruodžio 23 d. Jungtini Taut Saugumo Tarybos rezoliucija d l situacijos Vidurio Azijoje, skaitant Palestinos klausim [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334\(2016\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2334(2016))>;
7. 2016 m. gruodžio 31 d. Jungtini Taut Saugumo Tarybos Rezoliucija Nr. 2336/2016 D l Vidurio Ryt situacijos (Sirija) [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 9 d.]. Prieiga per internet : <[https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2336\(2016\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2336(2016))>.

Europos Sąjungos teisės aktai

1. Sutartis dėl Europos Sąjungos Veikimo. *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, 2012, Nr. C 326/47.

Specialioji literatūra

1. ANTONOVI, M. Vestfalijos taikos sutartis ir jos vieta Europos istorijoje. *Pašvaist, kultūros gyvenimo žurnalas jaunimui*, Vilnius: Naujosios Romuvos fondas, 2011, p.;
2. BIRMONTIENĖ, T., et al. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001;
3. JARAŠIŅAS, E., et al., *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2012;
4. JARUKAITIS, I. *Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublika: konstituciniai narystės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2011;
5. MESONIS, G. Valstybės požymiai konstitucinėje teisėje. *Jurisprudencija*, 2002, t. 30(22), p. 34-41;
6. ROMERIS, M. *Valstybė. II tomas*. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas, 1995;
7. RIOMERIS, M., *Valstybė ir jos konstitucinė teisė. Trečia dalis: Valstybės formos ir konstituciniai režimai. Unitarinė valstybė ir valstybiniai junginiai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
8. VADAPALAS, V. *Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Pagrindinės valstybės teisės ir pareigos: Montevideo konvencija dėl valstybės teisės ir pareigų*. Vilnius: Eugrimas, 2003;
9. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Eugrimas 2006;
10. ŽALIMAS, D. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos tstinumo teisiniai aspektai. *Politologija*, Nr. 1, 2000, p. 3-18;
11. ŽILINSKAS, J. Kibernetinių technologijų panaudojimo ginkluotuose konfliktuose poveikis tarptautinei humanitarinei teisei. *Jurisprudencija*, 2013, t. 20, p. 1195 - 1212;
12. ANAND, R. *International Law and the Developing Countries*. Delhi: Nagri printers, 2009;
13. BARTELSON, J. The Concept of Sovereignty Revisited. *The European Journal of International Law*, 2006, Vol. 17, No. 2, p. 463-474;

14. BRIERLY, J. L. *The Law of Nations*. Oxford: Sir Humphery Waldock, 1963;
15. BRACE, L., HOFFMAN, J. *Reclaiming sovereignty*. New York: Printer Publishers, 1997;
16. FERREIRA-SNYMAN, M. P. The evolution of state sovereignty: a historical overview. *Journal of Legal History*, 2006, Issue 2, Vol. 12;
17. GEVORGYAN, K. *Materials Of Conference Devoted To 80th Anniversary Of The Faculty Of Law Of The Yerevan State University*. Yerevan: YSU Press, 2014;
18. HADDICK, R. *This Week at War: Lessons from Cyberwar I. Foreign Policy*. [interaktyvus]. [ži r ta 2016 lapkri io 25 d.] Prieiga per internet :<http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/01/28/this_week_at_war_lessons_from_cyberwar_i>;
19. HARRIS, D. J. *Cases and Materials on International Law*. London: SWEET & MAXWELL, 2004;
20. HATHAWAY, A. O., CROTOF, R. The law of cyber-attack. *California Law Review* 817, 2012;
21. HASHMI, S. H. *State sovereignty : change and persistence in international relations*. Pennsylvania: Pennsylvania State University Press, 1997;
22. KELSEN, H. *Peace Through Law*. New Jersey: The Law book Exchange, 2000;
23. KRASNER, S. *Sovereignty: Organized Hipocrisy*. New Jersey: Princeton University Press, 1999;
24. KREIJEN, G. *State, Sovereignty, and International Governance*. Oxford: Oxford University Press, 2002;
25. KUSHNER, D., *The Real Story of Stuxnet. IEEE Spectrum* [interaktyvus]. [ži r ta 2016 lapkri io 25 d.]. Prieiga per internet : <<http://spectrum.ieee.org/telecom/security/the-real-story-of-stuxnet>>;
26. LILES, S., *et al.* Applying Traditional Military Principles to Cyber Warfare. *2012 4th International Conference on Cyber Conflict Proceedings*. Tallinn: NATO CCD COE Publications, 2012;
27. LYNCH, P. *Sovereignty and the European Union: Eroded, Enchanced, Fragmented*. London: Pinter, 1997;
28. MIYOSHI, M. *Sovereignty and International Law*. Aichi: Japan Aichi University, 2009;
29. SHACKELFORD, J. S. From Nuclear War to Net War: Analogizing Cyber Attacks in International LaW. *Berkeley Journal of International Law*, Volume 27, Issue 1, Article 7, 2009;

30. SHAW, N. M. *International law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006;
31. SIDJANSKI D., The federal approach to the European Union or the quest for an unprecedented European federalism. *Research and Policy Paper No 14*, Notre Europe, July 2001;
32. STEPHEN, D. *Problematic Sovereignty: Contested Rules and Political Possibilities*. New York: Columbia University Press, 2001;
33. THEOHARY, C. A. ROLLINS J. W., *Congressional Research Service: Cyberwarfare and Cyberterrorism: In Brief*, 2015 [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<https://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R43955.pdf>>;
34. VIİK, L. Žvilgsnis prieš Estij vykdytas kibernetines atakas [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-06-08-linnar-viik-zvilgsnis-i-pries-estija-vykdytas-kibernetines-atakas/27624>>;
35. VISSCHER, C. *Theory and Reality in Public International Law*. New Jersey: Princeton University Press, 1968;
36. WALKER, N. *Souveregnty in transition*. Oxford: Hart Publishing, 2003;
37. WERNER, W. G., De WILDE J. H. The Endurance of Sovereignty. *European Journal of international relations*, 2001, vol. 7, No 3;
38. , . . . : , 2001;
39. , . . . : , 2005;
40. , . . . – XXI, 2007, 11;
41. , . . . : , 2000;
42. , . . . [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.igpran.ru/public/articles/ShinkareckayaGG..pdf>>.

Tarptautini teism praktika

1. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2017 m. sausio 17 d. Pranešimas žiniasklaidai Nr. 2016/2 d l Ukrainos 2017 m. sausio 17 d. pareiškimo inicijuoti byl prieš

- Rusijos Federacij [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/166/19310.pdf> >;
2. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2017 m. vasario 2 d. sprendimas d l *Kontinentinio šelfo delimitavimo tarp Kenijos ir Somalijos (Kenija prieš Somalij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 22 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/161/19330.pdf>>;
 3. Europos Žmogaus Teisi Teismas. 2017 m. kovo 28 d. sprendimas *Grigoryan ir Sergejeva prieš Ukrain* byloje Nr. 35589/08, § 90, 92, 93 [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 30 d.]. Prieiga per internet : <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"sort":\["kpdataDescending"\],"documentcollection id2":\["JUDGMENTS"\],"itemid":\["001172323"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>;
 4. Europos Žmogaus Teisi Teismas. 2017 m. kovo 30 d. sprendimas *Nagmetov prieš Rusij* byloje Nr. 35589/08, § 88-91, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 30 d.].Prieiga per internet : <[http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"sort":\["kpdataDescending"\],"documentcollection id2":\["JUDGMENTS"\],"itemid":\["001-172766"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>;
 5. Tarptautinis Arbitražo Teismas. 2016 m. balandžio 29 d. sprendimas d l *Laikin j apsaugos priemoni taikymo Enrica Lexie byloje (Nyderlandai prieš Rusij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet :<<https://pcacases.com/web/sendAttach/1707>>;
 6. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2016 m. kovo 17 d. sprendimas byloje d l *Galim suvereni teisi ir teis s Karib j ros erdves pažeidimo (Nikaragva prieš Kolumbij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 22 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/155/18948.pdf> >;
 7. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2016 m. birželio 15 d. Pranešimas žiniasklaidai Nr. 2016/19 apie 2016 m. birželio 15 d. Irano pareiškim inicijuoti byl Tarptautiniame Teisingumo Teisme prieš JAV. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 24 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/164/19032.pdf> >;
 8. Tarptautinis J r Tribunolas. 2016 m. lapkri io 4 d. sprendimas d l *Laikin j apsaugos priemoni taikymo Norstar byloje (Panama prieš Italij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet :<https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.25/Preliminary_Objections/Judgment/C25_Judgment_04.11.16_orig.pdf>;
 9. Tarptautinis J r Tribunolas. 2015 m. rugpj io 24 d. sprendimas d l *Laikin j apsaugos priemoni taikymo Enrica Lexie byloje (Nyderlandai prieš Rusij)*

- [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet : <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.24_prov_meas/C24_Order_24.08.2015_orig_Eng.pdf>;
10. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *d l Kosta Rikos keli statybos palei up San Juan (Nikaragva prieš Kosta Rik)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 21 d.]. Prieiga per internet : < <http://www.icj-cij.org/docket/files/152/18848.pdf> >;
 11. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2015 m. gruodžio 16 d. sprendimas *d l Nikaragvos veiksm Kosta Rikos pasienio zonoje (Kosta Rika prieš Nikaragv)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/150/18848.pdf>>;
 12. Tarptautinis Arbitražo Teismas. 2015 m. rugpj io 14 d. sprendimas *Arctic Sunrise byloje (Nyderland Karalyst prieš Rusijos Federacij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet : <<https://pcacases.com/web/sendAttach/1438>>;
 13. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2014 m. kovo 31 d. sprendimas *Bangini medžiokl s Antarkties vandenyne byloje (Australija prieš Japonij)*. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/148/18136.pdf>>;
 14. Tarptautinis J r Tribunolas. 2013 m. lapkri io 22 d. sprendimas *d l Laikin j apsaugos priemoni taikymo Arctic Sunrise byloje (Nyderland Karalyst prieš Rusijos Federacij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet : <https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no.22/Order/C22_Ord_22_11_2013_orig_Eng.pdf>;
 15. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2012 m. vasario 3 d. sprendimas *Valstyb s imunitet nuo jurisdikcijos byloje (Vokietija prieš Italij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/143/16883.pdf>>;
 16. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2010 m. liepos 22 d. konsultacin išvada *d l Kosovo nepriklausomyb s paskelbimo (Serbija, Albanija ir kt.)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>;
 17. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2009 m. vasario 3 d. sprendimas *Sien delimitavimo Juodojoje j roje byloje (Rumunija prieš Ukrain)* [interaktyvus;

- ži r ta 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/132/14987.pdf>>;
18. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 2005 m. gruodžio 19 d. sprendimas byloje *d l ginkluot veiks m Kongo Demokratin je Respublikoje (Kongo Demokratin Respublika prieš Ugand)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/116/10455.pdf>>;
 19. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1996 m. liepos 8 d. konsultacin išvada *Branduolini ginkl naudojimo arba grasinimo jais teis tumo byloje*. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 09 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>>;
 20. Tarptautinis Baudžiamasis Tribunolas Buvusiai Jungoslavijai. 1995 m. liepos 15 d. spredimas *Prosecutor prieš Busco Tadic byloje* [interaktyvus; ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/tad-aj990715e.pdf>>;
 21. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1986 m. liepos 27 d. sprendimas *Karini ir kit susijusi veiks m Nikaragvoje byloje (Nikaragva prieš Jungtines Amerikos Valstijas)*, [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>>;
 22. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1978 m. gruodžio 19 d. sprendimas *Eg jos j ros kontinentinio šelfo byloje (Graikija prieš Turkij)*. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 23 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/62/6245.pdf>>;
 23. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1955 m. balandžio 6 d. sprendimas *Notebomo byloje (Lichtenšteinas prieš Gvatemal)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 16 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>>;
 24. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1949 m. balandžio 9 d. sprendimas *Corfu s siaurio byloje (Didžioji Britanija prieš Albanij)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.icj-cij.org/docket/files/1/1645.pdf>>;
 25. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1939 m. vasario 29 d. sprendimas *Panev žio – Saldutiškio geležinkelio byloje (Estija prieš Lietuv)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 02 16 d.]. Prieiga per internet : <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AB/AB_76/01_Panevezys-Saldutiskis_Arret.pdf>;
 26. Tarptautinis Teisingumo Teismas. 1928 m. balandžio 4 d. sprendimas *Palmas salos byloje (JAV prieš Nyderlandus)* [interaktyvus; ži r ta 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internet : <http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf>;

27. Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1927 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *S.S. Lotus byloje (Prancūzija prieš Turkiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internet : <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_10/30_Lotus_Arret.pdf>;
28. Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1923 m. rugpjūčio 17 d. sprendimas *S.S. Wimbledon byloje (Didžioji Britanija ir kt. prieš Vokietiją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. sausio 7 d.]. Prieiga per internet :< http://www.icj-cij.org/pcij/serie_A/A_01/03_Wimbledon_Arret_08_1923.pdf>;
29. Nuolatinis Tarptautinio Teisingumo Teismas. 1923 m. vasario 7 d. konsultacinis išvada *Tuniso ir Maroko pilietybės dekretų byloje (Prancūzija prieš Didžiąją Britaniją)* [interaktyvus; žiūrėti 2017 m. sausio 5 d.]. Prieiga per internet : <http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf>.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. birželio 16 d. sprendimas *Rina Services SpA byloje* Nr. C-593/13, ECLI:EU:C:2015:399;
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2015 m. spalio 1 d. sprendimas *R. L. Trijber ir J. Harmsen bylose* Nr. C-340/14 ir C-341/14, ECLI:EU:C:2015:641;
3. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014 m. sausio 16 d. sprendimas *UAB "Juvelta" prieš V "Lietuvos prabavimo rmai" byloje* Nr. C-481/12, ECLI:EU:C:2014:11;
4. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2009 m. kovo 19 d. sprendimas *Apothekerkammer des Saarlandes ir kt. prieš Saarland ir Ministerium für Justiz, Gesundheit und Soziales byloje* Nr. C-171/07 ir Nr. C-172/07, ECLI:EU:C:2009:316;
5. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2007 m. gruodžio 18 d. Sprendimas *Laval un Partneri Ltd byloje* Nr. C-341/05, ECLI:EU:C:2007:809;
6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1964 m. liepos 15 d. sprendimas *Flaminio Costa prieš E.N.E.L. byloje* Nr. 6/64, ECLI:EU:C:1964:66;
7. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *Van Gend & Loos prieš Nyderlandų Karalystę byloje* Nr. 26/62, ECLI:EU:C:1963:1.

Travaux préparatoires

1. 2017 m. kovo 21 d. Ukrainos saugumo ministerijos parengtas Ryt Ukrainoje vykstanti kov žem lapis [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internet :
<<https://cdn.thinglink.me/api/image/900700770163228673/1024/10/scaletowidth#tl900700770163228673;1043138249>>;
2. 2017 m. vasario 28 d. jungtini Taut Saugumo Tarybos Rezoliucijos projektas Nr. S/2017/172 D l chemini ginkl draudimo karo Sirijoje metu [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internet :
<http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2017/172>;
3. 2016 m. Lietuvos Respublikos valstyb s saugumo departamento Gr smi nacionaliniam saugumui vertinimas [interaktyvus]. [ži r ta 2017 kovo 20 d.]. Prieiga per internet :
<<http://www.vsd.lt/Files/Documents/635948635773762500.pdf>>;
4. 2016 m. Europos S jungos Teis saugos Agent ros (EUROPOL) ataskaita d l terorizmo situacijos Europos S jungoje vertinimo [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet :
<file:///C:/Users/Admin/Downloads/europol_tesat_2016.pdf>;
5. 2015 m. Antrojo operatyvini tarnyb departamento prie Krašto apsaugos ministerijos Gr smi nacionaliniam saugumui vertinimas [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 03 d.]. Prieiga per internet :
<[file:///C:/Users/Admin/Downloads/2015%20uz%202014%20gv%20\(ns\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/2015%20uz%202014%20gv%20(ns).pdf)>;
6. 2015 – 2016 m. ir pastar j dvylikos m nesį EUROSTAT statistika d l Vidurio Azijos pilie i , reikalaujan i pab g li statuso Europos valstyb se. [interaktyvus; ži r ta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/2/25/Asylum_applicants_%28including_first_time_asylum_applicants%29%2C_Q4_2015_%E2%80%93_Q4_2016.png>;
7. 2015 m. Europos Komisijos Kibernetinio saugumo ataskaita [interaktyvus]. [ži r ta 2016 m. lapkri io 10 d.]. Prieiga per internet :
<http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_423_en.pdf>;
8. 2014 m. kovo 15 d. Jungtini Taut Saugumo Tarybos rezoliucijos projektas Nr. S/2014/189 D l Krymo statuso [interaktyvus; ži r ta 2017 m. kovo 24 d.]. Prieiga

- per internet :
- <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2014/189>;
9. 2014 m. spalio mėnesio Jungtini Tautų Pabėgusių Agentūros Tarptautinis apsaugos apžvalga dėl žmonių, bėgančių iš Sirijos Arab Respublikos [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fX5Mp4VXE6AJ:coi.migracija.lt/uploaded_docs/2014_m._spalio_JTVPK_nuomon%25C4%2597_apie_pab%25C4%2597g%25C4%2597lius_i%25C5%25A1_Sirijos.docx+&cd=9&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>;
 10. 2002 m. birželio 30 d. Jungtini Tautų Saugumo Tarybos Rezoliucijos projektas Nr. S/2002/71 dėl Taikos misijos Bosnijoje [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. 03 15 d.]. Prieiga per internet : <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2002/712>;
 11. Tallin Manual, Cooperative Cyber Defense Centre of Excellence, *Tallin Manual on the international law applicable to cyber warfare*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013;
 12. Atlanto Sutarties Bendrija Lietuvoje. Ar daug kainuoja NATO [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. 02 15 d.]. Prieiga per internet : <<http://www.lata.lt/ar-daug-kainuoja-nato/>>.

Valstybės suvereniteto samprata šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje (santrauka)

Suvereniteto principas yra pamatinis valstybingumo požymis. Suvereniteto koncepcijos problematika yra aktuali nuo pat suverenios valstybės atsiradimo. Nėra aišku, kiek valstybės nepriklausomybė turi būti atvira tarptautiniam bendradarbiavimui, ar šis veiksnys nepaneigia suvereniteto iš esmės. Tačiau teiginiai dėl koncepcijos absoliutumo yra abejotini. Šiuolaikini realijų kontekste tarptautinė teisė yra būtinas, valstybių koegzistavimą reguliuojantis mechanizmas.

Žmogaus teisių, aplinkos, valstybės ir jos teritorinio vientisumo, taikos ir saugumo pasaulyje apsauga kaip visai tarptautinei bendruomenei bendri gariai, reikalaujantys aukštesnio, subnacionalinio lygio apsaugos. Tarptautiniai konfliktai gausa, kariavimo būdai bei priemonės pažanga skatina masinį kooperavimąsi ekonominės ir gynybos sferose. Tarptautinės teisės principai garantuoja visų valstybių teisinį lygumą, jų sieneliamumą bei teritorinį vientisumą. Tačiau, kaip rodo Tarptautinio Teisingumo Teismo ir Tarptautinio Jūrų Tribunolo praktika, Saugumo Tarybos bei Generalinės Asamblėjos priimam (ir vetuojamam Saugumo Tarybos atveju) rezoliucijų turinys, šiuolaikiniame pasaulyje gausu tarptautinės teisės pažeidimų. Vestfalijos sistema vis dar išlieka šiuolaikinio pasaulio dalimi. Ji patiria nuolatinį „spaudimą“, kadangi yra kvestionuojama. Toks spaudimas lygoja klasikines koncepcijas grynai.

Kita vertus, viršnacionalinių organizacijų susiformavimas parodo, kad viešosios valdžios gyvendinimas negali būti traktuojamas kaip išimtinai priklausantis nacionalinei valdžiai. Viešosios valdžios gali perleidimas viršnacionalin lygmen negali slygoti valstybės suvereni gali praradimo. Jis tik pabrėžia suvereniteto koncepcijos reliatyvumą, aiškinimo ir suvokimo priklausomybę nuo politinių, ekonominių, socialinių veiksnių.

The Concept of State Sovereignty in the Modern International Law (summary)

The notion of “state sovereignty” is the basic concept of modern international law. This relative concept has recently become a major bone of contention within international law. Issue is whether sovereignty could be restrained in favour of increasing international cooperation growth which tends to be asserted as a threat or sovereignty destructive power. Absoluteness of sovereignty is controversial, it is unthinkable without international law itself.

National identity sustained an allegiance to the public good – protection of human rights, state sovereignty and integrity. Massive development of international cooperation is determined numerous international conflicts, progressive development of military sources and methods. Principles of international law are core guarantees of state sovereign equality, territorial integrity and boundary inviolability. Although, International Court of Justice and Tribunal of Law of the Sea recent case analysis, also latest agenda of Security Council and General Assembly resolutions reveal the fact of long-lasting conflicts between states. Vestfalian sovereignty still remains actual as a defensive claim of sovereign states.

On the other hand, concerning its historical and political discourse, sovereignty is open to change. Transferring sovereign rights to supranational bodies does not presupposes the loss of sovereignty itself. The way state implements its supreme authority directly depends on exclusive competence of this state.